

**T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ
(İSLÂM HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

**İSLÂM CEZA HUKUKUNDA HİRÂBE(EŞKIYALIK) SUÇUNUN
MAHİYETİ VE HUKUKÎ SONUÇLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Betül BADIĞİNLİ OKAN

Ankara - 2010

**T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ
(İSLÂM HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

**İSLÂM CEZA HUKUKUNDA HİRÂBE(EŞKIYALIK) SUÇUNUN
MAHİYETİ VE HUKUKÎ SONUÇLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Betül BADIĞİNLİ OKAN

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN

Ankara - 2010

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ
(İSLÂM HUKUKU)
ANABİLİM DALI

İSLÂM CEZA HUKUKUNDA HİRÂBE(EŞKIYALIK) SUÇUNUN
MAHİYETİ VE HUKUKÎ SONUÇLARI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN

.....

Prof. Dr. Osman TAŞTAN

.....

Doç. Dr. Müfit Selim SARUHAN

.....

Tez Sınav Tarihi: 16.12.2010

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../.....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	II
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
İÇERİK VE YÖNTEM.....	2
I. KONUNUN ÖNEMİ.....	2
II. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI.....	3
III. KONUNUN SUNULMASI.....	3
IV. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

HİRÂBE SUÇUNUN MAHİYETİ, HUKUKÎ DAYANAĞI VE SUÇUN GERÇEKLEŞMESİ İÇİN ARANAN ŞARTLAR

I. HİRÂBE SUÇUNUN MAHİYETİ.....	7
A. Hırâbenin Sözlük Anlamı.....	7
B. Hırâbenin Terim Anlamı.....	8
II. HİRÂBE SUÇUNUN HUKUKÎ DAYANAĞI.....	15
A. Kitap.....	15
B. Sünnet.....	22
C. İcmâ.....	24
D. Kıyas.....	24

III. HIRÂBE SUÇUNUN GERÇEKLEŞMESİ İÇİN ARANAN ŞARTLAR...25

A. Yolları Kesenlere Ait Şartlar.....	26
1. Yol Kesenlerin Mükellef Olmaları.....	26
2. Yol Kesenlerin Müslüman veya Zimmî Olmaları.....	27
3. Yol Kesenlerin Erkek Olmaları.....	30
4. Yol Kesenlerin Sayı Bakımından Üstün Olmaları.....	32
5. Yol Kesenlerin Silahlı Olmaları.....	33
6. Yol Kesenlerin Suçu Bizzat İşlemeleri.....	34
B. Yolları Kesilenlere Ait Şartlar.....	35
1. Yolları Kesilenlerin Müslüman veya Zimmî Olmaları.....	36
2. Yol Kesen ile Yolu Kesilenler Arasında Mahrem Bir Akrabalık Bulunmaması.....	37
3. Yolları Kesilenlerin Ellerindeki Malın Kendilerine Ait veya Emanet Olması.....	38
C. Alınan Mala Ait Şartlar.....	39
1. Malın Mal Olma Unsurunu Taşımaması.....	39
2. Malın Mütakavvim Olması.....	42
3. Malın Menkul Olması.....	55
4. Malın Nisap Miktarına Ulaşmış Olması.....	44
5. Malın Muhrez Olması.....	46
6. Malın Özel Mülkiyete Konu Mallardan Olması.....	47
7. Malın Ma'sum Olması.....	48
8. Malın Muhâribin Ortağı Olduğu Bir Mal Olmaması.....	49
D. Yol Kesme Olayının Geçtiği Yere Ait Şartlar.....	50
1. Yol Kesme Olayının Geçtiği Yerin Dâr-ı İslâm Olması.....	50
2. Yol Kesme Olayının Şehir Dışında Olması.....	50

İKİNCİ BÖLÜM
HIRÂBE SUÇUNUN HUKUKÎ SONUÇLARI

I. MUHÂRİBE UYGULANACAK CEZA VE CEZADA GÖZÖNÜNDE	
BULUNDURULACAK KRİTERLER.....	55
A. Muhâribin Hem Öldürmesi Hem Mal Alması.....	59
B. Muhâribin Sadece Öldürmesi.....	65
C. Muhâribin Sadece Mal Alması.....	66
D. Muhâribin Sadece Yolcuları Korkutması ve Yol Hürriyetini İhlal Etmesi...	67
II. MUHÂRİBİN YOL AÇTIĞI MÜESSİR FİİLLER.....	70
III. HIRÂBE SUÇUNUN İSPAT VASITALARI.....	72
A. İkrar.....	72
B. Beyyine.....	73
IV. HIRÂBE SUÇUNUN CEZASINDA İNFAZ YETKİSİ.....	74
VI. HIRÂBE SUÇUNDA TÖVBENİN CEZAYA ETKİSİ.....	76
VII. CEZANIN DÜŞMESİYLE OLUŞAN TAZMİN SORUMLULUĞU.....	81
SONUÇ.....	84
BİBLİYOGRAFYA.....	87

ÖNSÖZ

İslâm hukukunun ana gayelerinden biri toplumun huzur ve refahını sağlamaktır. Bu nedenle İslâm hukukunda canın, dinin, aklın, neslin ve malın korunması için önleyici tedbirler alınmıştır. Bu önleyici tedbirler insan hayatı için zarûrîdir. Bu zarûrî maslahatlar insanların hayatlarını teminat altına almakla birlikte toplumun düzenini sağlayıp, insanlar için emniyetli bir ortam oluşturmaktadır. İslâm hukukunda belirlenmiş cezalar da bu beş prensibin korunması için konulmuştur. Nitekim toplumun huzur ve refahını tehdit eden, toplumda korku ve teröre neden olan hırâbe (eşkîyalık) suçu için de caydırıcı cezalar konulmuştur.

Hırâbe suçu toplumun güvenliğini ve düzenini tehdit eden bir suç olarak insanların can, mal ve seyahat hürriyetlerine yönelik saldırıları içine alan kapsamlı bir suçtur. Bunun yanı sıra devlet iradesine mecâzî anlamda savaş açma ve güvenlik güçlerine rağmen devletin otoritesine karşı gelme ve onu hafife alma gibi özelliğe de sahiptir.

Araştırmamızda İslâm hukukunun toplumun huzur ve güvenliğini tehdit eden hırâbe suçuna karşı ortaya koyduğu hukukî temelleri incelemeyi arzuladık. Ayrıca uçak kaçırma, korsanlık, terör suçlarının hırâbe suçuna dâhil olup olmayacağını tespit etmek istedik. Bu sebeple tezimizin konusunu danışman hocamla yaptığımız istişare sonucunda “İslâm Ceza Hukukunda Hırâbe Suçunun Mahiyeti ve Hukukî Sonuçları” şeklinde olmasına karar verdik.

Böyle bir konunun tespitinden tez olarak sunumuna kadar geçen her safhada yardımını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN’a ve maddî-manevî desteklerini her zaman yanımda hissettiğim değerli eşim Dünder OKAN’a ve aileme şükranlarımı sunmayı bir borç bilmekteyim.

Betül BADIĞİNLİ OKAN

KISALTMALAR

A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: Ođlu
(b.y.)	: Basıldığı yer yok
(c.c.)	: Celle Celalühü
Çev:	: Çeviren
D.İ.A.	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
Mad.	: Madde
(m.y.)	: Basıldığı matbaa yok
ö.	: Ölüm tarihi
(s.a.s.)	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
(t.y.)	: Basıldığı tarih yok
s.	: Sayfa
vd.	: Ve devamı

GİRİŞ

İÇERİK VE YÖNTEM

I. KONUNUN ÖNEMİ

İnsanlık kadar tarihi eski olan suçun söz konusu olduğu her yerde, ceza hukuku sistemlerinin suçluya karşı bazı yaptırımlar öngörmesi, fert ve toplum yararı için kaçınılmazdır. Bu nedenle hukuk sistemlerinin en önemli görevi toplum düzenini muhafaza etmek, hak, hürriyet ve sorumluluk dengesini gözetmektir. Bizim de bu konuyu seçmemizdeki amacımız, insanların birbirlerinin haklarına saygı göstermelerini isteyen İslâm dininin toplumun huzurunu kaçıran eylemlere karşı ahlakî ve hukukî normlar ve kayıtlar koyarak toplumun düzenini sağlamaya çalışmasını araştırmak ve tahlil etmektir.

Hırâbe suçu, İslâm ceza hukukunda can, mal ve seyahat hürriyeti aleyhine işlenen bir suç olması nedeniyle toplumun huzurunu bozan bir eylemdir. Ayrıca günümüzde insan öldürmek, mal almak ve toplumun güven ve huzur ortamını bozmak için sistemli bir şekilde çalışan suç faillerine karşı İslâm hukukunun ortaya koyduğu hukukî temelleri inceleme ihtiyacı ve günümüzde toplum aleyhine işlenen diğer suçların hırâbe suçunun kapsamına dâhil edilip edilmeyeceği hususu konumuz açısından önemlidir.

İslâm dini kişinin bedenini ve büyük zorluklara katlanarak helal yollardan kazandığı malları mukaddes kabul etmiş, bunlara yönelik haksız tecavüzleri ise büyük günahlardan saymış ve ağır cezalarla cezalandırmıştır. Kişinin canına ve mülkiyet hakkına karşı işlenen bu suçun fâillerine öngörülen cezanın ağırlığı, can ve malın dokunulmazlığının son derece önemli olmasından kaynaklanmaktadır.

Biz bu çalışmamızda İslâm ceza hukukunun insanlar arasında meydana gelen can, mal, ırza taalluk eden hırâbe suçunun mahiyetini ve hırâbe suçuna dair koyduğu cezaları, bu cezalarla suçlardan caydırması ve alıkoyması için vaz' etmiş olduğu usulleri ele alacağız.

II. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Tezimizin konusunu teşkil eden “İslâm Ceza Hukukunda Hırâbe Suçunun Mahiyeti ve Hukukî Sonuçları” temel fıkıh kitaplarının Kitâbu’l-Hırâbe bölümünde yer almaktadır. İslâm ceza hukukunda hırâbe suçu, bir yönüyle toplum aleyhine işlenen suçlar kapsamına girerken bir diğer yönüyle mülkiyet aleyhine işlenen suçlar kapsamına girmektedir. Tek bir çalışmada mülkiyet aleyhine işlenen tüm suçları çalışmak zaman ve nitelik açısından mümkün olmadığından konumuzu “İslâm Ceza Hukukunda Hırâbe Suçunun Mahiyeti ve Hukukî Sonuçları” olarak sınırlandırmayı uygun gördük.

III. KONUNUN SUNULMASI

“İslâm Ceza Hukukunda Hırâbe Suçunun Mahiyeti ve Hukukî Sonuçları” adlı tezimiz iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır.

“Hırâbe Suçunun Mahiyeti, Hukukî Dayanağı ve Gerçekleşmesi İçin Aranan Şartlar” olarak isimlendirdiğimiz birinci bölümde hırâbe kavramının sözlük ve terim anlamlarını açıklayıp, hırâbe suçunun hukukî dayanağını İslâm hukukunun delillerinden Kitap, Sünnet, İcmâ ve Kıyas ile temellendirdik. Hırâbe suçunun gerçekleşmesi için aranan şartları da kendi içerisinde yolları kesenlere ait şartlar, yolları kesilenlere ait şartlar, alınan mala ait şartlar ve yol kesme olayının geçtiği yere ait şartlar olmak üzere dört başlık altında incelemeye çalıştık.

“Hırâbe Suçunun Hukukî Sonuçları” olarak isimlendirdiğimiz ikinci bölümde de muhâribe uygulanacak cezayı ve cezada göz önünde bulundurulacak kriterleri, muhâribin işlediği müessir fiilleri, hırâbe suçunun ispat vasıtalarını açıklayıp suç fâili veya fâillerinin tövbe etmelerinin ceza üzerindeki etkisini incelemeye çalıştık.

Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yaparak varmış olduğumuz kanaati aktarmaya çalıştık.

IV. KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezimizin hazırlanmasında, konumuza doğrudan ya da dolaylı olarak ışık tutabilecek veya atıfta bulunulan eski ve yeni kaynaklardan ulaşabildiğimiz kadarıyla yararlanmaya çalıştık. Araştırmamızın açılımı bakımından konumuzu genellikle klasik furû kitaplarından yararlanarak hazırlamaya çalıştık. Konumuz ile ilgili fikir sahibi olmak için Türkiye’de yapılan araştırmaları incelediğimizde hırâbe ve terör suçları ile ilgili Seyde ERSOY’un “İslâm Hukukunda Terörle İlgili Suçlar ve Cezaları” adlı yüksek lisans tezini ve M.Fekri SHABAN’ın “İslâm Hukukunda Hırâbe (Eşkîyalık) Suçu” adlı doktora tezini inceledik. Yine tezimizi araştırmaya başlamadan önce bu konuda fikir sahibi olabilmek için ceza hukuku ve hadd cezaları ile ilgili yayımlanmış makaleleri ve modern kaynakları inceledik. Yaptığımız bu inceleme sonunda hırâbe ile ilgili modern çalışmaların sayısının oldukça eksik olduğunu gördük. Araştırmamız neticesinde “İslâm Hukukunda Terörle İlgili Suçlar ve Cezaları” adlı yüksek lisans tezinde Kur’ân’ın terör ve terörle ilgili kavramlara olan yaklaşımları üzerinde durulduğunu, bu bağlamda terör, terörizm, cihad, bağı ve hırâbe konularına değinildiğini gördük. Biz ise terörle ilgili diğer suçlardan farklı olarak tek bir çalışmada hırâbe konusunu daha detaylı bir şekilde ele almaya çalıştık; ayrıca hırâbe suçunun benzer özellikleri nedeniyle hırsızlık ve bağı suçuna kısaca değindik. “İslâm Hukukunda Hırâbe (Eşkîyalık) Suçu” adlı çalışma içerik bakımından kendi çalışmamızla benzer özellikler taşımakla birlikte, yapılan bu çalışmada miktarı nasslarla belirlenen hadd cezalarının ve kul hakkının hâkim olduğu kısas cezalarının dışında kalan ve “yeryüzünde fesat çıkarma” olarak değerlendirilebilecek tüm suçların hırâbe suçuna dâhil edilebilecek bir suç olduğu kanaatinin hâkim olduğunu gördük. Biz ise çalışmamızda İslâm hukukçularının görüşleri çerçevesinde genel bir değerlendirme yaparak kanaat bildirmeye çalıştık. Ulaşabildiğimiz kadarıyla her mezhebin görüşünü kendi kaynaklarından aktarmaya çalıştık.

İncelediğimiz kaynaklarda hırâbe suçunda alınan malda bulunması gereken özelliklerde İslâm hukukçularının “Kitâbu’s-Sirkat” yani hırsızlık bölümüne atıfta bulduklarını gördük. Biz de hırâbe suçunda alınan malda bulunması gereken

şartlarla ilgili bölümü çalışırken yeri geldikçe “Kitâbu’s-Sirkât” bölümünden faydalandık.

Tezimizde kaynaklara atıfta bulunurken, ilk kez kullandığımız kaynağın müellifinin ve eserinin tam ismini, basıldığı matbaayı, yerini ve tarihini zikrettik. Daha sonraki atıflarımızda ise, sadece müellifin meşhur ad, lakap veya künyesini zikretmekle yetindik. Aynı yazarın birden fazla eserinin kullanılması durumunda ise karışıklık olmaması için yazarın adından sonra kitabın kısaltılmış adını da yazdık. Kaynakların cilt numaralarını roma rakamıyla gösterdik. Tek ciltli kitaplarda sadece sayfa numarasını verdik. Dipnotta birden fazla kaynağa atıf yaptığımızda kaynaklar arasını noktalı virgülle ayırdık. Ayrıca kaynakların müellifinin geçtiği ilk yerde ve bibliyografyada müelliflerin vefat tarihlerini zikrettik.

BİRİNCİ BÖLÜM

HIRÂBE SUÇUNUN MAHİYETİ, HUKUKÎ DAYANAĞI VE SUÇUN GERÇEKLEŞMESİ İÇİN ARANAN ŞARTLAR

I. HİRÂBE SUÇUNUN MAHİYETİ

A. Hırâbenin Sözlük Anlamı

Hırâbe, Arapça bir kelime olup (حارب) fiil kökünden türemiş bir mastardır. Hırâbe sözcüğü gibi h-r-b kelime kökünün mastarı olan “harb” sözcüğü savaş, öldürme, isyan etme anlamına gelmektedir.¹

حربه يحربه حربا, kelimesi bir kimsenin malının tamamını elinden alıp elinde bir şey bırakmamak anlamına gelmektedir.² براحلا kelimesi ise insanların elbiselerine kadar soyan gaspçı anlamına gelmektedir.³ تبرحلا kelimesi ise dinin fesada uğraması anlamında kullanılmaktadır.⁴

Kelimenin ihtiva ettiği sözlük anlamlarını Kur’ân’ı Kerîm’de de görmek mümkündür:

Kur’ân-ı Kerîm’de (ملوسرو ملا ن م برحبونذأفولعقتلم ن اذ)⁵ ayetindeki harb kelimesi öldürme anlamında kullanılmaktadır.⁶

¹ İsmail b. Hammad el-Cevherî (ö.393/1003), *Tâcu'l-Luğa ve Sıhahu'l-Arabiyye*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Mısır (t.y.), I/308; Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükrim b. Manzûr (ö.711/1311), *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1956, I/302; Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî (ö.770/1368), *Misbâhu'l-Münîr fî Garibi's-Şerhi'l-Kebîr*, Matbaatu'l-İlmiyye, Mısır 1315h., s.59; Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb Mecdüddîn el-Firûzâbâdî (ö.871/1466), *Okyanusu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, Çev: Ahmed Âsım, Dâru't-Tıbaâti'l-Âmira, Bulak 1268h., I/106; Ebu'l-Feyz Muhammed Murteda el-Hüseynî ez-Zebîdî (ö.1205/1790), *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Fikr, (b.y.) 1994, I/409; Şemsüddîn Sâmî (ö.1322/1904), *Kâmûs-i Türkî*, İkdâm Matbaası, Derseâdet 1317h., s. 543.

² Cevherî, I/108; Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ (ö.395/1005), *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kâhire 1366h., II/48; İbn Manzûr, I/304; Mustafa b. Şemsiddîn el-Karahisârî el-Ahterî (ö.986/1578), *Ahter-i Kebîr*, Matbaa-i Âmira, İstanbul 1310h., I/228.

³ İbn Manzûr, I/304.

⁴ İbn Manzûr, I/304; Firûzâbâdî, I/106.

⁵ 2. Bakara, 279. “Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun.”

⁶ İbn Manzûr, I/303; Zebîdî, I/410.

Yine (ملوسرو ملا نوبراحي نيذلا)⁷ ayetindeki hârabe fiili de Allah'a isyan etmek anlamındadır.⁸

Nitekim hırâbe meskûn mahalleler dışında silahlı soygun, yağma ve yol kesme anlamında kullanılmıştır.⁹

B. Hırâbenin Terim Anlamı

Bir hukuk terimi olarak hırâbe, tedhiş ortamı oluşturan bir veya birden fazla fâilin cebir ve şiddet kullanıp yol keserek İslâm ülkesinde yaşayan Müslümanların veya bu ülkenin gayr-ı müslim vatandaşlarının can, mal ve seyahat hürriyetlerini ihlal etmeleridir.¹⁰

Hırâbe suçunu işleyen kimseye muhârib denir. Suçun tarifine göre muhârip, hırâbe suçunu işleyen yani yeryüzünde bozgunculuk çıkaran, yol kesip zorla insanların mallarını alan ve insanlara zarar veren, bu suçları işlemesi nedeniyle de dokunulmazlığını kaybeden kişidir.¹¹

Bazı âlimler hırâbe suçunu es-Sirkatü'l-Kübrâ (büyük hırsızlık) olarak nitelendirmişlerdir. Bu âlimlere göre hırâbe mutlak anlamda bir hırsızlık değildir. Zira onlara göre hırsızlık zihne geliverdiği üzere bir malı gizlice almaktır. Hırâbe suçuna ise devlet başkanı ve yolu korumakla görevli olanlardan gizli olarak işlenmesi sebebiyle mecâzen hırsızlık ismi verilmiştir. “Büyük hırsızlık” denilmesinin sebebi ise yol kesmede mal sahiplerine ve genel olarak insanlara zarar verilmektedir. Bu

⁷ 5. Máide, 33.

⁸ İbn Manzûr, I/303; Zebîdî, I/410.

⁹ Muhammed Ravvâs el-Kal'acî, *Mevsûatu Fıkhı İbn Teymiyye*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1998, s.598; Komisyon, *Türk Hukuk Lûgati*, Maarif Matbaası, Ankara 1944, s.125; Ali Şafak, *Hukuk ve Emniyet Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yayıncılık, İstanbul 1992; Şakir Altay, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ankara Basımevi, Ankara 1862, s.106.

¹⁰ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Sehl es-Serahsî (ö.483/1090), *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut (t.y.), IX/195; Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd el-Kâsânî (ö.587/1191), *Bedâiu's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerâi'*, Matbaatu'l-Cemâliyye, Mısır 1910, VII/90; Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme (ö.630/1233), *el-Muğnî*, el-Mektebetu's-Selefiyye, el-Medînetu'l-Münevvera (t.y.), X/302.

¹¹ Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Rüşd (ö.595/1199), *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, Matbaatu'l-Cemâliyye, Mısır 1329h., II/380.

nedenle verilen hadd cezası ağırlaştırılır. Hırsızlıkta ise ceza nispeten daha hafiftir. Çünkü hırsızlıkta mallarını almak ve malı korudukları hırza tecavüz etmeleri sebebiyle sadece mal sahiplerine zarar verilmektedir. Bu nedenle İslâm hukukçuları hırâbe suçunu hırsızlıktan ayırmak için bu suça es-Sirkatü'l-Kübrâ demişlerdir.¹²

Hırâbe suçu ile meşrû devlete karşı isyan suçu olan bağy suçu arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da söz konusudur. Zira hem bağy hem de hırâbe suçunda cebir ve şiddet unsuru bulunmaktadır. Ancak bağy suçunda doğrudan devlete, devletin şahsiyetine karşı bir başkaldırı söz konusu iken, hırâbe suçunda siyasî otoriteye doğrudan değil dolaylı bir başkaldırı söz konusudur. Bu nedenle bağy suçunu devletin şahsiyetine karşı işlenmiş siyasî suç, hırâbeyi ise amme nizamı aleyhine işlenen bir suç olarak kabul etmek mümkündür.¹³

Hırâbe teriminin doğru bir tanımını yapabilmek için bu suçun kapsamını dar veya geniş tutan İslâm hukukçularının görüşlerini ele almamız gerekmektedir.

Hanefî hukukçular hırâbe suçunu, yoldan gelip geçen insanların yollarına çıkıp soygun yapmak amacıyla yolu kesmek, geçişi engellemek şeklinde tanımlamaktadırlar. Hanefî hukukçularınca yolun bir kişi veya bir grup tarafından kesilmesi arasında fark olmayıp önemli olan muhâribin buna güç yetirecek bir imkânının olması ve zor kullanabilmesi şarttır. Ayrıca muhâribin silah kullanmasıyla sopa, taş, odun vb. aletleri kullanması arasında bir fark yoktur. Muhâribin zor kullanma gücü varsa alete bakılmayıp suç hırâbe olarak nitelendirilmektedir.¹⁴

İbnü'l-Hümâm hırâbe suçunu,

“Devletin güvenlik güçlerine rağmen başkasının malını cebir kullanarak almaktır” şeklinde tanımlamıştır.¹⁵

¹² Fahrüddîn Osman b. Ali ez-Zeylâî (ö.743/1342), *Tebyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Matbaatu'l-Kübra'l-Emîriyye, Mısır 1313h., III/235; Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. el-Hümâm (ö.861/1457), *Şerhu Fethu'l-Kadîr*, Matbaatu'l-Meymeniyye, Mısır 1319h., V/176; Kâsım Konevî (ö.978/1570), *Enîsü'l-Fukahâ fî Ta'rîfâti'l-Elfâzi'l-Mütedâvile beyne'l-Fukahâ*, Dâru'l-Vefâ, Cidde 1987, s.178; Süleyman Ahmed Muhammed, *Damânu'l-Mütlefât fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*, Matbaatu's-Saâde, (b.y.) 1985, s.184.

¹³ Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk 1989, VI/128.

¹⁴ Serahsî, IX/195; Kâsânî, VII/90-91; İbnü'l-Hümâm, V/177; Muhammed b. Ferâmûz Molla Hüseyin (ö. 885/1480), *Düraru'l-Hükkâm fî Şerhi Gurari'l-Ahkâm*, Şirket-i Sahafiyye-i Osmaniyye, İstanbul 1317h., II/85.

¹⁵ İbnü'l-Hümâm, V/176-177.

Serahsî ise hırâbe suçu hakkında şunları söylemektedir:

“Yol keserek yolcuların can ve mal güvenliğini tehdit etmek Allah’a savaş açmak (hırâbe) olarak kabul edilir; soygun amacıyla yol kesen suç fâili veya fâilleri, herhangi bir şey (mal) almamış olsalar bile, yoldan geçenleri korkuttukları ve geçişi engelledikleri için suç fâili sayılırlar.”¹⁶

Bu tanımlardan ortaya çıktığı üzere Hanefiler bir kimsenin muhârip sayılması için fâilin kastının soygun olması gerektiğini vurgulamışlar ve fâilin kendisinde, başkalarını etkisiz hale getirebilecek gücün bulunup bulunmadığına bakmışlardır.

Şâfiî hukukçular ise hırâbe suçunu; soygun yapmak, adam öldürmek ya da korku salmak için, gerekli zor kullanmayı sağlayacak güce sahip bir şekilde yardımın uzak olduğu bir yerde insanların geçtikleri yolu kesmek olarak tanımlamışlardır.¹⁷

Şâfiîler başkasını öldürmeyi hırâbe suçu sayabilmek için fâilin mal soyma veya yolcuları korkutma kastıyla hareket etmesini ve bunun sonucu ölüme sebep olmasını şart koşarlar.¹⁸

Şâfiîler hırâbe suçunun oluşması için suç fâillerinin zor kullanacak güce veya aletlere sahip olması gerektiğini söylemişlerdir.¹⁹

Şâfiîlerin hırâbe tanımını incelediğimizde onların bu suçu sadece soygunla sınırlı tutmadıklarını, adam öldürme ve korkutma amaçlı filleri de hırâbe suçunun kapsamına dâhil ettiklerini görmekteyiz.

¹⁶ Serahsî, IX/195.

¹⁷ Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî (ö.204/819), *el-Ümm*, Matbaatu'l-Kübrâ el-Emîriyye, Bulak 1321h., VI/140; Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yûsuf el-Fîrûzâbâdî eş-Şîrâzî (ö.476/1083), *el-Mühezzeb fî Fıkhî Mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır (t.y.), II/284; Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Beğavî (ö.516/1122), *et-Tehzîb fî Fıkhî'l-İmâmî's-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1997, VII/400; Muhammed b. Ahmed eş-Şîrbînî (ö.997/1570), *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meâni Elfâzî'l-Minhâc*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2006, IV/207; Şemsüddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbas er-Ramlî (ö.1004/1595), *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şerhi'l-Minhâc*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1938, VIII/2.

¹⁸ Ebû Yahyâ Zekerîyyâ b. Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö.925/1519), *Esna'l-Metâlib fî Şerhi Ravdati't-Tâlib*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, (b.y.) (t.y.), IV/155; Ramlî, VIII/5.

¹⁹ Ensârî, IV/154.

Mâlikî hukukçular ise hırâbe suçunu, bir yolun gelip geçme için kullanılmasını engellemek ya da yardımın gelemeyeceği bir yerde, gece veya gündüz insanların mallarını almak için ortaya çıkmak, yoldan geçenleri korkutmak şeklinde tanımlamışlardır.²⁰

İmam Mâlik, şu gibileri de yağma ve yol kesici ve fiillerini de hırâbe sayar:

“Bir kimse kuvvet kullanarak hile ve desiselerle mal alırsa veya kuvvet kullanmadan yine hile ve hud’a ile mal alırsa fiil yağmadır. Mesela birisi mağdura, uyuşturucu madde yedirir veya içirir veya mak’adından zerk eder böylece onu baygın düşürür sonra da malını alırsa, yine bir kimseyi hile yaparak yardım istemeyecek derecede uzaklara götürür, sonra da mallarını soyarsa bu kişi muhâriptir. Bir kimse büyük veya küçük bir şahsa bunlara benzer muamelede bulunursa ve sonra da o kişinin malını alma kastıyla öldürürse, öldürdüğü kişinin malını ister alsın isterse yanında alınacak bir şey bulamamış olsun o kişi yine muhâriptir. İmam Mâlik bu son öldürme şekline “planlayarak ve pusuya düşürerek adam öldürme” der ve O’na göre bu fiil yağmanın bir şeklidir.”²¹

Mâlikî hukukçulardan Düsûkî muhârip kavramını şöyle tanımlamaktadır:

“İnsanların yoldan gelip geçmesini engellemek amacıyla terör saçan, yoldan geçenleri korkutan kişidir. Yoldan geçenlerin malını almaya kastetmese bile muhâriptir. Eğer yoldan gelip geçenlerin ırzına tecavüz için bunu yapıyorsa daha açık bir şekilde muhârip vasfını taşır.”²²

İbnü’l- Arabî ırza tecavüzün de hırâbe suçu kapsamında değerlendirileceği hususunda şunları söylemektedir:

“Yargı görevinde bulunduğum dönemde çalıştığım mahkemeye, hırâbe suçu ile ilgili bir dava getirildi. Bu davada sanıklar bir grup insanın yoluna çıkarak zor kullanmak yoluyla eşlerini ellerinden almışlar ve kaçırmışlardı. Ben de bazı fetva otoritelerine bu konuyla ilgili görüşlerini sordum. Onlar bu suçun hırâbe suçu niteliğinde olmadığını ifade ettiler. Onlar bana hırâbenin sadece mal ile ilgili bir suç olduğunu, namusa yönelik suçların hırâbe suçunun dışında kalacağını söylediler. Ben de bu görüş sahiplerine

²⁰ Sahnûn b. Saîd et-Tenûhî (ö.240/854), *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Matbaatu's-Seâde, Mısır 1323h., XVI/98; İbn Rüşd, II/380.

²¹ Sahnûn, XVI/104; Seyyidî Abdülbâkî ez-Zurkânî (ö.1122/1710), *Şerhu'z-Zurkânî alâ Muhtasari'l-Halîl*, Matbaatu Muhammed Efendi Mustafa, Mısır 1307h., VIII/109.

²² Şemsüddîn Muhammed Arafe ed-Düsûkî (ö.1230/1815), *Hâşiyetü'd-Düsûkî ale'ş-Şerhi'l-Kebîr*, Mektebetü'l-Ezher, Mısır (t.y.), IV/348.

şu cevabı verdim: İna lillah !!! Siz namus konusunda hırâbenin mal konusundakinden çok daha ağır bir suç olduğunu bilmiyor musunuz? İnsanlar ellerinden mallarının çıkmasına, kazandıklarının zayi olmasına tahammül edebilirler ancak hanımlarının ve kızlarının namuslarının lekelenmesine tahammül edemezler. Yüce Allah'ın hırâbe ayetinde ifade buyurmuş olduğu cezadan daha şiddetli bir ceza olmuş olsaydı bu ceza, ırz ve namusa saldıran kimselere verilirdi.²³

Mâlikîlere göre muhârip, şehirde olsun, sahra gibi yerlerde olsun silah çekip yol kesen ve insanları soymayı kasteden şahıstır. Geceleyin bir eve girip zorla mal alan ve yardım istenmesine mani olan da, baskın yaparak adam öldüren de muhârip sayılır. Pusu kurmak, kılavuzluk yapmak gibi işlerle muhâriplere yardımcı olanlar da Mâlikîlere göre aynı hükümdedir.²⁴

Mâlikî mezhebindeki bir görüşe göre mal alma kastı olsun olmasın yoldan geçenleri korkutmakla da hırâbe suçu gerçekleşir. Bir kimse “Şam’a gidenleri bırakmayacağım” veya buna benzer sözleri söylese o kişi insanları korkutup yol kestiği için muhâriptir. Onlara göre yolculara silahıyla hücumla geçen kişi düşmanlık ve isyan kastı olmasa da muhâriptir.²⁵

Mâlikîlerin hırâbe suçuna olan yaklaşımlarını incelediğimizde onlara göre şiddet göstererek mal almanın hırâbenin en temel unsuru olduğunu, ancak şiddet gösterilmeden, hile ve desiseyle de hırâbe suçunun gerçekleştirilebileceği fikrinin hâkim olduğunu görmekteyiz. Onlar mağdur olan kişinin uğramış olduğu tehlikeyi başından savuşturamayacak durumdaysa suçu işleyen fâili hırâbe suçlusuyuz saymışlardır. Mâlikîler hırâbenin soygun yapmak amacıyla yol kesmek olduğunu belirtirken ırza tecavüzün de hırâbe kapsamı içerisinde değerlendirilecek bir suç olduğunu vurgulamışlardır.

²³ Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh b. el-Arabî (ö.543/1148), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, (b.y.) 1967, II/594.

²⁴ Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Cüzeyy (ö.741/1340), *el-Kavâninu'l-Fıkhiyye*, Dâru'l-Fikr, Dımeşk (t.y.), s.311.

²⁵ Ebu'l-Velîd Süleyman b. Halef el-Bâcî (ö.474/1081), *el-Müntekâ Şerhu Muvattai Mâlik*, Matbaatu's-Seâde, Mısır 1983,VII/169; Düsûkî, IV/348.

Hanbelî hukukçulara göre hırâbe, bir kimsenin silah, sopa, taş vb. vasıtasıyla yerleşim yeri içerisinde veya dışında ya da denizde insanların yolunu kesmek ya da onların mallarını açıktan ve zor kullanarak gasp etmektir. Hanbelîlere göre muhâribin erkek veya kadın olması arasında fark yoktur.²⁶

Hanbelî hukukçular hırâbe suçunu işleyen (muhâribi), sahrâda insanların yollarına çıkıp açıktan silah kullanarak onların mallarını alan kişi olarak tanımlamışlardır.²⁷

Hânbelîlerin hırâbe tanımını incelediğimizde onların hırâbe suçunun açıktan işlenilmesini ve fâilin zor kullanacak gücünün bulunmasını şart koştuklarını görmekteyiz.

Zâhirî hukukçulara göre ise hırâbe, gerek silahlı gerek silahsız bir şekilde yoldan gelip geçenleri korkutarak yol güvenliğini bozmak, tehdit ve teröre sebep olmaktır. Hırâbe suçunun silahla ya da silahsız işlenmesi, gece ya da gündüz olması, şehir içinde veya dışında, devlet başkanının sarayında veya camide olması arasında fark yoktur. Suç işleyenlerin kendilerine bir mübaşir belirlemiş olmalarıyla olmamaları arasında fark yoktur. Yoldan gelip geçenlerle çarpışan, adam öldürme ve yaralama, mal gasp etme ve ırza tecavüz etme gibi fiillerle yol güvenliğini ortadan kaldırarak terör oluşturan her fiil hırâbe suçu kapsamına girmektedir.²⁸

Zâhirîlere göre, bir kimse hırsızlıkta bulunmak, zinâ yapmak veya adam öldürmek için girişimde bulunur ve bunlardan herhangi bir fiili gizlice işlerse o zaman o kişi hırsız, zinâkâr veya kâtildir. Hakkında bu suçlara ait hükümler ve cezalar uygulanır. Şayet suçu işlemeyi açığa vurursa o kişi muharip değil, kötülüklerin fâilidir. Hakkında yalnız ta'zir cezası uygulanır. Fakat suç işlemek kastıyla savunmada bulunur, üstünlük teminine çalışırsa o zaman hiç şüphesiz muhâriptir. Zira eşkıyâlığa başlamış, yolcuları korkutmuş ve yeryüzünde

²⁶ Ebû İshak Burhânüddîn İbrahim b. Muhammed b. Müflih (ö.884/1479), *el-Mübdî' Şerhu'l-Mukni'*, Dâru'l-Âlemi'l-Kütüb, Riyad 2003, IX/129; Mansûr b. Yûnus el-Buhûfî (ö.1051/1641), *er-Ravdu'l-Murbi' bi Şerhi Zâdi'l-Müstekni'*, Mektebetü Dâri'l-Beyân, (b.y.) 1990, s.471.

²⁷ Şemsüddîn Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşî (ö.772/1370), *Şerhu'z-Zerkeşî alâ Muhtasari'l-Hırâkî*, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad 1993, VI/364.

²⁸ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm (ö.456/1064), *el-Muhallâ*, İdâretü't-Tıbbâati'l-Münîriyye, Mısır 1952, XI/308.

bozgunculuk çıkarmıştır.²⁹ Her kim mal almak kastıyla olmasa bile yol emniyetini ihlâl suretiyle birine silah çeker, teşhir ederse durumu yine muhâribin durumu gibidir. Ama sırf düşmanlık kastıyla o kişiye silahını çeker ve onu öldürür veya yaralarsa hakkında kısâs cezası uygulanır.³⁰

Çağdaş İslâm hukukçuları ise hırâbe suçunu şöyle tanımlamaktadır:

“Silahlı bir grup insanın İslâm ülkesinde anarşi çıkarmak, kan dökmek, malları gasp etmek, ırz ve namusu çiğnemek, ekinleri ve nesli yok etmek için İslâm nizamına başkaldırmasıdır.”³¹

Bu hukukçular hırâbe suçu içerisinde değerlendirilmesi gereken suçları şöyle açıklamışlardır:

“İntihar komandoları, çocuk kaçırma örgütleri, ev ve banka soymak için kurulan hırsızlık şebekeleri, çocuk ve yetişkin kızları kaçırmak onlara tecavüz eden örgütler, yeryüzünde fitneyi yaymak ve can güvenliğini sekteye uğratmak için adam öldüren örgütler, ekinleri telef etmek ve hayvanları öldürmek gibi zarar veren şebekelerdir.”³²

Ebû Zehra bir grup tarafından suikast şeklinde gerçekleştirilen adam öldürme fiilinin de hırâbe suçu içerisinde değerlendirilebilecek bir suç olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Hırâbe suçunun gereklerinden olan açıktan açığa cinayet işleme niteliği gizlice adam öldürmede yoktur. Çünkü birisine komplo ve suikast kurarak onu öldürmekle açıktan açığa öldürmek bir arada bulunması mümkün olmayan iki zıt kavramdır. Açıktan açığa işlenen öldürme fiili başkalarına bildirme suretiyle işlenirken diğeri gizlice gerçekleştirilmektedir. Zira belli bir grup bir cinayeti işlemek üzere aralarında anlaşmışlar ve bunu suikast biçiminde gerçekleştirmişlerse o zaman suç hırâbe olarak değerlendirilebilir. Günümüzde bazı politikacılara ve iş adamlarına suikast yaparak öldüren bir takım çetelerin yaptıkları suçlar buna örnektir. Zira bu çetelerin aralarında anlaşmış olmalarından dolayı emellerini gerçekleştirmek için her türlü araca başvurmalarından dolayı hırâbe suçlusunu sayılmaları mümkündür.”³³

²⁹ İbn Hazm, XI/306, 307.

³⁰ İbn Hazm, XI/315.

³¹ Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-Sünne*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1977, II/464.

³² Seyyid Sâbık, II/464.

³³ Muhammed Ebû Zehra (ö.1394/1974), *el-Cerîme ve'l-Ukûbe fi'l-Fıkhi'l-İslâmî (el-Ukûbe)*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kâhire (t.y.), s.111.

Bu tanımlar göz önüne alındığında İslâm hukukçularının çoğu hırâbe suçunu; zor kullanarak mal almak, adam öldürmek, ırza tecavüz etmek, yol güvenliğini tehdit ve yeryüzünde fesat çıkarmak için yol kesmek olarak tarif etmişlerdir. Bu hususta hırâbe suçunun kapsamını en geniş tutan mezheplerin Zâhirî ve Mâlikî mezhepleri olduğunu görmekteyiz. Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri suçun oluşması için şiddet unsurunun bulunmasını ve fiilin açıktan işlenilmesini şart koşarken, Mâlikîler hile ve desiseyle alınan malın da hırâbe kapsamında değerlendirileceğini söyleyerek diğer mezheplerden ayrılmaktadırlar. Yine Zâhirîler ve Mâlikîler ırza tecavüzün hırâbe kapsamında değerlendirileceğini söyleyerek, soygun gayesi olmadan hırâbe suçunun gerçekleşmeyeceğini söyleyen diğer mezheplerden bu yönüyle ayrılmaktadırlar. Mâlikîler ve Zâhirîlerin görüşleri göz önünde bulundurulursa yeryüzünde fesat çıkarma olarak değerlendirilen hırâbe suçunun sadece yol kesme fiilinden ibaret olmadığını söyleyebiliriz.

II. HİRÂBE SUÇUNUN HUKUKÎ DAYANAĞI

A. Kitap

Kur'ân-ı Kerim'de hırâbe suçunu işleyenlere uygulanacak ceza açıkça şu şekilde belirtilmiştir:

*“Allah ve Resûlüne karşı savaşanların yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rüsvalığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır.”*³⁴

Bu ayetin nüzûl sebeplerine dair zikredilen hususlar arasında şunları görmekteyiz:

1. Birinci rivayete göre bu ayet ehl-i kitaptan bir topluluk hakkında inmiştir.³⁵ Bu topluluk Hz. Peygamber ile yaptıkları antlaşmayı bozarak yol kesip

³⁴ 5. Mâide, 33.

³⁵ İbnü'l-Arabî, II/591; Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. el-Cevzî (ö.595/1199), *Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Dımeşk 1965, II/343.

fesat çıkarmaya kalkışmışlardır. Allah Teâlâ da onlar hakkında bu ceza ile hüküm vermiştir. Bu bilgi İbn Abbas'dan gelen bir rivayete dayanmaktadır. Hirâbe ayetiyle ilgili olarak İbn Abbas demiştir ki:

“Ehl-i kitap olan bir kavim ile Hz. Peygamber arasında bir antlaşma vardı. Bunlar bu antlaşmayı bozarak fesat çıkardılar. Allah Teâlâ da peygamberini, bu ayetteki gibi onlara verilecek cezada onları öldürme ya da elleri ve ayaklarını çaprazlama kesme konusunda serbest bıraktı.”³⁶

2. İkrime ve Hasan el-Basrî'den gelen bir rivayete göre bu ayet müşrikler hakkında nazil olmuştur.³⁷

3. Başka bir rivayette ise bu ayet Ureyne kabilesine mensup bazı kişiler hakkında nazil olmuştur. Ureyne, Ukl ve Beciyle'den bir grup, Müslüman olduklarını beyanla Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gelmişler, yoksulluk ve hastalıklarını bildirmişlerdi. Hz. Peygamber onlara, zekât olarak toplanan beytülmal'e (hazine) ait develerin sütlerinden ve idrarlarından içebileceklerini söylemiş ve onları göndermişti. Onlarda bahsedilen develerin yanına gidip süt ve idrarlarından içip sağlıklarına kavuştular. Ardından develerin çobanlarına saldırarak öldürdüler, develeri de sürüp götürdüler. Bu arada yol kesip ırza tecavüzde buldukları da rivayet edilmektedir. Hâdise Hz. Peygamber'e intikal ettirilince, Peygamber'in emriyle fâiller derhal takip edildi, yakalandılar, gözlerine mil çekildi, elleri ve ayakları kesildi, sonra güneş altına sıcak bir yere terk edildiler. Su istediler ama kendilerine su verilmedi, nihayet öldüler.³⁸

Müfessirler Hz. Peygamber'in Ureyne kabilesine tatbik ettiği bu cezanın neshedilip neshedilmediği hususunda ihtilaf etmişlerdir.³⁹ Bu hususta âlimlerin görüşlerini şöyle tasnif edebiliriz:

³⁶ Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö.310/922), *Câmiu'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Maârif, Mısır 1957, X/243; Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Cüzeyy el-Kelbî (ö.741/1340), *Kitâbu't-Teshîl li Ulûmi't-Tenzil*, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut 2003, I/379.

³⁷ İbnü'l-Arabî, II/591; İbnü'l-Cevzî, II/344; İmâdüddîn Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Kesîr (ö.774/1372), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1987, II/50.

³⁸ İbnü'l-Arabî, II/591; İbnü'l-Cevzî, II/343; Fahrüddîn Râzî (ö.606/1209), *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (t.y.), XI/214; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (ö.671/1272), *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1965, VI/148.

³⁹ Taberî, X/252; İbnü'l-Arabî, II/592.

- a- Bazı âlimlere göre bu ayet-i kerîmede eşkıyanın cezası belirtilerek, işkence etme yasaklanmış ve böylece Hz. Peygamber'in Ureyne kabilesinden olan kişileri cezalandırma şekli neshedilmiştir.⁴⁰
- b- Bazı âlimlere göre ise Hz. Peygamber'in Ureyne kabilesinden suç işleyen bu insanlara verdiği bu ceza geçerlidir. Benzeri suçları işleyenlere aynı cezalar verilir. Bu ayet-i kerîme ise sadece Müslümanlara karşı savaş açan ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaran insanların cezasını belirtmektedir. Ureyne kabilesinden olan insanlar ise Müslüman olduktan sonra dinden çıkmışlar, adam öldürmüşler, hırsızlık yapmışlar ve Allah'a ve Resulüne karşı savaşa girişmişlerdir. Elbette ki, onların cezası, Müslüman ve zimmî olarak eşkıyalık yapan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkaran insanların cezasından farklı olacaktır.⁴¹
- c- Diğer bir kısım âlimlere göre de Hz. Peygamber'in Ureyne kabilesinden cinayet işleyen bu insanlara verdiği ceza, benzeri suçları işleyenler için geçerlidir. Zira Hz. Peygamber onlara bu ayette zikredilen el ve ayaklarını çaprazlama kesme cezası vermiştir. Onların gözlerine mil çekmek istemiş fakat çekmeden önce bu ayet nazil olmuş ve Hz. Peygamber'in bunu yapmasını yasaklamıştır. Bu itibarla Ureyne kabilesinden olan insanlara verilen ceza şekli, ayetin beyan ettiği ceza şekline uygun olduğundan mensuh değildir.⁴²

İbn Kesîr bu hususta:

“Hz. Peygamber, onlar çobanların gözlerini çıkardığı için kendi fiillerinin karşılığı olarak onlara kısâs yapmıştır”⁴³ demiştir.

İmam Şâfiî ise:

“Sünnetin Kur'ân ile neshinin câiz olmadığını söyleyerek bu sünnet başka bir sünnetle neshedilmiş olup bu âyet, o neshedici sünnete uygun olarak nâzil olmuştur”⁴⁴ demiştir.

4. Bu ayet Allah (c.c.)'ın kendilerine, haksız yere ve zulmen adam öldürmenin cezasını ağırlaştırmasından sonra da, adam öldürme hususunda ileri gidip, yeryüzünde fesat çıkardıklarını naklettiği İsrailoğulları hakkında inmiştir.⁴⁵

⁴⁰ Taberî, X/252; Râzî, XI/214.

⁴¹ Tâberî, X/253.

⁴² Taberî, X/253.

⁴³ İbn Kesîr, II/52.

⁴⁴ Râzî, XI/214.

⁴⁵ Râzî, XI/214.

5. Bir diğer rivayete göre bu ayet Eslen kabilesinden Hilal b. Üveymir'in kavmi hakkında nâzil olmuştur. Hz. Peygamber Hilal b. Üveymir ile “Ne lehine ne aleyhine yardımlaşmada bulunmamak, ona gelen Müslümanlar emniyet içinde olup, heyecana düşürülmemek” üzere karşılıklı antlaşma yapmıştı. Bir gün Benî Kinâne'den bir grup insan Müslüman olma gayesiyle gelirken Hilal b. Üveymir'in kavmine uğramış, o gün de Hilal b. Üveymir orada yokken kavmi onları tutmuş ve yollarını kesmişler, hepsini öldürerek mallarını almışlar bunun üzerine bu ayet nâzil olmuştur.⁴⁶

Müfessirler çoğunlukla ayetin nüzul sebebini Ureyneliler olarak açıklamışlardır.⁴⁷ Nüzul sebebi ile ilgili rivayetlerin konumuz açısından önemli olmasının nedeni rivayetlerde eşkıyalık (hırâbe) suçundan ve cezasından bahsediliyor olmasıdır.

İslâm âlimleri bu ayetlerin hadd cezası gerektiren suçlar arasında sayılan hırâbe (eşkıyalık) suçundan ve bunun cezasından bahsettiği, belirtilen cezaların Allah hakkı olarak uygulanması gerektiği, hâkimin bu cezaları başka cezalarla değiştirmesinin mümkün olmadığı konularında ittifak halindedirler.⁴⁸

Mâide Suresi 33. ayetteki “لوسرو اللہ نوبراحی” kısmının tefsiriyle ilgili yorumlar şu şekildedir: “Allah'a ve Resûlüne karşı savaşanlar” ifadesi mecaz anlamda kullanılmaktadır. Çünkü Allah'ın kemal sıfatların sahibi olması ve Allah'ın kendine denk ve ortaklardan münezzeh olması nedeniyle Allah ile harp edilemez.⁴⁹ Bu mecâzî anlamın muhtevası hususunda ise iki ihtimal söz konusudur:⁵⁰

a. Ayetteki “savaş açanlar” dan kastın, silah taşıyarak, yol keserek, can ve mal güvenliğini tehdit etmek için yola çıkanlar olmasıdır. Nitekim bu kişiler “insanlara karşı savaş açan” durumundadırlar. Bu kişilerin muhârip sayılması ise Allah'ın emrine muhalefet

⁴⁶ İbnü'l-Cevzî, II/344; Râzî, XI/214; Muhammed Hamdi Yazır (ö.1361/1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 2003, III/164.

⁴⁷ İbnü'l-Arabî, II/592; Ebû Ali el-Fadl b. el-Hasan et-Tabersî (ö.548/1153), *Mecmau'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an*, Matbaatu'l-İslâmiyye, Tehrân 1373h., III/188; İbnü'l-Cevzî II/343; İbn Cüzeyy, *Kitâbu't-Teshîl*, I/379.

⁴⁸ Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Cessâs (ö.370/980), *Ahkâmu'l-Kurân*, Matbaatu'l-Evkâfi'l-İslâmiyye, Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye 1338h., II/410.

⁴⁹ Cessâs, II/406; İbnü'l-Arabî, II/591; Râzî, XI/214; Kurtubî, VI/150.

⁵⁰ Taberî, X/254-255; İbn Kesîr, II/53.

ederek zor kullanıp insanların yollarını keserek onları aşikâre olarak can ve mal güvenliğini tehdit etmelerindedir.⁵¹

b. İkinci ihtimal ise, Allah ile savaşanlardan kasıt Allah'ın kullarıyla savaşanların kastedilmiş olmasıdır. Yüce Allah burada kendi zatını, dostlarını anlatmak üzere ifade buyurmuştur. Böylelikle onlara yapılan eziyetin ne kadar büyük olduğuna dikkat çekilmektedir.⁵²

Ayetteki “اداسف ضرلا في نوعسيو” “yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanlar” ifadesinden maksat, muhtelif şekillerde şer ve kötülüktür. İçinde Said b. el-Müseyyib'in de bulunduğu seleften birçok kişi dirhem ve dinarı piyasadan çekerek elde tutmayı da yeryüzünde fesat çıkarmak olarak değerlendirmişlerdir.⁵³

Müfessirler “fesâd” kelimesini; öldürme, yaralama, mal alma ve yollarda korku salma olarak açıklamışlardır.⁵⁴

“Yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanlar” ifadesi hususunda Sâbûnî:

“Günümüzde sırf adam öldürmek, soygunlar yapmak, güvenliği tehdit eden ve toplumun huzurunu bozan her türlü suçu işlemek için bir dernek gibi ortaya çıkan topluluklar oluşmaktadır. Bu durumda mal ve emniyeti devamlı ihlal söz konusu olduğu için hırâbe suçu ‘yeryüzünde fesat çıkarma’ olarak nitelendirilir.”⁵⁵ demiştir.

Müfessirlerin görüşleri göz önünde bulundurulduğunda bu ayetin yeryüzünde toplumun güvenliğini tehdit eden ve bozgunculuk çıkarmaya sebep olan suikast, silahlı saldırı, rehin alma gibi suçları da kapsayacağı söylenebilir. Bu suçlar toplumun güvenliğini bozduğu için hırâbe suçunun kapsamına dâhil edilebilir.

⁵¹ Cessâs, II/406; Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasan b. Ali et-Tûsî (ö.406/1015), *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, (b.y.) (t.y.), III/504; İbnü'l-Arabî, II/591; İbnü'l-Cevzî, II/345; Râzî, XI/214; Kurtubî, VI/150; Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî el-Beydâvî (ö.685/1286), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, Dâru Sâdır, Beyrut 2001, I/267.

⁵² Cessâs, II/406; Tûsî, III/504; İbnü'l-Arabî, II/591; İbnü'l-Cevzî, II/345; Râzî, XI/214; Kurtubî, VI/150; Beydâvî, I/267.

⁵³ İbn Kesîr, II/50.

⁵⁴ İbnü'l-Cevzî, II/345.

⁵⁵ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Ravâiu'l-Beyân fî Tefsîri Âyâti'l-Ahkâm*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2004, I/431.

Ayetteki “عظقتوا اوبلصبيوا اولتقي ناهيديا مهلجراو من فلاخ وا ينفو من ضرلا” “Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmeleridir” ifadesinde müfessirler ihtilaf etmişlerdir.

Ayette geçen (وا) yani “veya” edatı Ali b. Ebî Talha’nın rivayetine göre İbn Abbas’ın Hasan el-Basrî’nin, Said b. el-Müseyyib’in ve Mücahid’in görüşüne göre muhayyerlik ifade eder. Ayetteki edatın muhayyerliği ifade ettiğini düşünen âlimlere göre imam muhâribi ister öldürür, ister asar, ister ellerini ve ayaklarını keser ve isterse sürer.⁵⁶ Onlar aynı edatın kullanıldığı başka ayetlerde muhayyerliğin söz konusu olduğunu belirterek bu ayette de muhayyerliğin söz konusu olduğunu söylemişlerdir. Müfessirler bu hususu Kur’ân’dan deliller getirerek şöyle açıklamışlardır:

İhramlıyken avlanmanın cezası hususunda:

*“...içinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kâbe’ye varacak bir kurban olmak üzere iğinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder. Yahut fakirleri doyurmaktan ibaret bir kefarettir yahut onun dengi oruç tutmaktır.”*⁵⁷

Keza hastalık sebebiyle verilecek fidye konusunda da aynı edat kullanılarak şöyle buyrulmaktadır:

*“Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidye gerekir...”*⁵⁸

Yine yemin kefareti konusunda da Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulmaktadır:

*“... yeminin kefareti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek yahut onları giydirmek yahut da bir köle azat etmektir...”*⁵⁹

⁵⁶ İbnü’l-Arabî, II/597; Râzî, XI/215; Kurtubî, VI/152; İbn Kesîr, II/53.

⁵⁷ 5. Mâide, 95.

⁵⁸ 2. Bakara, 196.

⁵⁹ 5. Mâide, 89.

Ata'nın rivayetine göre ise İbn Abbas:

“Buradaki (وا) edatı muhayyerlik için olmayıp aksine hükümlerin suçların değişmesiyle değişeceğini beyan etmek için gelmiştir.”⁶⁰ demiştir.

Müfessirlerin çoğu cezalandırmanın suçun ağırlığına göre olacağını hususunda şunları söylemektedir:

“Eğer bir kimse adam öldürmez ve mal da almaz ise bir günaha yeltenmiş ama onu yapmamış olur. Bu ise, diğer günahlara niyetlenip yapmamada da olduğu gibi, öldürülerek cezalandırılmayı gerektirmez. Bu nedenle ayeti muhayyerlik manasına hamletmenin caiz olmadığı açıktır. Bundan dolayı ayette geçen her bir fiilin tek başına bir fiile karşılık olması gerekir ve ayetin takdiri şöyle olur: “Onların cezaları, eğer öldürmüşler ise öldürülmek; eğer hem öldürmüş, hem de mal almış iseler asılmak; eğer sadece mal almış iseler, çapraz olarak (sağ) elleri ile (sol) ayaklarının kesilmesi; eğer yolcuları sadece korkutmuşlar ise, sürgüne gönderilmektir.”⁶¹ demiştir.

Bu hususta Fahrüddîn Râzî:

“Kasten haksız yere adam öldürmek, öldürme cezasını gerektirir. Bu nedenle bu ceza, yol kesenler hakkında biraz daha ağırlaştırılmıştır. Böylece öldürme cezası, vazgeçilmesi caiz olmayan bir farz olmuştur. Haksız yere başkalarının malını almak, yol kesici olmayanlarca yapıldığında da, el kesme ile cezalandırılır. Buna göre, el kesme cezası da, yol kesiciler hakkında, çaprazlama eliyle birlikte bir ayağının kesilmesi şeklinde ağırlaştırılmıştır. Eğer yol kesenler, hem öldürür, hem de mallara el koyarlarsa bunlar için hem öldürme hem de asılma cezası uygulanır. Çünkü bunların, yolun geçtiği yerde bir müddet çarşıya gerili vaziyette kalmaları, bu cezanın verildiğinin herkes tarafından görülüp bilinmesine sebep olur. Böylece bu durum, başkalarının böyle bir günahı işlemeye yeltenmelerine mâni olur. Fakat yol kesici sadece yolcuları korkutmuş ise, şeriat onun için de, sürgün edilme gibi hafif bir ceza ile yetinmiştir. Kıyas-ı celî de, bu söylediklerimizin doğruluğuna delalet etmektedir.”⁶² demiştir.

⁶⁰ Taberî, X/264; Cessâs, II/410; İbnü'l-Arabî, II/596; Râzî, XI/215-216; İbn Kesîr, II/53.

⁶¹ Taberî, X/264; Cessâs, II/410; İbnü'l-Arabî, II/596; Râzî, XI/215-216; İbn Kesîr, II/53.

⁶² Râzî, XI/216.

B. Sünnet

Hırâbe suçu ile ilgili vârid olan rivayetler şu şekildedir:

Buhârî ve Müslim Ebu Kıbâle'den nakleder ki, Enes b. Mâlik şöyle der: “Ukul kabilesinden sekiz kişi Hz. Peygamber (s.a.s)’a geldiler, biat ettiler ve Müslüman oldular. Ancak Medine’nin havası onlara yaramadığı için hastalandılar ve bu durumu Hz. Peygamber’e şikâyet ettiler. Hz. Peygamber onlara: “Siz, bizim çobanlarımızla birlikte çıksanız da onların develerinin idrar ve sütlerinden içseniz.” dedi. Onlar; peki, dediler ve çıkıp gittiler. Deve idrarından ve sütünden içtiler. Gece olunca çobanı öldürdüler, develeri kaçırdılar. Bu durum Hz. Peygamber’e bildirilince, Hz. Peygamber onların izini takip etmek için bir grup gönderdi. Yakalanıp Hz. Peygamber’e getirildiler. Hz. Peygamber’in emri üzere onların elleri ve kolları kesildi. Gözleri çıkarıldı. Sonra ölünceye kadar güneşe terk edildiler.”⁶³

Gözlerinin çıkarılması ile ilgili Müslim Sahîhinde şu ifadeler yer vermektedir:

“Onlar çobanın gözlerini çıkardığı için Hz. Peygamber bu fillerinin karşılığı olarak onların gözünü çıkartmıştır.”⁶⁴

Yine Müslim, Muaviye kanalıyla Enes’ten rivayet eder ve der ki:

“Hz. Peygamber’e Ureyne kabilesinden bir topluluk gelip Müslüman oldular ve ona biat ettiler. O sırada Medine’de birsâm (akciğer zarı iltihabı) hastalığı yaygındı. Sonra aynı hadisi tekrarlar ve ilave olarak, Peygamberin yanında ensarın gençlerinden yirmiye yakın kişi vardı. Onları gönderdi ve birlikte bir izciyi de yollayarak izlerini sürdürdü.”⁶⁵

⁶³ Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel (ö.241/855), *el-Müsned*, Matbaatu’l-Meymeniyye, Mısır 1314h., III/170; Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim el-Buhârî (ö.256/870), *el-Câmiu’s-Sahih*, Dâru’t-Tıbbâati’l-Âmira, Bulak 1315h., Muhâribîn 1-4, VIII/18-19; Ebû Hüseyin Müslim b. el-Haccâc (ö.261/875), *el-Câmiu’s-Sahih*, Dâru’t-Tıbbâati’l-Âmira, (b.y.) 1331h., Muhâribîn 1, V/101-103; Şihâbüddîn Ahmed b. Hacer el-Askalânî (ö.852/1448), *Fethu’l-Bârî Şerhu Sahihi’l-Buhârî*, Matbaatu’l-Hayriyye, Kahire 1325h., XII/90; Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ali el-Aynî (ö.855/1451), *Umdetü’l-Kârî Şerhu Sahihi’l-Buhârî*, Dâru’t-Tıbbâati’l-Âmira, (b.y.) 1308h., XI/144.

⁶⁴ Müslim, Muhâribîn 5, V/103

⁶⁵ Müslim, Muhâribîn 5, V/103.

Yine Hammad b. Seleme bize Katâde Enes b. Mâlik'ten nakletti ki:

“Ureyne kabilesinden bir topluluk Medine'ye gelerek yerleştiler. Ancak Medine'den hoşlanmadılar. Hz. Peygamber, onları zekât develerini gütmek üzere yolladı ve ayrıca develerin idrar ve sütlerinden içmelerini buyurdu. Onlar da böyle yaptılar. Akşam olunca İslâm'dan döndüler ve çobanı öldürerek develeri sürüp götürdüler. Hz. Peygamber onların izlerini sürmek üzere bir grup gönderdi ve onlar tutulup getirildiler. Elleri ve ayakları çaprazvârî kesildi, gözleri çıkarıldı ve kendileri de güneşe terk edildiler. Enes b. Mâlik der ki: Ben onlardan birinin susuzluktan ağzıyla yeri kazdığını görmüştüm. Nihayet öldüler. Ve işte bunun üzerine “Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası, ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da buldukları yerden sürülmeleridir...” ayeti nâzil oldu.⁶⁶

Yine bu konuda vârid olan hadislerden biri de İbn Ömer'in Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadistir:

“Bize silah çeken bizden değildir”.⁶⁷

Bu konudaki bir başka hadis de Ebû Hureyre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği şu hadistir:

“Her kim itaatten çıkar, toplumdan ayrılır ve ölürse bu adamın ölümü cahiliye ölümü üzeredir.”⁶⁸

Görüldüğü gibi yukarıda nakletmiş olduğumuz hadislerde Hz. Peygamber, fesat çıkarıp, bozgunculuk çıkaran ve toplumun düzenini bozan kişilere ceza uygulamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber bu hadislerle yeryüzünde fesat çıkaran kimselerin İslâm'a nispet edilme şerefının bulunmadığını bildirmektedir.

⁶⁶ Ebû Dâvud Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (ö.275/888), *es-Sünen*, Matbaatu's-Seâde, Kâhire 1950, Hudûd 3, IV/185-186; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî (ö.458/1066), *Kitâbu's-Sünen el-Kebîr*, Matbaatu Meclisi Dâirati'l-Maârifî'l-Osmaniyye, Haydarâbad 1354h., Sirkât 26, VIII/282; Muhammed b. Ali eş-Şevkânî (ö.1250/1834), *Neylû'l-Eytâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr min Ehâdîsi Seyyidi'l-Ehyâr*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1952, VII/160-161.

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, II/53; Buhârî, Fiten 7, VIII/92.

⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, II/296.

C. İcmâ'

İslâm hukukçuları, adam öldürüp mal alan kişiye hadd cezası uygulanmasının icap ettiği, âdî bir cinayet olayının aksine yol kesme esnasında ölen ve malı alınan kişinin velisinin affi ile bu cezanın düşmeyeceği hususunda ittifak etmişlerdir.⁶⁹ İbnü'l-Münzir: "Kendilerinden ilim aldığımız herkes bu hususta icmâ etmiştir." demiştir.⁷⁰

D. Kıyas

İslâm hukukunda cezalar, fertlerin ıslâhı, toplumun himayesi ve düzenin korunması için konulmuştur. Allah'ın koyduğu bütün hükümler, insanın menfaati içindir. Yoksa yeryüzündeki bütün insanlar Allah'ın emirlerini çiğneseler, yasaklarına uymasalar bununla Allah'a bir zarar veremeyecekleri gibi, O'nun emri ve yasaklarına uymakla da O'na herhangi bir fayda sağlamazlar.⁷¹

Mâverdî, cezaların amacını şöyle açıklamaktadır:

"Allah'ın emrettiğini yapmamak ve yasak ettiğini yapmaktan alıkoyan cezalar, bir anlık bir lezzet uğruna azdırıcı nefsi arzular sebebiyle ahiret hayatının azabına maruz kalmamak için Allah tarafından vazedilmiştir. Allah, cezaları insanların, yapılmasını sakıncalı işleri, haramları yapmaması için; yapılmasını emrettiği farzların yapılmasını sağlamak için koymuştur."⁷²

İslâm hukukunda suçta uygulanacak cezanın önceden belirlenmiş olması, daha suç işlenmeden önce bir tehdit unsuru oluşturduğu için, cezaya çarptırılma korkusu, insanları emir ve yasaklara itaat etmeye zorlamakta ve genel olarak suç işlemeye meyilli olanları suç işlemekten alıkoymaktadır. Yani cezadaki bu tehdit

⁶⁹ Şîrâzî, II/284; Serahsî, IX/196; İbn Kudâme, X/306; Düsûkî, IV/350; Zuhaylî, VI/129.

⁷⁰ Muhammed b. İbrâhim el-Münzir (ö.309/921), *el-İcmâ'*, Müessesetu'l-Kütübi's-Sekâfiyye, Beyrut 1986, s.130.

⁷¹ Abdülkâdir Êdeh (ö.1373/1953), *et-Teşrîu'l-Cinâi'l-İslâmî Mukâranen bi'l-Kânûni'l-Vad'i*, Dâru'l-Kâtibi'l-Arabî, Mısır 1298h., I/609.

⁷² Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Maverdî (ö.450/1058), *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, Matbaatu'l-Vatan, Mısır 1298h., s.221.

unsuru ile suçun hiç işlenmemesi amaçlanmaktadır. Cezaların alenen infazı da, suçlunun cezalandırıldığını gören diğer insanlara, suç işledikleri takdirde kendilerinin de aynı şekilde cezalandırılacakları korkusunu verdiği için caydırıcı olmaktadır.⁷³

Bazen bir kişinin sıhhatini ve hayatını korumak için bazı uzuvların kesilmesine ihtiyaç duyulur. Cemiyetin hayatıyet ve refahını korumak ise bir ferдин kişiliğinden daha önemlidir. Nitekim toplumun hayatını tehlikeye bırakan bir takım zararlı kişilerin vücudunu ortadan kaldırmak veya onları başka cezalarla cezalandırmak, medeniyet dünyasında haksız tecavüzlerin zuhurunu azaltmak için, kötülük çıkarmaya müsait olan kişilere bir ibret dersi vermek, dolayısı ile toplumun huzur ve emniyetini sağlamak açısından önemlidir.⁷⁴

Hırsızlığa nispetle çok daha ağır ve tehlikeli olan bu cürüm, amme emniyetine ters düşen, onu ihlal eden ağır cinayettir. Onun için de konulan ceza o nispette ağırdır. Hatta ayet-i kerimede muhâbetullah (Allah'a karşı harb açma) ibaresi kullanılmıştır. Yolcuların yolunu kesip mal ve canlarına kastedenler, Allahu Teâlâ'ya karşı harbi göze almış gibi olurlar. Böyle bir cür'etin cezasının ise elbette ağır olması gerekeceği göz önünde tutulmuştur.⁷⁵

III. HİRÂBE SUÇUNUN GERÇEKLEŞMESİ İÇİN ARANAN ŞARTLAR

Hırâbe suçunun oluşması için İslâm hukukçularının öne sürdüğü birtakım şartlar vardır. Bu şartlar mezheplerin hırâbe suçuna yaklaşımındaki farklılıkları yansıtmaktadır. Hırâbe suçunun gerçekleşme şartlarını; yolları kesenlere ait şartlar, yolları kesilenlere ait şartlar, alınan mala ait şartlar, yol kesme fiilinin geçtiği yere ait şartlar olmak üzere dört alt başlık halinde ele alacağız.

⁷³ Abdülmelik Cündî, *el-Mevsûatu'l-Cinâiyye*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1976, V/8.

⁷⁴ Ömer Nasuhi Bilmen (ö.1391/1971), *Hukuku İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhiyye Kâmûsu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1968, III/294-295.

⁷⁵ Süleyman Ahmed Muhammed, s.184; Bilmen, III/294.

A. Yolları Kesenlere Ait Şartlar

1. Yol Kesenlerin Mükellef Olmaları

İslâm hukukçuları hırâbe suçunun oluşması için muharibin mükellef, yani akıllı ve buluğ çağına ulaşmış olması gerektiği hususunda fikir birliği içindedirler.⁷⁶

İslâm hukukçuları bu görüşlerini şu hadislerle te'kid etmişlerdir:

“Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır. Uyanıncaya kadar uykudaki kişiden, iyileşinceye kadar akıl hastasından ve buluğa erinceye kadar çocuk olandan.”⁷⁷

Atıyye el-Kurezî mükellefiyet ile ilgili şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Kureyza gününde Hz. Peygamber'in huzurundan geçirildik. Tüyü bitmiş, (bulûğa ermiş) olanlara ölüm cezası verdi, diğerlerini serbest bıraktı. Ben de o sırada tüyü bitmemiş (bulûğa ermemiş) olduğum için beni de serbest bıraktı.”⁷⁸

Buluğ çağına girmemiş çocuk veya akıl hastalarının hırâbe suçunu işlemeleriyle hırâbe suçu teşekkül etmez. Çünkü muhâribin işlediği suçtan dolayı cezaî sorumluluğunun bulunması şarttır. Yol kesenler arasında deli ve çocuk kişiler bulunuyorsa, Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre bunlar hadd cezasıyla sorumlu olmadıklarından haklarında hadd cezası uygulanmaz. Suça doğrudan doğruya veya dolaylı şekilde katılan veya onlara yardımda bulunan diğer kişilere de hadd cezası uygulanmaz. Ebû Yûsuf'a göre ise yalnızca küçük veya deli kişi suçu doğrudan doğruya işlerse ona hadd cezası uygulanmaz. Ancak onlardan başkaları cürme doğrudan katılıp işlemişse, doğrudan fâil odur ve içlerinden akıllı ve buluğ çağına girmiş olanlara hadd cezası verilir, diğerlerine ise hadd cezası verilmez. İmam Mâlik,

⁷⁶ Sahnûn, XVI/102; İbn Hazm, XI/315; Kâsânî, VII/91; Şirbînî, IV/207; Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî (ö.1051/1641), *Keşşâfu'l-Kınâ' an Metni'l-İknâ'*, Matbaatu'l-Âmira, Mısır 1319h., III/89; Abdülazîz Âmir, *Fıkhu'l-Kitâb ve's-Sünne*, Dâru's-Selâm, Kâhire 1999, IV/2066.

⁷⁷ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrâhman b. Behrâm ed-Dârimî (ö.255/869), *es-Sünen*, Matbaatu'l-İ'tidâl, Dımeşk 1349h., Hudûd 1, II/171; Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizî (ö.279/892), *el-Câmiu's-Sahîh*, el-Matbaatu'l-Mısriyye, Ezher 1931, Hudûd 1, VI/195.

⁷⁸ Muhammed b. Yezîd b. Mâce (ö.275/888), *es-Sünen*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, (b.y.) 1953, Hudûd 4, II/849.

Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve Zâhirîlere göre, çocuk ve deli kişi hakkında her halükarda hadd cezası düşerse de diğerlerinden cezanın düşmesi söz konusu değildir.⁷⁹

Sonuç olarak akıl hastalığı ve mükellef olmama durumu hadd cezasını düşürse de işlenen fiilin haramlığı devam etmektedir. İslâm hukukçularının görüşleri göz önünde bulundurulduğunda muhâribin doğrudan veya dolaylı olarak suç işlemesi sonucu cezaî sorumluluğunun olup olmasına göre hadd cezası uygulanması gerekliliğinin ön plana çıktığını söyleyebiliriz.

2. Yol Kesenlerin Müslüman veya Zimmî Olmaları

Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlerin çoğunluğuna göre hırâbe suçunu işleyen fâilin Müslüman olması, suçun hırâbe olarak nitelenmesi için şart değildir.⁸⁰ Mâide Suresinin 33. ayetinin manası umumî olup, suçun gerçekleşmesi için Müslüman olma şartı yoktur. Bu nedenle hırâbe suçunu Müslüman gibi gayr-ı müslim de işleyebilir. Zimmîlerin yaptıkları zimmet akdi İslâm hukuku hükümlerinin kendilerine uygulanmasını kabul ettiklerini göstermektedir.⁸¹

Zimmîlerin işledikleri hırâbe suçundan dolayı zimmet akdinin bozulup bozulmayacağı konusunda İslâm hukukçuları ihtilaf etmişlerdir. İmam Ebû Hanife, Şâfiî ve Zeydîler bu suç sebebiyle zimmet akdinin bozulmayacağı kanaatindedirler. İmam Mâlik de bu görüştedir.⁸² Zâhirîler ve Hanbelîlerin bir kısmı ise zimmîlerin bu

⁷⁹ Sahnûn, XVI/102; İbn Hazm, XI/315; Kâsânî; VII/91; Abdullah b. Mahmûd el-Mevsîlî (ö.683/1284), *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut (t.y.), IV/357; Şîrbînî, IV/207; Buhûtî, *Keşşâfu'l-Kınâ'*, III/89; Üdeh, II/642.

⁸⁰ Kâsânî, VII/ 91; İbn Rüşd, II/ 380; Şîrbînî, IV/207; Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî (ö.1051/1641), *Şerhu Münteha'l-İrâdât*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1996, III/381; *Mevsûatu'l-Fıkhiyye* (موسوعة الفقهية) mad., Vizâratu'l-Evkâf ve's-Şuûnu'l-İslâmiyye, Kuveyt 1990, XVII/155.

⁸¹ Serahsî, IX/195; Kâsânî, VII/ 91.

⁸² Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö.310/922) , *Kitâbu İhtilâfi'l-Fukahâ*, (m.y.), Leiden 1933, s.258; Süleyman b. Muhammed b. Ömer el-Buceyramî (ö.1221/1842), *el-Buceyramî ale'l-Hatîb*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996, V/76.

suçu işlemeleri ile zimmet akdinin bozulacağını söylemektedirler. Bu sebeple bu suç işlemeyen zimmîlerin Müslüman olmadıkları sürece de öldürülmeleri gerekir.⁸³

İbn Hazm bu hususta şunları söylemektedir:

“Zimmî eğer hırâbe suçunun içeriğini oluşturan fiili işlerse bu hırâbe suçu olarak kabul edilmez, fâil de muhârib olarak kabul edilmez. Ancak o zimmet akdini bozmuştur. Zira o zimmet akdinin gerektirdiği küçüklüğün (sağâr) dışına çıkmıştır. Artık o, ya Müslüman olur ya da öldürülür. Öldürdüğü insanlara, yaptığı tecavüzlere ve ele geçirdiği mallara karşı bir şey gerekmez. Sadece bilfiil elinde olan maldan tazminat alınabilir. Zira o harbîdir, muhârib değildir.”⁸⁴

İslâm ülkesinde geçici olarak bulunan müste'menin hırâbe suçunu işlemesi halinde hadd cezasına çarptırılıp çarptırılmayacağı konusunda Hanefiler farklı görüşlere sahiptirler.

İmam Ebû Yûsuf'a göre, müste'mene de, Müslümanlara uygulandığı gibi hadd cezası uygulanır. Zira Ebû Yûsuf, İslâm ülkesinde bulunduğu sürece, müste'meni de aynen zimmîler gibi, İslâm hukuku hükümlerinin kendisine-dini inançlarıyla ilgili hususlar hariç- uygulanması gerektiği kanaatinde. İslâm ülkesinde müste'menleri kötülükten korumak için, onlara saldıranlara nasıl ceza uygulanıyorsa, aynı şekilde müste'menlere de ceza uygulanır. Eğer onlara İslâm hukuku hükümlerinin uygulanmayacağını söylersek, bunda Müslümanların zararı ve İslâm devletinin istihfâfi söz konusu olur. Oysaki Müslümanlar onlara emanı, bu istihfâf ve zarar için vermemiştir.⁸⁵

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre ise, onlara hırâbe suçunu işlemeleri nedeniyle hadd cezası uygulanmaz. Kazf ve kısâs gibi kul haklarının fazla olduğu konular dışında müste'menlere hadd cezası uygulanmaz. Bu sebeple, Allah hakkının gâlip olduğu zinâ, hırsızlık ve hırâbe suçlarında müste'menlere hadd cezası uygulanmaz. İmam Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'in delili şudur: Müste'men İslâm ülkesine belirli bir süre kalmak için gelmiştir. Bir ihtiyaç için İslâm ülkesinde bulunmaktadır. İhtiyaçlarını görünce dönüp gidecektir. Müste'men, bizim ülkemizin tebaası değildir. Müslümanlardan aldığı eman ile, Allah hakkı ile ilgili suçlarda İslâm

⁸³ İbn Hazm, XI/315; Buhûti, *Keşşâfu'l-Kınâ*, III/90.

⁸⁴ İbn Hazm, XI/315.

⁸⁵ Serahsî, IX/56; İbnu'l-Hümâm, IV/154.

hukuku ile ilgili hükümlerin kendilerine uygulanmasını kabul etmemiştir. Sadece kul hakkını ilgilendiren konularda İslâm hukuku hükümlerinin kendilerine uygulanmasını kabullenmiştir. Kısâs cezası da kul hakkı olduğu için onlara da uygulanmaktadır.⁸⁶ Ancak Hanefiler müste'menlere hadd cezası uygulanmayacağını söylerken hırâbe suçundan dolayı hadd cezasının uygulanmayacağını söylemektedirler. Bu sebeple hırâbe suçunu işleyen kimse tamamen cezasız kalacak demek değildir. Müste'menin hırâbe suçu esnasında işlediği öldürme ve hırsızlık fiilleri normal zamanlarda işlediği suçlar olarak telakkî edilir ve cezalandırılır.⁸⁷

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'in zimmînin Müslüman gibi değerlendirilmesine rağmen müste'mene bu cezanın uygulanmayacağı yönündeki dayanakları şöyledir:

- a- *“Eğer Allah'a ortak koşanlardan biri senden sığınma talebinde bulunursa, Allah'ın kelâmını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı. Sonra da onu güven içerisinde olacağı yere ulaştır. Bu onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir.”*⁸⁸ Çünkü bu ayet ile müste'menlerin güvenlikte olacakları bölgeye ulaştırılmaları hükmü konmuştur.
- b- Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed Hz. Peygamber'in Ebû Bürde ile yaptığı antlaşmayı süresiz bir antlaşma olarak değerlendirip, söz konusu antlaşmayı geçici emandan ayırmıştır. Bu sebeple zimmîye hırâbe cezasının uygulanacağını söylerken müste'meni hükmün dışında tutmuşlardır.⁸⁹

Şâfiîler ise müste'mene böyle bir suç işlemesi halinde eman akdinin bozulacağı hatırlatılır demişlerdir.⁹⁰

⁸⁶ Serahsî, IX/55-56; Kâsânî, VII/91; Ali b. Ebî Bekr el-Merğînânî, (ö.593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut (t.y.), II/421-422; İbnu'l-Hümmam, IV/155-156.

⁸⁷ Kâsânî, VII/97.

⁸⁸ 9. Tevbe, 6.

⁸⁹ Serahsî, IX/134-135.

⁹⁰ Ensârî, IV/154.

İslâm hukukunda cezalarda esas olan, İslâm ülkesinde suç işleyen herkese, İslâm hukuku hükümlerinin uygulanmasıdır. Hırâbe suçunun Allah hakkı olması, bu suçtan dolayı uygulanacak cezanın müste'mene uygulanmasına engel teşkil etmez. Zira Allah hakkı, toplumun hakkıdır. Toplumun menfaati de, vatandaş olsun müste'men olsun hırâbe suçunu işleyen herkesin cezalandırılmasını gerektirir. Bütün suçlar hakların ihlaline, toplumun huzuruna veya düzenine yönelik olduğu için cezalar bunları önlemek için vardır. İslâm ülkesinde toplumun huzuruna, mal güvenliğine, seyahat hürriyetine ve kişi hürriyetine yönelik olan hırâbe suçunu işleyen müste'mene, bu suç için belirlenmiş olan ceza uygulanmadığı takdirde, istenilen gayeye ulaşamaz.⁹¹

3. Yol Kesenlerin Erkek Olması

İslâm hukukçularının çoğu hırâbe suçunun gerçekleşmesi için suçlunun erkek olmasının şart olmadığı kanaatindeyler. Nitekim kadınlarda bu hırâbe suçunu gerçekleştirebilir ve isyana kalkışabilir. Onların kadın olması hırâbe suçunu işlemelerine engel değildir. Zira İslâm tarihinde Haricilerle yapılan savaşta savaşı yöneten ve çarpışan kadınlar olmuştur.⁹²

Bu hususta Ebû Hanîfe'den iki rivayet nakledilmektedir. Hanefî mezhebinde zâhiru'r-rivaye olan görüşe göre hırâbe suçlusunun erkek olması şarttır. Zira söz konusu suçun hükmü, yani o suçu suç yapan asıl temel ilke, çarpışmak suretiyle yoldan geçenlerin yollarını kesmektir. Bu da normal olarak kalpleri ince olduğu ve bünyeleri zayıf bulunduğu için kadınların başaracağı bir iş değildir. Bu nedenle daru'l-harbde Müslümanlarla düşmanları birbirleriyle çarpışırken kadınlar öldürülmezler. Bu rivayetin temeli, harple hırâbe yani savaşla yol kesme fiilinin Ebû Hanîfe'ye göre aynı nitelikte kabul edilmesine dayanmaktadır.⁹³

⁹¹ İbrahim Çalışkan, *İslâm Ceza Hukukunda Gayr-i Müslimlerin Statüsü*, (Basılmamış Doktora Tezi), (m.y.), Ankara 1986, s.129.

⁹² Sahnûn, XVI/102; İbn Hazm, XI/308; Serahsî, IX/197; Kâsânî, VII/91; Ensârî, IV/154; Buhutî, *Ravdu'l-Murbi*, s.471; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.112; *Mevsûatu'l-Fıkhiyye* (فتاوى) mad., XVII/156.

⁹³ Serahsî, IX/197; Kâsânî, VII/91; Bilmen, III/296.

Kadınların hırâbe suçunu işlemesi hususunda Kerhî şunları söylemektedir:

“Yol kesme cezası kadınlara gerekmez. Çünkü bu cezanın nedeni, savaşmak ve yolun onlar tarafından kesilmiş olmasıdır. Kadın ise yaratılıştan çocuk gibi, savaşçı değildir. Görmez misin ki, savaş sonunda hak edilen ganimet payı konusunda kadın ile erkek bir tutulmaz. Hırâbe suçundan hak edilen cezada da böyle olmalıdır.”⁹⁴

Serahsî, Kerhî'nin harp yoluyla elde edilen ganimetlerdeki hisse hususunda erkek ile kadının eşit olmadığı, bu nedenle hırâbe suçunun cezasının uygulanması noktasında da erkek ile kadının eşit olmamaları gerektiği hususunda şunları söylemektedir:

“Kadın ve erkeğin ganimet payı bakımından eşit olmaması düşüncesi köle için de uygun değildir. Çünkü köle ganimet payı konusunda hürle bir değilken, yol kesme cezası konusunda birdir. Çocuklarda ve akıl hastalarında, yükümlü olmadıkları ve cezaî ehliyetleri bulunmadığı için (zararlarına) hüküm sabit olmaz. Kadınlar hakkında ise böyle bir durum yoktur.”⁹⁵

Tahavî, Ebû Hanife'den, hırâbe suçunun gerçekleşmesi için suçlunun erkek olmasının şart olmadığını, kadınların da yol kesme suçunda erkeklerle eşit olduğunu rivayet eder. Zira hırâbe suçu ile ilgili ayetteki ifade geneldir. Kadın da erkek gibi yol kesebilir, çarpışabilir ve bu konuda birtakım güçlere önderlik edebilir. Ayrıca hırâbe suçunun cezası hadd (miktarı nasslarca tayin edilmiş cezalar) kabilindedir. Erkeklerle kadınlar diğer hadd cezalarında oldukları gibi yol kesme cezasında da birdirler. Haddlerin yani bu gibi cezaların yerine getirilmesi meselesinde aranılan temel kıstas ve esas kişinin mükellef olup olmadığıdır. Mükellefiyet konusunda ise kadınla erkeğin arasında herhangi bir fark yoktur.⁹⁶

İslâm hukukçuları nazarında cezanın oluşabilmesi için mükellefiyet en temel esastır. Kadının kalbinin ince, bünyesinin zayıf olması nedeniyle onun fiili sonucu hırâbe suçunun oluşmayacağı görüşü kabul edilmemiştir. Zira günümüzde teknolojinin de ilerlemesiyle bir kadının silah kullanarak toplumun refah ve huzurunu bozması pek de zor değildir. Bu nedenle hırâbe suçunun erkek gibi kadın tarafından da işlenmesinin mümkün olduğunu söyleyebiliriz.

⁹⁴ Serahsî, IX/197.

⁹⁵ Serahsî, IX/197.

⁹⁶ Serahsî, IX/197; Kâsânî ,VII/91; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.112.

4. Yol Kesenlerin Sayı Bakımından Üstün Olmaları

İslâm hukukçuları hırâbe suçunun oluşmasında fâilin birden çok olup olmaması hususunda ihtilaf etmişlerdir.⁹⁷ Bir grup hırâbe suçunun oluşmasında fâilin bir kişiden çok olması gerektiğini ileri sürerken, başka bir grup ise bu şartı koşmayarak tek kişinin fiiliyle de hırâbe suçunun oluşabileceği görüşünü savunmaktadır.

Hanefî hukukçulardan bazıları hırâbe suçunun oluşması için fiili gerçekleştirenlerin bir grup olması gerektiği kanaatindedirler. Onlar zor ve şiddet kullanarak hırâbe suçunun işlenmesi için bir kişinin yetmeyeceğini, ancak böyle bir güce sahip bir grup tarafından işlenen fiilin hırâbe kapsamına gireceği kanaatindedirler.⁹⁸

Hanefîlerin çoğunluğuna göre, Mâlikî, Şâfî, Hanbelî ve Zâhirîlere göre hırâbe suçunun oluşması için fiili işleyen kişide zor ve şiddete başvuracak bir gücün olması şarttır. İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre zor ve şiddet kullanma gücü olduktan sonra bir kişinin fiiliyle de hırâbe suçu oluşabilir.⁹⁹

İslâm hukukçularının çoğu hırâbe suçunun teşekkülü için suç işleyen fâillerin sayısına nispetle, fâilde zor kullanacak gücün bulunmasını esas almışlardır. Modern silahların kullanıldığı günümüzde sadece bir kişinin kullandığı silah ile karşısındaki gruba şiddet göstermesi mümkündür. Bu nedenle hırâbe suçunun bir kişi tarafından da işlenebileceğini söyleyebiliriz.

⁹⁷ Sahnûn, XVI/103; İbn Hazm, XI/308; Serahsî, IX/195; Kâsânî, VII/90; İbn Kudâme, X/304; Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî (ö.676/1277), *Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn*, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut 1991, X/154; Zeylaî, *Tebyînü'l-Hakâik*, III/235.

⁹⁸ Serahsî, IX/195; Zeylaî, *Tebyînü'l-Hakâik*, III/235.

⁹⁹ Sahnûn, XVI/103; İbn Hazm, XI/308; Ebû Bekr Alâuddîn es-Semerkindî (ö.539/1144), *Tuhfetü'l-Fukahâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1984, III/155; Kâsânî, VII/90; Merğînânî, II/421; İbn Kudâme, X/304; Nevevî, X/154.

5. Yol Kesenlerin Silahlı Olmaları

Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hânbelî ve Zâhirî mezhepleri hırâbe suçunun oluşması için fâilin suç esnasında öldürücü bir silah kullanmasını şart koşmamışlardır.¹⁰⁰

Ebû Yûsuf hırâbe suçunun oluşumunda, suçun yerleşim yerinde ve gündüz işlenmesi durumunda keskin ve öldürücü bir silah kullanılması gerektiğini ifade eder. Zira gündüz vakti ve yerleşim yerinde gerçekleşen hırâbe suçunda, fâil öldürücü ve keskin bir silah kullanmayıp, odun ya da taş şeklinde bir silah kullanıyorsa bu durumda mağdurlara yardım gelme ihtimalinden dolayı hırâbe suçu teşekkül etmez. Eğer hırâbe suçu gece işlenmişse yardımın gelmesi yavaş ve güç olacağı için silah keskin ve öldürücü olmasa bile, tahta ya da taş gibi vasıtalarla da fâil insanlar üzerinde baskı ve zor kullanmış olacaktır.¹⁰¹

Merğînânî el-Hidâye adlı eserinde şu ifadeler yer vermektedir:

“Öldürme ister sopa ile ister taşla, ister kılıçla olsun fark etmez. Çünkü yol, adamın öldürülmesiyle kesilmiş olur.”¹⁰²

Şâfiî mezhebine göre ise hırâbe suçu, sadece kendilerine yardım ulaşma ihtimali olmayan insanların canlarını ve mallarını tehdit edecek şekilde zor kullanmak ve şiddet uygulamak üzere yola çıkmak ile gerçekleşmiş olur. Mesela hırâbe fiilini işleyen kişinin yanında güç kullanmasını sağlayan bir çetenin varlığı ile tehdit oluştuğunda ve failin sırf bu gruba dayanarak yoldan geçen tek bir kişi üzerinde de bu tehdidi oluşturmasıyla suç teşekkül eder. İşte bu durumda mağdur üzerinde can ve mala yönelik tehdit oluşturan bu çete, silah kullanma ile aynı özelliktedir. Yine kişinin fizikî gücünün ve elinin kendinden daha güçsüz biri karşısında tehdit oluşturma açısından silah gibi olduğu belirtilmiştir.¹⁰³

¹⁰⁰ Sahnûn, XVI/103; İbn Hazm, XI/308; Serahsî, IX/202; İbn Kudâme, X/303; Zeynüddîn b. İbrahim b. Muhammed b. Nüceym (ö.970/1563), *Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Deikâik*, Matbaatu'l-İlmiyye, Mısır 1311h., V/74; Şirbînî, IV/208; *Mevsûatu'l-Fıkhiyye* (موسوعة الفقهية) mad., XVII/157.

¹⁰¹ Serahsî, IX/202; Merğînânî, II/423.

¹⁰² Merğînânî, II/422.

¹⁰³ Şirbînî, IV/208.

Mâlikî mezhebine göre hırâbe suçunda fâilin zor kullanıp şiddete başvurarak insanların güvenliğini ortadan kaldırmak için kullandığı aracın türü önemli değildir.¹⁰⁴ Onlara göre mağdura yardım gelme imkânı bulunmayan bir yerde can ve mal güvenliğini tehdit etmekle de hırâbe suçu teşekkül eder. Bazı durumlarda İmam Mâlik, kuvvet kullanmaksızın hile ve desiseye başvurmayı, bazen yumruk ve şamar gibi şeyleri, âzâları vurucu bir vasıta olarak kullanmayı da yeterli sayar. Öyle ki İmam Mâlik'e göre malını almak için bir kişiyi elleriyle boğan kişi de hırâbe suçu işlemiştir.¹⁰⁵ Buna bağlı olarak toplumun önemli şahsiyetlerine karşı girişilen suikast ve saldırılar, gerek kamu düzenini ihlal etmesi gerekse gizli ve önlenemez bir nitelik taşıması sebebiyle bir nevi baskı ve zorbalık unsuru içerdiği için eşkıyalık kapsamı içinde düşünülebilir.¹⁰⁶

Zeydîler ise, muhâribin soygun yaparken silah kullanmadığı takdirde hırâbe suçunun gerçekleşmeyeceğini söylemektedirler.¹⁰⁷

6. Yol Kesenlerin Suçu Bizzat İşlemeleri

Hanefî, Mâlikî, Hânbefî ve Zâhirî mezhepleri hırâbe suçunun teşekkül etmesi için fâilin hırâbe suçunu bizzat işlemesi gerekmediği hususunda ittifak etmişlerdir. Bu mezheplere göre hırâbe suçu bir kısım kişilerin yardımı ve teşviki, diğer bir veya birkaç kişinin bizzat suçu işlemeleriyle mümkündür. Eğer mütesebbib mübaşir gibi cezalandırılmazsa yol kesiciliğe kapı açılmış, birtakım zararlı kişilerin cezadan kurtulmasına sebebiyet verilmiş olur. Onlara göre fiili doğrudan doğruya işleyen ile dolaylı şekilde işleyen herkes muhâriptir. Mesela malı doğrudan doğruya alan, öldüren veya korkutan kişi muhârip sayıldığı gibi fiilleri yapan, yardımda bulunmakla madden ve mânen destek olan kişi de muhâriptir. Bir kimse bizzat fiili

¹⁰⁴ Sahnûn, XVI/103; Düsûkî, IV/348.

¹⁰⁵ Sahnûn, XVI/103-104; Üdeh, II/641.

¹⁰⁶ Ali Bardakoğlu, "Eşkıya", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1995, XI/464.

¹⁰⁷ Ahmed b. Yahyâ b. el-Murteâ (ö.840/1436), *el-Bahru'z-Zehhâr el-Câmi' li Mezâhibi'l-Emsâr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001, VI/305.

işlemese de fiil doğrudan işlenirken hazır bulunan, suç işleyeni koruma ve gözetlemekle görevlendirilen kişiler, yardıma muhtaç hale gelen muhâribe yardım ulaştırılan kişiler de muhârip hükmündedir.¹⁰⁸

İmam Şâfiî ise fâilin hırâbe suçu işlemiş sayılması için, bilfiil yol kesme suçuna katılmış olmasını şart koşturmaktadır. İmam Şâfiî'ye göre fiile dolaylı yolla katılan, maddî-mânevî yardımda bulunan, fiil işlenirken orada bulunup da fiilen olaya karışmayanlar muhârip sayılmazlar. Bu nedenle mütesebbib ve müşevvikin fiilleri hırâbe suçu niteliğinde görülmez ve hadd cezasıyla cezalandırılmazlar. İmam Şâfiî, öldürenleri katl suçundan, mal alanları mal almaktan, bunlardan hiçbirini yapmayan şerikleri de isyandan (nizâmı ihlâlden) sorumlu tutar ve her birine işlediği suça göre ayrı ayrı ceza verilmesi gerektiği kanaatindedir.¹⁰⁹

Suç bizzat işleyen ile ona gözcülük yapanın, yardım edenin ve suç işleyeni koruyanın suça iştiraki nedeniyle İslâm hukukçularının bu kişileri muhârip olarak değerlendirmesi, bugünkü toplumumuzda ortaya koyulan delillerin ihtiyaca cevap vermesi bakımından daha isabetli olduğunu söyleyebiliriz.

B. Yolları Kesilenlere Ait Şartlar

İslâm hukukçuları hırâbe fiilinin oluşması için suçun mağduru ile ilgili üç şartın bulunmasını gerekli görmekte-dirler. Bu şartlar; yolları kesilenlerin Müslüman veya zimmî olmaları, yol kesen ile yolu kesilenler arasında mahrem bir akrabalık bulunmaması ve yolları kesilenlerin ellerindeki malın kendilerine ait veya emanet olmasıdır.¹¹⁰

¹⁰⁸ Sahnûn, XVI/100; İbn Hazm, XI/308; Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdi'l-Berr en-Nemrî el-Kurtubî (ö.463/1070), *Kitâbu'l-Kâfi fî Fıkhı Ehli'l-Medîne el-Mâlikî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987, s.223; Serahsî, IX/198; Kâsânî, VII/91; Mergînânî, II/422; İbn Müflih, IX/132; Buhûtî, *Keşşâfu'l-Kinâ'*, III/90; Zurkânî, VIII/110; İbrahim b. Muhammed b. Sâlim b. Duvayyân (ö.1353/1934), *Menâru's-Sebil fî Şerhi'd-Delîl*, Mektebetu'l-Meârif, Riyad 1985, II/348.

¹⁰⁹ Şîrâzî, II/285; *Mevsûatu'l-Fıkhîyye* (موسوعة الفقهية) mad., XVII/158.

¹¹⁰ Kâsânî, VII/91; Zuhaylî, VI/131-132.

1. Yolları Kesilenlerin Müslüman veya Zimmî Olmaları

İslâm hukukçularının çoğunluğu hırâbe suçunun mağdurunun İslâm topraklarında hukukî koruma altında (ma'sum) olmasını şart koşar. Bu da mağdurun Müslüman veya zimmî olması ile olur. Çünkü sadece Müslüman ve zimmî İslâm topraklarında can ve mal dokunulmazlığına sahiptir.¹¹¹

Hz. Peygamber kişinin can ve mal dokunulmazlığı hususunda şöyle buyurmaktadır:

“Bir Müslümanın malı, canı ve namusu başkaları için haramdır ve koruma altındadır.”¹¹²

Yine Hz. Peygamber bu hususta şöyle buyurmaktadır:

“Bir Müslümanın malı, diğerine kendi rızası olmadıkça haramdır.”¹¹³

Müslüman gibi zimmînin de canı ve malı koruma altındadır. Zimmî bu dokunulmazlığı İslâm topraklarındaki siyasi otorite ile yaptığı zimmet akdi ile kazanır. Bütün Müslümanlara zimmet akdine uyma yükümlülüğü getirildiği için zimmînin canı ve malı koruma altındadır.¹¹⁴

Müste'menin dokunulmazlığı hususunda ise İslâm hukukçuları ihtilaf etmişlerdir. Hanefiler göre müste'men İslâm toprakları içinde kaldığı müddetçe eman ve güven içerisindedir. Bu geçici güvencenin amacı müste'menin kendi yurdu olan dâru'l-harbe güvenlik içerisinde dönmesi içindir. Nitekim müste'men, eman ile İslâm topraklarına girdiği süre içerisinde dokunulmazlığa sahip olduğu için, onun dokunulmazlığı tam bir dokunulmazlık değildir. Emanla İslâm topraklarına giren kimselerin dokunulmazlığı tam ve sürekli olmadığı için bunların aleyhine işlenen hırâbe suçunda suç fâillerine hadd cezası verilmez, ancak Müslümanların,

¹¹¹ Serahsî, IX/195; Kâsânî, VII/91; Merğînânî, II/421; Muhammed b. Emîn b. Âbidîn (ö.1252/1836), *Hâşiyetu Reddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenviri'l-Ebsâr*, Matbaatu'l-Osmaniyye, Dersâdet 1324h., III/293.

¹¹² Müslim, Birr 10, VIII/11

¹¹³ Beyhakî, *Kitâbu's-Sünen el-Kebîr*, Kıtâlu Ehli'l-Bağy 30, VIII/182.

¹¹⁴ Kâsânî, VII/91.

müste'menlere verdikleri eman ve sözü ihlâl ettikleri için bunlara ta'zir cezası verilir ve malları tazmin ettirilir.¹¹⁵

İmam Züfer ise sürekli ve geçici ismet (dokunulmazlık) arasında bir ayrım yapmaz. O, müste'menin durumu zimmiye kıyas ederek müste'menin malının da dokunulmaz olduğunu söylemektedir.¹¹⁶

2.Yol Kesen ile Yolu Kesilenler Arasında Mahrem Bir Akrabalık Bulunmaması

İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre, yol kesen ile yolu kesilen arasında mahrem bir akrabalık varsa muhâribe hadd cezası uygulanmaz. Fakat bu hususta Mâlikîler muhâribin hadd cezasına çarptırılmasının önünde bir engel olmadığını düşünmektedirler.¹¹⁷

Kâsânî bu hususta şunları söylemektedir:

“Mahrem olan akrabaları birbirine bağlayan kan bağı bunlar arasındaki hukukî ilişkilerde sorumluluk ve cezaları ortadan kaldırmaktadır. Nitekim akrabalardan her biri diğerinin evine rahatlıkla girdiği için bunların aralarında malların korunması söz konusu değildir. Bu nedenle bunlardan birisi diğerinin malını çalacak olursa hadd cezası uygulanmaz. Zira burada hırsızlık suçunun bir şartı olan çalınan malın muhrez bir mal olması şartında bir şüphe olduğu için ve Hz. Peygamber de: “Gücünüz yettiğince hadleri şüphelerle düşürünüz”¹¹⁸ buyurduğu için bu hırsızlık karşısında fâile hadd cezası uygulanmaz.¹¹⁹

Ebû Zehra ise sıla-i rahim hususunda şunları söylemektedir:

“Mahrem akrabalar arasında hadd cezasının uygulanması sıla-i rahim'in kesilmesine yol açar. Oysa Allah ve Resûlü sıla-i rahimin güçlendirilmesini ve koparılmamasını tavsiye etmiştir.¹²⁰

¹¹⁵ Serahsî, IX/181; Kâsânî, VII/91; Merğînânî, II/421-422; İbn Âbidîn, III/293.

¹¹⁶ Serahsî, IX/181.

¹¹⁷ Sahnûn, XVI/104; Kâsânî, VII/91-92; Merğînânî, II/423; İbn Kudâme, X/309; Mevsilî, IV/357; İbrahim b. Muhammed b. İbrahim el-Halebî (ö.956/1594), *Mülteka'l-Ebhur*, Dâru't-Tıbaâtî'l-Âmira, Kostantiniyye, 1264h., s.105; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.113.

¹¹⁸ Timizî, Hudûd 2, VI/198.

¹¹⁹ Kâsânî, VII/91-92.

¹²⁰ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.113.

Hanbelîlere göre hadd cezası kan akrabalığı nedeniyle düşer. Bu hususta İbn Kudâme şunları nakletmektedir:

“Hırsızın mağdur olan tarafla kan akrabalığının olması sadece ona has bir şüphedir ve bununla diğer hırsızlardan hadd cezası düşmez. Bu nedenle cezayı düşüren şüphe unsuru sadece kan akrabalığı ile ilgilidir ve gerekli ceza sadece o akraba olan kimseye uygulanmaz ve söz konusu şüphe o kişiden başkasını etkilemez.¹²¹

İmam Mâlik hırâbe suçunu işleyen kimselerden bazılarının mağdur olanlarla aralarında kan akrabalığının bulunması nedeni ile gerekli cezanın düştüğünü kabul etmez. Onlara göre hırâbe cezası Allah hakkıdır, toplumun güvenliğini muhafaza etmek Allah’a ve O’nun Resûlüne savaş açanların bu zulümlerine devamlarını önlemek için getirilmiştir. İmam Mâlik’e göre söz konusu suç Yüce Allah’a ve doğrudan doğruya Müslümanların topluluğuna karşı yapılmış bir tecavüzdür. Artık böyle bir tecavüzde fertlere bakılmaz. Asıl dikkate alınması gereken ise Yüce Allah’ın koymuş olduğu sınırlara yapılan tecavüzdür.¹²²

3. Yolları Kesilenlerin Ellerindeki Malın Kendilerine Ait veya Emanet Olması

İslâm hukukçularının çoğunluğu hırâbe suçunda, mağdurun elindeki mal üzerinde zilyedliğin hukuken geçerli olmasını şart koşmuştur. Bu nedenle yolcuların ellerinde bulunan mallar ya kendilerinin olmalı veya iâre, vedâ gibi bir suretle kendilerinin emanetinde, zilyedliğinde bulunmalıdır. Nitekim mağdurun malı üzerindeki zilyedliği mesela hırsızlık gibi gayr-ı meşru bir sebebe dayanıyorsa bu malın soygunla ele geçirilmesi yoluyla hırâbe suçu teşekkül etmiş olmaz.¹²³

¹²¹ İbn Kudâme, X/309.

¹²² Sahnûn, XVI/104; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.113.

¹²³ Kâsânî, VII/91; Abdurrahmân Cezîrî (ö.1360/1941), *Kitâbu'l-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbâa*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986, V/410; Bilmen, III/297.

C. Alınan Mala Ait Şartlar

İslâm hukukçularının çoğunluğu hırâbe yoluyla ele geçirilen malda aranan şartların hırsızlık suçunda suçun teşekkülü için aranan şartlarla benzer olduğu gibi farklı yönlerinin de olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle Hanefî hukuçular hırâbe suçunda alınan mala ait şartlara gelince “Kitâbu’s-Sirkat” yani hırsızlık bölümüne gönderme yaparak hırâbe suçunda alınan malın özelliğini hırsızlıkta alınan mal ile denk tutmuşlardır. Alınan malda bulunması gereken şartları; Malın mal olma unsurunu taşıması, malın mütekavvim olması, malın menkul olması, malın nisap miktarına ulaşmış olması, malın muhrez olması, malın özel mülkiyete konu olan mallardan olması, malın masum olması ve malın muhâribin ortağı olduğu bir mal olmaması şekline ele alacağız.

1. Malın Mal Olma Unsurunu Taşımaları

Mal, sözlükte mâlik olunan her şey demektir. Çoğulu emvâl olmakla birlikte, mal sahibi kılmak anlamında “temvîl”, mal sahibi olmak anlamında “temevvül” kelimeleri kullanılmaktadır.¹²⁴ İbnü’l-Esîr malı tarif ederken; “mal aslında altın ve gümüşten sahip olduğun şeye denirken sonradan elde edilen ve sahip olunan her türlü a’yâna (maddî eşya) mal denir. Bu ismi göçebe Araplar en çok develer hakkında kullanmışlardır. Çünkü malların büyük bir kısmı develerden meydana geliyordu” demiştir.¹²⁵

Bilindik bir kelime olması ve günlük yaşantımızda oldukça fazla kullanılması sebebiyle bu kelimeye sözlüklerde geniş yer verilmeye gerek duyulmamış olmasına rağmen “mal” kelimesinin, ism-i mevsûl (ما) ve mülkiyet ifade eden (ل) harf-i ceri ile birinci tekil şahısın (ى) zamirinden türeyip (مالي) “bana ait olan şey” anlamında

¹²⁴ İbn Manzûr, XI/635-636; Fîrûzâbâdî, III/353; Hasan Hacak, “Mal”, Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayın ve Matbaacılık, Ankara 2003, XXVII/461.

¹²⁵ Mecdüddîn Ebu’s-Seâdât Mübârak b. Muhammed el-Cezerî b. el-Esîr (ö.606/1210), *en-Nihâye fî Garibi'l-Hadis*, Matbaatu'l-Hayriyye, Kâhire 1322h., IV/121; İbn Manzûr, XI/636.

bir terkip olduğu, sonradan şahıs zamiri atılarak (مال), yani “sahip olunan şey” anlamına dönüştüğü de ifade edilmektedir.¹²⁶

Hukukî bir terim olarak mal, bugünkü hukukta, mülkiyet mevzuu olabilen bütün maddî eşya ile bir mâmeleke giren bütün hakları ifade etmektedir. Arazi, evler ve akarlar, menkul eşya, irtifak hakları, alacaklar, ticaret sermayesi ve kredisi, keşif ve ihtira beratı üzerindeki haklar ile telif ve tercüme hakları mal olarak isimlendirilmektedir.¹²⁷

İslâm hukukçularının malı tarifi, sözlük anlamıyla yakından ilgilidir. Mecelle’de mal; “Tab’ı insânî mâil olup da vakt-i hacet için iddihar olunabilen şeydir ki menkûle ve gayrı menkûle şâmil olur”¹²⁸ Mecellenin şerhinde de aynı madde; “İnsanın yaratılış itibariyle meyil ettiği, lüzum ve hacet zamanı için toplanıp saklanabilen her tür menkul ve gayrı menkule denir” şeklinde açıklanmıştır.¹²⁹

Ebû Zehra mal kavramını şöyle açıklamaktadır:

“İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için yaratılan ve istenildiği zaman elde edilip kullanılabilen, insanın dışındaki şeylerdir.”¹³⁰

İslâm hukukçuları menfaatlerin mal sayılıp sayılmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hanefî hukukçulara göre menfaatler akde konu oldukları takdirde mal olarak kabul edilmektedir.¹³¹ Bu nedenle Hanefîlere göre menfaatler malın değil, mülkün kapsamı dâhilindedir. Mülk ise, insanın mâlik olduğu ve üzerinde tasarrufta bulunabileceği şeydir.¹³² Buna bağlı olarak mal olan her şey mülkiyet ifade eder, fakat mülkiyete konu olan her şey mal sayılmaz.¹³³ İmam Şâfiî ise menfaatin de mal olduğu bu sebeple gasp edilen şeyin menfaatlerinin gasp ve itlaftan dolayı maddî

¹²⁶ M. Plessner, “Mal”, İslâm Ansiklopedisi, Maarif Basımevi, İstanbul 1957, VII/214.

¹²⁷ *Türk Hukuk Lûgati*, s.216.

¹²⁸ *Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye*, Yayına Hazırlayan: A. Himmet Berki, Matbaa-i Ahmed Kâmil, İstanbul 1329h., madde 126, s.41.

¹²⁹ Hoca Emîn Efendizâde Ali Haydar (ö.1355/1936), *Düraru'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, Matbaa-i Tevsii Tıbbât, İstanbul 1330h., I/228.

¹³⁰ Muhammed Ebû Zehra (ö.1394/1974), *el-Milkiyye ve Nazariyetu'l-Akd fi's-Şeriatu'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kâhire 1977, s.47.

¹³¹ Serahsî, XI/78.

¹³² *Mecelle*, mad. 125; M. Plessner, “Milk”, İslâm Ansiklopedisi, Maarif Basımevi, İstanbul 1958, VIII/317.

¹³³ Ali Haydar Efendi, I/229.

mallar gibi tazmin edilmesi gerektiği görüşündedir. Zira İmam Şâfi'ye göre mal, insanların ihtiyaçlarının karşılayan şeydir. Bu bağlamda menfaatler de insanların ihtiyaçlarını karşıladığı için mal hükmündedir.¹³⁴

Mal kelimesi, Kur'ân'da ve hadislerde hukukî muamelelerin konusu olarak zikredildiği halde, sözlük anlamında, ayrı dinî ve hukukî özel bir mana verilerek belirlenmemiştir. Böylece mal kavramı, çok geniş tutularak insanların anlayışına bırakılmıştır. Nitekim insanlar mal deyince ne anlıyorlarsa, İslâm hukukunda da ona mal denmiştir. İslâm hukukundaki bu geniş mal anlayışı, insanlar tarafından bugün mal sayılmayan, ancak geçen zaman ve gelişen teknik sebebiyle, insanların mal sayabilecekleri birçok şeyin de mal kavramı içerisinde mütalaa edilmesini mümkün kılacaktır.¹³⁵

Çocuk kaçırmanın hırâbe suçuna konu olup olmayacağı fukaha arasında ihtilafa sebep olmuştur.

İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre küçük çocuğu kaçırma fiili hırâbe suçu oluşturmaz.¹³⁶ Ebû Hanîfe ve Züfer'e göre küçük çocuğun alınması ile hadd cezası uygulanır. Ebû Yûsuf ise çocuğun çalınması durumunda fâile hadd cezası uygulanmayacağını söylemiştir. Ona göre, çocuk mal olmadığından hırsızlık suçu oluşmaz.¹³⁷

Fakat Mâlikî ve Zâhirîlere göre ise küçük çocuğu zor kullanarak kaçırmakla hırâbe suçu işlenmiş olur.¹³⁸

¹³⁴ Serahsî, X/78; Sâduddîn Mes'ûd Ömer b. Abdillâh et-Teftâzânî (ö.792/1389), *Telviḥ fî Keşfi Hakâiki't-Tenkih*, Mekteb-i Sanayi Matbaası, İstanbul 1310h., I/325; Bedruddîn Muhammed b. Bahâdır ez-Zerkeşî (ö.794/1392), *el-Mensûr fî'l-Kavâid*, Vizâratü'l-Evkâf ve'ş-Şuûnu'l-İslâmiyye, Kuveyt 1982, III/222; Muhammed Yûsuf Mûsa, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Kâhire 1958, s.252.

¹³⁵ Fahri Demir, *İslâm Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı*, Başak Matbaacılık, Ankara 2003, s.25.

¹³⁶ Kâsânî, VII/67; İbn Kudâme, X/243; Ramlî, VII/438.

¹³⁷ Kâsânî, VII/67.

¹³⁸ Sahûn, XVI/81; İbn Hazm, XI/337.

Zâhirîler çocuk kaçırma hususunda şu rivayetleri delil olarak kabul ederler:

Hz. Aişe, “Hz. Peygamber’in huzuruna çocuk kaçırın bir adam getirilmiş Hz. Peygamber de onun elinin kesilmesini emretmiştir.”¹³⁹ demiştir.

Dârekutnî’nin Sünen’inde yer alan bir rivayete göre:

“Mervan b. Hakem’e, Medine’de çocuk kaçırın ve sonra başka bir bölgede o çocukları satan bir adam getirilmiştir. Mervan b. Hakem bu konuda istişare ettikten sonra Urve b. Zübeyr ona Hz. Aişe’den gelen hadisi bildirmiş ve Hz. Peygamber’in böyle bir durumda suçluya hadd cezası uyguladığı haber vermiştir. Bunun üzerine Mervan b. Hakem de aynı cezanın bu suçluya uygulanmasını emretmiştir.”¹⁴⁰

İslâm hukukçularının çoğu kaçırılan şeyin mal olup olmadığına bakarak hüküm vermişlerdir. Burada tercihe şayan olan görüşün Mâlikîlerin ve Zâhirîlerin görüşü olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü insan kaçırmak, ayetin umumi kapsamı içerisinde değerlendirildiğinde yeryüzünde fesat çıkarma olarak değerlendirilebilir.

2. Malın Mütakavvim Olması

Çalınan malın mutlak manada bir değer ifade etmesi gerekmektedir. Bu nedenle İslâm hukukçuları bir şeyin mal olarak kabul edilebilmesi için o şeyin insanlar tarafından mal edinilmesinin âdet haline gelmiş olmasını ve o şeyden faydalanmanın mümkün olmasını şart koşmaktadırlar.¹⁴¹

Mecelle’de, mütakavvim malın iki anlam içerdiği vurgulanmıştır. Birincisi şer’î anlamdadır ki, kendisinden faydalanılması mübah olan şey demektir. Buna göre bir malın mütakavvim olması için, İslâm hukuk sisteminin o maldan yararlanmayı Müslümanlar açısından mübah görmesi gerekir. Ancak bu tür mallar haklara konu

¹³⁹ Beyhakî, *Kitâbu’s-Sünen el-Kebîr*, Sirkât 11, VIII/268.

¹⁴⁰ Ali b. Ömer b. Ahmed ed-Dârakutnî (ö.385/995), *es-Sünen*, Dâru’l-Mehâsin, Kâhire 1966, III/202.

¹⁴¹ Kâsânî, VII/67; Ebû Zehra, *Milkiyye*, s.47-48.

olup hukuki koruma altında sayılırlar. İkincisi ise örfî anlamdadır ki; elde edilip mülk haline gelmiş mal demektir.¹⁴²

İbn Nüceym Bahru'r-Râik adlı eserinde mütekavvim malı şöyle tarif etmiştir:

“İnsan tabiatının meylettği ihtiyaç zamanı için için toplanan insanlar tarafından mal edinilen şeylerdir. Bu, malın mütekavvim olmasının ilk şartıdır. Malın mütekavvim olmasının ikinci şartı şer'an intifâi mübah olmaktır. Bir şeyin intifâi şer'an mübah olup insanlar onu mal edinmediyse o mal değildir, buğday ve pirinç tanesi gibi. Buna karşılık bir şeyin intifâi şer'an mübah değilse, mütekavvim de değildir, şarap gibi. Bir şey bu vasıflardan hiçbirini taşıyorsa o şey ne maldır ne mütekavvimdir, kan gibi.¹⁴³

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî hukukçular, Hanefilerin kullandığı mütekevvim mal¹⁴⁴ ifadesi yerine muhterem mal ifadesini kullanmışlardır.¹⁴⁵ Zâhirî hukukçular ise bu tür malları “kıymet taşıyan mal” ya da “kıymet taşımayan mal” şeklinde ifade etmişlerdir.¹⁴⁶

Ancak şunu belirtmeliyiz ki, bazı malların intifainin Kur'an tarafından yasaklanmış olması, bu malları, Müslümanlar hakkında mütekavvim olmayan mal haline getirir. Müslümanlar için mütekavvim olmayan (gayr-ı mütekavvim) bu mallar, gayr-i müslimler için –eğer kendi dinlerinde haram kılınmamışsa ve kendi aralarında hukukî muamelelere konu olan cinsten mallar ise- mütekavvim sayılır. Bu durumda, Müslümanlar onların bu inançlarına ve uygulamalarına saygı göstereceklerdir. Çünkü onları kendi dinî inanç ile baş başa bırakmak, onların dinî inançlarına müdahale etmemek Müslümanların görevidir. Bu İslâm hukukunda yer alan “Onları kendi halleri ve dinî inançlarıyla baş başa bırakmakla emrolunduk” prensibinin tabii bir sonucudur. Buna göre, bir Müslüman veya zimmî, zimmîye ait olan şarap veya domuzu telef ettiği takdirde, telef ettiği şeyin bedelini tazmin etmekle yükümlüdür.¹⁴⁷

¹⁴² *Mecelle*, mad. 127; Ali Haydar Efendi, I/229.

¹⁴³ İbn Nüceym, V/277.

¹⁴⁴ Merğînânî, II/410.

¹⁴⁵ İbn Kudâme, X/242; Şirbînî, IV/184; Düsûkî, IV/336.

¹⁴⁶ İbn Hazm, XI/333-334.

¹⁴⁷ Serahsî, X/102; ÇalıŖkan, *İslâm Ceza Hukukunda Gayr-i Müslimlerin Statüsü*, s.264.

3. Malın Menkul Olması

Kıymet ve mahiyetine hâlel gelmeksizin bir yerden diğer bir yere taşınabilen mallara “menkul” mallar denilir. Mecellede de taşınabilir malların tarifi şöyledir: “Menkul; bir mahalden mahalli ahara nakli mümkün olan şeydir ki nukûd ve urûza ve hayvânât ve mekiylât ve mevzûnâta şâmil olur.”¹⁴⁸ Tarifte geçen kelimeleri yine Mecelle’den açıklamak yerinde olacaktır:

Nukûd, nakdîn cem’i olup altın ve gümüşten iberetir.¹⁴⁹

Urûz, arz’ın cem’i olup nukûd ve hayvânâtta ve mekiylâtta ve mevzûnâttan başka olan metâ’ ve kumaş emsali şeylerdir.¹⁵⁰

Keylî ve Mekîl, keyl ile ölçülen şeydir.¹⁵¹

Veznî ve mevzûn, tartılan şey demektir.¹⁵²

Hırâbe yoluyla bir malın ele geçirilmesi ve suçlunun onu bulduğu yerden alabilmesi için malın menkul olması gerekmektedir. Menkul olma ister failin fiiliyle isterse tabiatı itibariyle olsun yine menkuldür. Mesela, çatıdan keresteyi, maden ocağından cevheri alıp götürme halinde mesruk mallar hırsızın fiiliyle menkul hale gelmektedir.¹⁵³

4. Malın Nisap Miktarına Ulaşmış Olması

Hırâbe fiilinin teşekkül edebilmesi için belirli bir nisabın gerekip gerekmediği konusunda İslâm hukukçuları ihtilaf halinde olup, suçun teşekkülü için esas alınacak miktar konusunda farklı görüşlere sahiptirler.

Hanefîlere göre, çalınan malın değerinin en az on dirhem olması gerekir. Eğer hırâbe fiili bir grup tarafından gerçekleştiriliyorsa suçun hırâbe niteliğini taşıması için alınan malın değerinin suça katılan herkese taksim edildiği zaman on

¹⁴⁸ *Mecelle*, mad. 128.

¹⁴⁹ *Mecelle*, mad. 130.

¹⁵⁰ *Mecelle*, mad. 131.

¹⁵¹ *Mecelle*, mad. 133.

¹⁵² *Mecelle*, mad. 134.

¹⁵³ Kâsânî, VII/68,69; Zurkânî, VIII/102; Üdeh, II/543,544.

dirhem veya on dirhemden fazla olması gerekmektedir. Hanefilere göre nisap miktarının altında kalırsa kesme cezası düşer.¹⁵⁴

Hanefiler bu görüşlerini temellendirdikleri İbn Abbas'ın rivayet ettiği hadisi esas almışlardır:

“Hz. Peygamber hırsızın elini, değeri bir dinar veya on dirhem değerindeki bir kalkanı çaldığı için kesmiştir.”¹⁵⁵

Hasan b. Ziyad'a göre ise nisap yirmi dirhemdir. Hasan b. Ziyad bu noktada hırsızlık ile hırâbe suçunu birbirinden ayırmaktadır. Ona göre hırsızlık suçunda malın değeri on dirhem değerine ulaştığında fâilin belirli uzvu kesilirken hırâbe suçunun cezasında iki uzvu kesilmektedir. Bundan dolayı hırâbe suçu ağırlaştığı için nisabın da artırılması gerektiği kanaatindedir.¹⁵⁶

Hanefilerin çoğunluğu Hasan b. Ziyad'ın görüşünü benimsemektedir. Zira onlara göre hırâbe cezasının ağırlaştırılması failin yol kesmeye cüret edebilmesi nedeniyledir. Yoksa alınan mal hırâbe cezasının daha ağır olmasının sebebi değildir. Bu nedenle nisabın şart koşulması hususunda bu ikisi arasında fark yoktur. Söz konusu mal nisaptan az olduğu takdirde hırsızlık ve hırâbe suçları oluşmadığından hadd cezası da uygulanmaz.¹⁵⁷

Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri nisabı çeyrek dinar olarak belirlerler. Şâfiilere göre hırâbe suçuna katılan her fâil açısından suçun oluşması ve cezalandırılabilmesi için bu miktarda bir malın ele geçirilmiş olması gerekir.¹⁵⁸ Hanbelîlere göre ise çalınan malın tümü üzerinden nisap hesaplanır. Suçlular birden fazla ise ve her birine düşen pay nisabı doldurmasa da hadd cezası uygulanır.¹⁵⁹

¹⁵⁴ Serahsî, IX/200; Semerkandî, III/155; Kâsânî, VII/92; Abdülganî el-Ganîmî el-Meydânî (ö.1298/1881), *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb*, Derseâdet, İstanbul (t.y.), I/211.

¹⁵⁵ Ebû Abdurrahmân b. Şuayb en-Nesâî (ö.303/915), *es-Sünen*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1964, Sirkât 10, VIII/75-76; Veliyyüddîn Muhammed b. Abdillâh et-Tebrîzî (ö.741/1340), *Mişkâtü'l-Mesâbih*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Dimeşk 1961, II/298.

¹⁵⁶ Kâsânî, VII/92.

¹⁵⁷ Serahsî, IX/200; Zeylaî, *Tebyînü'l-Hakâik*, III/236.

¹⁵⁸ Şâfiî, VI/140; Ebû Ya'lâ Muhammed b. Hüseyin b. Ferrâ' (ö.458/1065), *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1938, s.150; İbn Kudâme, X/312; Ramlî, VII/419; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.118.

¹⁵⁹ İbn Kudâme, X/313.

İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel, bu görüşlerine esas olarak Hz. Peygamber'den rivayet edilen şu hadisi delil göstermişlerdir:

“Dinarın dörtte biri ve daha fazla değerdeki bir malı çalması halinde hırsızın eli kesilir.”¹⁶⁰

Mâlikî ve Zâhirî mezhebi ise hırâbe suçunun teşekkül edebilmesi için belirli bir nisabı şart koşmaz. Onlara göre hırâbe fiili işlendiğinde ele geçirilen malın hırsızlık suçunda hadd cezası için belirlenen nisaba ulaşması şartı yoktur.¹⁶¹

Burada şu hususu göz önünde bulundurmalıyız ki “Muhâribin Suçu Bizzat İşlemesi” başlığı altında da bahsettiğimiz gibi Ebû Hanîfe suçu doğrudan işleyeni de, dolaylı işleyeni de, yardımda bulunanı da muhârip saymaktadır. Ancak İmam Şâfiî suçu yalnızca doğrudan işleyeni muhârip saymaktadır.

5. Malın Muhrez Olması

Hırsızlıkta, sağlam korunan yer, eşya saklanan sağlam kap anlamlarına gelmektedir.¹⁶² Hırsızlık suçunun teşekkül edebilmesi için, malın korunma altındayken çalınmış olması önemlidir. İslâm hukukunda bu durum hırsızlık olarak isimlendirilmiştir. Hırsızlık; örf ve âdete göre bir malın korunup muhafaza edildiği yerdir.¹⁶³ İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre açıktan ve zor kullanarak ele geçirilen mal hırsızlık suçundan alınmadığı müddetçe suç teşekkül etmez.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Mâlik b. Enes (ö.179/795), *el-Muvatta'*, Dâru'l-İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, (b.y.) 1951, II/832; Abdülganî b. Abdilvâhid el-Makdisî el-Cemâilî (ö.600/1203), *el-Umde fi'l-Ahkâm fi Meâlimi'l-Halâli ve'l-Harâm*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (t.y.), s.460; Cemâlüddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylâî (ö.762/1361), *Nasbu'r-Râye li Ehâdîsi'l-Hidâye*, Matbaatu Dâri'l-Me'mûn, Ezher 1938, III/355; Muhammed b. İsmail es-San'ânî (ö.1182/1768), *el-Udde Şerhu'l-Umde*, Dâru'l-Aksâ, Kâhire 1990. IV/330-331.

¹⁶¹ Sahnûn, XVI/100; Mevsilî, IV/357; Zurkânî, VIII/108; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.118.

¹⁶² İbn Manzûr, V/333.

¹⁶³ Serahsî, IX/150; Kâsânî, VII/73; Bilmen, III/15, 273-275.

¹⁶⁴ Şîrâzî, II/284; Kâsânî, VII/73; İbn Kudâme, X/250.

Kafile, kafiledeki herkes için toplu bir hırsız sayılmaktadır. Bu nedenle kafiledeki tüm mallar muharip için tek bir parça sayılır.¹⁶⁵ Nitekim muhârip yol kesip zor kullanmak suretiyle kafilenin mallarından eline geçirmeleriyle hırâbe suçu teşekkül etmiş olur. Çünkü muharip malı hırsızdan almıştır ki, bu da kafiledir. Ancak kafiledekilerin bir kısmı, kafileden diğer bir kısmının yolunu keserse burada hırâbe suçu teşekkül etmez. Çünkü burada hırsız söz konusu değildir. Bu hırsızın aynı evde kaldığı birinin malını çalması durumunda olduğu gibi, suç oluşmadığından hadd cezası uygulanmaz.¹⁶⁶

Zâhirilere göre ise hırâbe suçunda alınan malın hırsız altında olma şartı yoktur. Onlara göre ayetin umumi anlamının kapsamı içine giren “ Allah ve Resulüne savaş açma” fiilinin gerçekleşmesi ile hırâbe suçu işlenmiş olup, malın hırsız altında olup olmadığına bakılmaz.¹⁶⁷

6. Malın Özel Mülkiyete Konu Mallardan Olması

İslâm hukukçuları özel mülkiyet altında bulunmayan mübah malların bir kişinin özel mülkiyetine girdikten sonra hırâbe içerikli bir fiille alınması hususunda hırâbe suçunun teşekkül edip etmediği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Mesela altın ve gümüş gibi madenler, ağaç vb. aslen mübah mallardır. Hanefiler aslen mübah mallardan odun, toprak, çamur vb.’nin hırâbe konusu olamayacağını ancak altın, gümüş, inci vb. mücevherlerin bunun dışında olduğunu belirtmişlerdir. Ancak mübah bir şey mülkiyet altına alınarak işlendiyse ve kendi cinsine göre değer kazandıysa bunlar değerli mallar grubuna girerek hırâbe suçunun konusu olabilir. Odun ve ağacın mobilya, kapı, doğrama vs. yapılması ise buna örnektir.¹⁶⁸

İslâm hukukçularının çoğunluğu aslen mübah olup mülkiyet altında olmayan şeylerle ilgili Hanefilerin bu ayırımına gerek olmadığını düşünerek fiilin

¹⁶⁵ Serahsî, IX/203; Mevsilî, IV/357; İbn Duvayyân, II/348.

¹⁶⁶ Merğînânî, II/423; Zeylâî, *Tebyînu'l-Hakâik*, III/239; Halebî, s.105; İbn Âbidîn, III/297.

¹⁶⁷ İbn Hazm, XI/332.

¹⁶⁸ Serahsî, IX/181; Kâsânî, VII/68; Bilmen, III/277.

olduğu zaman, özel mülkiyet altındaki eşyaların aslen mübah olmasına bakılmadan hırâbe suçunun konusu olabileceği görüşünü savunmuşlardır.¹⁶⁹

7. Malın Ma'sum Olması

İslâm hukukçuları hırâbe suçunun oluşması için ele geçirilen malın ma'sum olması şartı üzerinde fikir birliği içindedirler. Yani hırâbe suçunu işleyen bu mal üzerinde onu alma yönünde bir hakkı, ya da böyle bir şüphe bulunmamalıdır. Eğer mal masum olmayıp da mübah bir mal olursa bu durumda bunun alınması hırâbe olarak nitelenemez. Bu nedenle özel mülkiyet altında olmayan mübah malların alınması ve ele geçirilmesiyle hırâbe suçu teşekkül etmez. Nitekim İslâm hukukçuları, dâru'l-İslâm'da müste'men harbînin malının hükmü hususunda ihtilaf etmişlerdir.¹⁷⁰

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed müste'menin malının alınmasıyla istihsanen suçun oluşmadığı kanaatindedirler. Çünkü müste'men dâru'l-harp vatandaşıdır ve İslâm toprağına geçici bir eman ile girmiştir. Bu nedenle dâru'l-harp vatandaşı olması ve kendi vatanındayken Müslümanlar açısından can ve mal dokunulmazlığı olmaması bu konuda şüphe unsurudur. Zira müste'men canı ve malı mübah bir kişi iken geçici bir eman almış, mal ve can güvencesini bu geçici emanla kazanmıştır. Bu eman geçici olduğu için her an ortadan kalkma ihtimalini taşır. Ortadan kalktığına ise eman ile kazanılan can ve mal güvenliği hiç olmamış gibi farz edilir.¹⁷¹

Ebû Yûsuf ve İmam Mâlik ve Hanbelîler ise kıyasa dayanarak hırâbe fiiliyle zor kullanarak ve tehdit oluşturarak müste'menin malını ele geçiren Müslüman ve zimmînin bu fiili ile hırâbe suçunun teşekkül edeceği hükmünü vermişlerdir.¹⁷²

¹⁶⁹ Şîrâzî, II/278; Dusûkî, IV/334.

¹⁷⁰ Serahsî, IX/205; Kâsânî, VII/91

¹⁷¹ Serahsî, IX/205; Kâsânî, VII/91.

¹⁷² Üdeh, II/606.

8. Malın Muhâribin Ortağı Olduğu Bir Mal Olmaması

İslâm hukukçuları suç fâili ile mağdur arasında ortaklık olması durumunda, fâile cezanın uygulanıp uygulanmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre ortak olunan bir malın hissesinin az veya çok olması önemli değildir. Çünkü bu durumda mal, “malın başkasına ait olması” niteliğini tam olarak taşımamakta, aralarında ortak mülkiyet söz konusu olduğu için bir şüphe bulunmaktadır ve hadd cezalarını şüpheyile düşürmek emri doğrultusunda muhâribe ceza uygulanmamaktadır.¹⁷³

Mâlikîlere göre ise muhârip ortağı olduğu bir malı ele geçirirse, muhâribe hadd cezası uygulanır. Mâlikîler doğrudan hırâbe fiilini esas almakta ve bu nedenle bu fiili işleyeni Allah ve Resulüne savaş açan, yeryüzünde fesat çıkaran bir kimse olarak görmektedir.¹⁷⁴

Nitekim bu şartlar suçun oluşması için değil ağırlaştırıcı sebep konumundaki yağma unsurunun gerçekleşip suçluya daha ağır bir cezanın uygulanabilmesi için aranmaktadır. Çünkü eşkıyalık suçunun içinde yer alıp onu ağırlaştıran alt suçların bulunmaması halinde suç sadece aslî özelliği olan kamu düzenine ve yol emniyetine karşı işlenmiş bir eylem seviyesinde kalır.¹⁷⁵

İslâm hukukçularının hırâbe suçunun oluşması için alınan mal ile ilgili şartlarda, hırsızlık suçundaki şartları aramaları hırâbeyi büyük hırsızlık olarak değerlendirmelerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

¹⁷³ Serahsî, IX/203; Bilmen, III/279, 283.

¹⁷⁴ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.117-118.

¹⁷⁵ Bardakoğlu, “*Eşkîya*”, XI/465.

D. Yol Kesme Olayının Geçtiği Yere Ait Şartlar

1. Yol Kesme Olayının Geçtiği Yerin Dar-ı İslâm Olması

Hanefî hukukçular hırâbe suçunun teşekkülü için bu suçun İslâm ülkesinde işlenmiş olmasını şart koşmaktadırlar. Çünkü dâru'l-harb'de işlenen hırâbe suçuna İslâm ülkesinin kanunları uygulanmadığı için bu yerlerde devlet başkanının hâkimiyeti söz konusu değildir. Hadd cezalarını uygulamak devlet başkanının görevi olup muhâripler de dâru'l-harb'de olduğu için hadd cezası uygulanmaz.¹⁷⁶

Hanefîlerin dışındaki fukahânın çoğunluğuna göre ise hırâbe suçunun dâru'l-İslâm ve dâru'l-harb'de işlenmesi arasında fark yoktur. Bu durumda fâile itibar edilir, fâil Müslüman veya zimmî ise hakkında hadd cezası uygulanır.¹⁷⁷ Zâhîrlere göre ise fâil Müslüman olduğunda hadd cezası uygulanır, zimmî bu suç işlerse ona hadd cezası uygulanmaz, çünkü o Müslümanlarla yaptığı zimmet antlaşmasını ihlâl etmiştir.¹⁷⁸

2. Yol Kesme Olayının Şehir Dışında Olması

Hanefî mezhebine göre hırâbe suçunun; şehirler ve meskûn mahalleler dışında işlenilmesi şarttır. Zira şehirler ve köylerde veya birbirine çok yakın yerlerde gündüz veya gece, silahlı veya silahsız işlenen suçlar yağma sayılmaz. Şehir veya meskûn mahallelerden uzakta olma kaydı, Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'in bir görüşlerine göre doksan kilometre, bir diğer görüşlerine göre de beş kilometre veya daha fazla bir mesafedir. Zira şehirlerde veya mesafesi daha yakın olan yerlerde işlenecek hırâbe suçunu devletin güvenlik kuvvetlerinin derhal haber alıp basturmaları mümkündür. Şehirlerde ve şehirlere yakın yerlerde böyle bir suç işleyenler ise hırsız sayılmaktadır. Fakat Hanefî fakihlerinden Ebû Yûsuf'a göre mesafe ve zaman önemli değildir. İster şehir içinde, ister şehir dışında, ister gündüz,

¹⁷⁶ Serahsî, IX/204; Semerkandî, III/155; Kâsânî, VII/92; Zuhaylî, VI/134.

¹⁷⁷ Üdeh, II/644.

¹⁷⁸ İbn Hazm, XI/315.

ister gece işlenilsin şayet hırâbe suçunun unsurları varsa ve suç tekevvün etmişse fâile yol kesicilik cezası verilir.¹⁷⁹

İbn Âbidîn hırâbe suçunun şehir dışında gerçekleştirilmesi ile ilgili şunları söylemektedir:

“Âlimlerimiz fesatçı zorbaların şerlerini defetmek için, İmam Ebû Yûsuf’un hırâbenin gece veya gündüz, silahlı veya silahsız, şehir içinde meydana gelebileceği şeklindeki rivayetine göre fetva vermişlerdir.”¹⁸⁰

Bu hususta Hanefî fakihlerinden Kâsânî şöyle demektedir:

“Ebû Hanîfe hükmünü verirken kendi zamanında müşahede ettiği duruma göre vermiştir. Zira Ebû Hanîfe zamanında şehirde bulunan insanlar silah taşımaktaydılar. Bu nedenle yol kesme cürmünü işlemeye kalkışan kimseler şehirde yaşayan insanlara üstün gelip mallarını ellerinden almaları mümkün değildi. Oysa günümüzde insanlar bu adetlerini terk etmişler, yol kesme fiiline başvuranlar onlara üstün gelme ve mallarını ellerinde alma imkânını elde etmişlerdir. Bu nedenle kendilerine yol kesme cezası uygulanır. Buna göre Ebû Hanîfe Hire ile Kûfe arasında yol kesen kimseler için yol kesme cezasının uygulanmayacağını söylemiştir. Çünkü onun zamanında tehlikeye düşen insanlara yardım yetişirdi. Zira o bölge şehre bitişikti. Oysa günümüzde oralar sahraya ve çöle bitişik hale geldi. Dolayısıyla devletin yardımı yetişmez ve böylece yol kesme niteliği gerçekleşmiş olur.”¹⁸¹ demiştir.

İmam Mâlik’e göre hırâbe suçunun şehrin içinde veya dışında işlenmesi arasında fark yoktur. Önemli olan suçun tekevvün etmesidir. İmam Mâlik yolu kesilen, yağmaya mâruz kalan kişinin yardım talep edemeyecek bir vaziyette bulunmasını şart koşmaktadır. Böyle bir yardım isteğinde bulunamama ister maddî ister manevî engeller ile olsun fark etmez, suç yine yol kesme ve yağmadır.¹⁸²

Bu hususta İbnü’l-Arabî Ahkâmu’l-Kur’ân adlı eserinde şu ifadeler yer vermektedir:

“Bizim tercih ettiğimiz görüşe göre hırâbe suçu şehirde de işlenebilir çölde de, her ne kadar bunların bazıları diğerlerinden

¹⁷⁹ Kâsânî, VII/92; Semerkandî, III/155; Merğînânî, II/423; Mevslî, IV/357; Meydânî, I/210.

¹⁸⁰ İbn Âbidîn, III/293.

¹⁸¹ Kâsânî, VII/92; Zeylaî, *Tebyînu’l-Hakâik*, III/240; Abdülazîz Âmir, IV/2067.

¹⁸² İbn Rüşd, II/380; İbn Cüzeyy, *el-Kavânînu’l-Fıkhiyye*, s.311; Abdurrahman b. Abdilazîz ed-Devvâd, *el-Ukûbât fi’l-İslâm*, el-Mektebetü’s-Selefiyye, Cidde 1393h., s.144-145; Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, s.107.

daha çirkin olsa da hırâbe ismi kapsamına girerler ve hırâbe niteliği böylesi fiiller de mevcuttur. Bir kimse elinde sopası ile şehirde ortaya çıksa kılıçla öldürülür ve bu konuda cezaların en hafifi ile değil en ağırı ile cezalandırılır.¹⁸³

İmam Şâfiî de suçun şehrin içinde veya dışında işlenilmesini ayırt etmez. İmam Şâfiî mağdura yardımın gelme imkânının olmayışını şart koşmaktadır. Yardım talebinde bulunma konusunda İmam Şâfiî'nin şartları ise şu şekildedir:¹⁸⁴

1. Bazen şehirlerden, hükümet kuvvetlerinden uzakta bulunma.
2. Bazen hükümet kuvvetlerinin vak'a mahallinde zayıf ve yetersiz oluşu.
3. Bazen de silahlı tehdit suretiyle yardım istemekten alıkoymakla imdat talebinin ulaşmaması.

Hanbelî mezhebi fakihleri suç mahalli ve mekânını geniş tutarlar. Onlara göre ayet hükmü nerede ihlâl edilirse edilsin orada yağma suçu tekevvün etmiştir. Şöyle ki ister meskûn mahallelerde, ister kırlarda, ister karada isterse deniz ve havada cebir ve şiddetle, korkutarak bir mal alındığında, yolcular tehdit edildiğinde yol kesicilik suçu meydana gelmiştir. Onlara göre cürmün alenen işlenmesi yeterlidir. Nitekim çoğu defa şehirlerde işlenen yağma suçu daha da tehlikelidir.¹⁸⁵

Mâlikîlerin hırâbe suçunu yer bakımından geniş tutma yaklaşımlarına Zâhirîlerin görüşü de yakındır. İbn Hazm'ın el-Muhalla adlı eserinde bu hususta şu ifadeler yer almaktadır:

“ Hırâbe suçlusu insanların mallarını ellerinden zorla alan, yoldan geçenleri korkutan, yeryüzünde yollarda bozgunculuk çıkaran kimselerdir. Bunlar ister silah kullanmış olsunlar, ister hiç silahsız olsunlar; gerek şehirde, gerek sahrada; gerek halifenin köşkünde, gerek camide; ister gece bu suçu işlemiş olsunlar ister gündüz; ister asker kullanmış olsunlar ister başka araç kullanmış olsunlar fark etmez. Sonra bu işi yapmaya kalkışan ister bir kişi ister daha çok kişi olsun yine de bu kavrama dâhildir. Yoldan gelip geçenlere savaş açan, yoldan geçenleri adam öldürmek ya da mal almak ya da yaralamak, ya da insanların ırz ve namuslarını zedelemek suretiyle korkutan herkes muhâriptir. İster bir kişiye yönelik olsun bu suçu işlesin, ister bir topluluğa karşı işlensin; işleyenler ister çok ister az olsun fark etmez.”¹⁸⁶

¹⁸³ İbnü'l-Arabî, II/595.

¹⁸⁴ Şâfiî, VI/140; Ensârî, IV/154; Ramlî, VIII/3; *Mevsûatu'l-Fıkhiyye* (موسوعة الفقهية) mad., XVII/157.

¹⁸⁵ İbn Müflih, IX/129; Buhûtî, *Ravdu'l-Murbi*, s.471; *Keşşâfu'l-Kınâ*, III/89.

¹⁸⁶ İbn Hazm, XI/308.

Zeydiyye mezhebi hukukçularına göre ise, yol kesme ve yağma suçu ancak şehirler dışında işlenebilir. Ancak onlardan bazı âlimlere göre, hırâbe suçu şehirde ve şehir dışında işlenebilir.¹⁸⁷

Günümüz şartları değerlendirildiğinde muhâribin, modern silahları kullanmasıyla şehir içinde de şehir dışında da bu suç gerçekleştirilebilir. Mağdura yardımın gelip gelmemesi şartını İslâm hukukçuları dönemin şartlarına göre, suçun oluşması için bir şart olarak koşa da günümüzde çok kısa bir sürede hırâbe suçu gerçekleştirilebilir ve mağdurun yardım istemesi imkânsız hale gelebilir. Dolayısıyla suçun oluşması için şehrin dışında işleme şartının bu gün hırâbe suçunun oluşması için bir şart olmaktan çıktığını söyleyebiliriz.

¹⁸⁷ İbnü'l-Murteâ, VI/305.

İKİNCİ BÖLÜM

HIRÂBE SUÇUNUN HUKUKÎ SONUÇLARI

I. MUHÂRİBE UYGULANACAK CEZA VE CEZADA GÖZÖNÜNDE BULUNDURULACAK KRİTERLER

İslâm hukukçuları hırâbe suçunda farklı fiillere verilecek ceza hususunda ihtilaf etmişlerdir. Fakihler ayette geçen (و) edatının hırâbe suçu için uygulanacak cezalarda, suçun ağırlığına göre cezanın verilir verilmeyeceği ya da yetkili makamın bu cezalardan birini seçip uygulamakta muhayyer olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.¹⁸⁸

Maide Suresi 33. ayette hırâbe suçu ile ilgili dört ayrı ceza belirtilmektedir. Bunlar; öldürmek, asmak, ayak ve ellerin çapraz olarak kesilmesi, nefy (sürgün) cezalarıdır.

İslâm hukukçularına göre yol kesme ve yağma sayılan fiiller dört çeşittir:

1. Muhâribin hem öldürmesi hem mal alması
2. Muhâribin sadece öldürmesi
3. Muhâribin sadece mal alması
4. Muhâribin sadece yolcuları korkutması¹⁸⁹

İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre suç oluşturan fiillerin değişiklik göstermesine göre cezası da değişir. Ceza işlenen suçun ağırlığıyla orantılı olarak artmakta veya eksilmektedir.¹⁹⁰

Bazı İslâm hukukçuları ise devlet başkanının suç fâiline ayette uygun gördüğü cezalardan birini uygulama hususunda muhayyer olduğu görüşünü savunmuştur.¹⁹¹

¹⁸⁸ Serahsî, IX/195; Beğavî, VII/400; İbn Cüzeyy, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s.311; Zerkeşî, VI/365; Devvâd, s.145.

¹⁸⁹ Kâsânî, VII/93; İbn Rüşd, II/380-381; İbn Kudâme, X/306; Muhammed b. Ahmed eş-Şirbînî (ö.997/1570), *el-İknâ' fî Halli Elfâzı Ebi Şucâ'*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Mısır (t.y.), II/238-239.

¹⁹⁰ Şîrâzî, II/284; Ebû Muzaffer Yahyâ b. Muhammed b. Hübeyra (ö. 560/1165), *el-İfsâh an Meâni's-Sihâh*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996, II/215; Mergînânî, II/421; Zeylaî, *Tebyînu'l-Hakâik*, III/235; Alâuddîn, Ebu'l-Hasen Ali b. Halîl et-Tarablusî (ö.844/1440), *Muînu'l-Hukkâm fî mâ Yeteradedd beyne'l-Hasmeyn mine'l-Ahkâm*, Matbaatu'l-Meymeniyye, Mısır 1310h., s.227; İbn Müflih, IX/130; Devvâd, s.146; *Mevsûatu'l-Fıkhiyye* (تجاریح) mad., XVII/158.

¹⁹¹ İbn Hazm, XI/317; İbn Hübeyra, II/215; İbn Rüşd, II/380-381; İbn Cüzeyy, *el-Kavânînu'l-Fıkhiyye*, s.311; Devvâd, s. 146; *Mevsûatu'l-Fıkhiyye* (تجاریح) mad., XVII/158.

Ayette geçen atıf harfinin tevzi' için olduğunu söyleyen âlimlerin dayanaklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

Beyhakî'nin İbn Abbas'tan naklettiği şu rivayet delil olarak kullanılmıştır:

“Ölüm ve asma cezaları, hırâbe yoluyla adam öldürüp, soygun yapan fâil içindir. Ölüm cezası, soygun yapmayıp adam öldüren fâil içindir. El ve ayağın çapraz olarak kesilmesi soygun yapıp, öldürme vb. başka bir suç işlemeyen fâil içindir. Nefy cezası da sadece yol hürriyetini ihlâl edip başka öldürme, soygun gibi suç işlemeyen fâil içindir.¹⁹²

Taberî'nin tefsirinde aktardığı şu rivayet de bir başka delildir:

“Abdülmelik b. Mervan, Enes b. Mâlik'e mektup yazarak bu ayeti kerime hakkında soru sordu. Enes b. Mâlik de onun mektubuna cevaben şunu yazdı: Bu ayet Ureyne kabilesinden olan bir topluluk hakkında inmiştir. Bu grup İslâm dininden çıkarak çobanı öldürmüş, develeri kaçırarak yol kesmiş ve ırza tecavüzde bulunmuştu. Hz. Peygamber de Cebrail'e bu şekilde savaş açanların hükmünü sordu. Cebrail de şöyle bildirdi: ‘Soygun yapıp yol kesenlerin ellerini soygun yapmasının karşılığı olarak, ayaklarını da yol kesip korkuya neden olmaları karşılığında kes. Kim de adam öldürecek olursa onu da öldür. Kim de adam öldürür, yol kesip teröre sebep olur ve haram kılınan namusa tecavüz ederse onu da as.’¹⁹³

Suçun ağırlığına göre cezaların da ağır olması gerektiği hususunda Merğînânî:

“İlgili ayette Allah'ın yol kesicilerin işledikleri dört çeşit suça göre kendilerine verilecek ceza şekilleri belirtilmiştir. Hem de suçlar durumlara göre değiştiği için, suçun ağırlığına göre cezanın da ağır olması gerekir.”¹⁹⁴ demiştir.

İbn Kudâme ise:

“Yüce Allah hırâbe fâillerinin cezasını belirtirken zikredilen cezalardan birini tercih etme noktasında muhayyer bıraksaydı, cezaları zikrederek önce en hafifinden başlar ve en ağırını zikrederek bitirirdi. Nitekim yemin ve zihar kefaretinde böyle yapmıştır. Burada ise Yüce Allah cezaları sırasıyla saymıştır ki en ağır cezadan başlamıştır.”¹⁹⁵ demiştir.

¹⁹² Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî (ö.458/1066), *es-Sünenü's-Suğrâ*, Dâru'l-Cil, Beyrut 1995, Hudûd 19, III/386.

¹⁹³ Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X/267.

¹⁹⁴ Merğînânî, II/421.

¹⁹⁵ İbn Kudâme, X/306; Devvâd, s.148.

Kâsânî bu hususta:

“Hırâbe ayetinin zâhir anlamı ile amel etmek mümkün değildir. Çünkü ceza suçun ağırlığına göre ağırlaştırılır. Nefy cezasının adam öldürüp soygun yapanlar için hafif bir ceza olduğu, aksine adam öldürüp soygun yapanların öldürülmelerinin zorunlu olduğu büyük çoğunluk tarafından ileri sürülmüştür. Buna göre adam öldürmeyen ve soygun da yapmayan ölüm cezası ya da el kesme ile cezalandırılmaz. Bu şekilde ceza, suçtan daha aşağı olmayacağı gibi suçtan da fazla olamaz.”¹⁹⁶ demiştir.

Kâsânî atıf harfinin muhayyerlik anlamı hususunda da şunları söylemektedir:

“Değişik hükümlerde şekil bakımından, tahyirlik harfi ile gelen muhayyerlik, hükmün vacib olma sebebi bir olduğu zaman yemin ve av cezasının kefaretinde olduğu gibi, zahirî manasına alınır. Ama hükmün vacip olmasının sebebi değişik olursa, şu ayetlerde olduğu gibi, her mesele, kendisi için geçerli olacak bir hüküm alma durumunda kalır. ‘Zülkarneyn, onlara azap da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin dedi.’¹⁹⁷ Bu ayetteki atıf harfi zikri geçen iki mesele arasında muhayyerlik için değildir. Bilakis vücub sebebi değişik olduğundan kendi nefsinde her mesele için hükmü açıklamak içindir. Bu ayetin yorumu ‘Onlardan zulmedene azap, iman edip ameli salih işleyenlere de iyi muamele de bulunabilirsin.’ şeklindedir.¹⁹⁸

İbnü'l-Hümâm, ise ayetteki (لَا) edatının tevzi' için olduğunu söyleyerek şöyle demiştir:

“Ayette muhayyerlik söz konusu olsaydı suçu az olanın belirtilen cezaların en ağırlıyla cezalandırılması, yine suçu ağır olanın da belirtilen cezaların en hafifiyle cezalandırılması mümkün olurdu. Dolayısıyla sayılan cezaların tertip ve sıra yoluyla sayıldığıının kabulü daha doğrudur. Zira ayet bu şekilde anlaşılırsa en hafif suç için sayılan en hafif ceza, en ağır suç için de en ağır karşılık gelecektir. Dolayısıyla bu şekilde sırayı esas almak daha üstün ve daha kabul edilebilirdir.”¹⁹⁹

¹⁹⁶ Kâsânî, VII/93.

¹⁹⁷ 18. Kehf, 86.

¹⁹⁸ Kâsânî, VII/93-94.

¹⁹⁹ İbnü'l-Hümâm, V/178.

Ayette geçen atıf harfinin muhayyerlik için olduğunu söyleyen âlimlerin dayanaklarını şu şekilde sıralayabiliriz:

İbn Abbas şöyle demiştir:

“Kur’ân’da geçen tüm “وا” bağlacıyla gelen ifadelerde muhayyerlik söz konusudur.”²⁰⁰

İbnü’l-Arabî atıf harfinin muhayyerliği hususunda şunları söylemektedir:

“Ayet açıkça muhayyerlik ifade etmektedir. Belirli suçlara belirli cezaların gelmesi anlamı bu ayeti tahsis etme anlamı taşır. Ayetin tevzi’ anlamı taşıdığı yönündeki hadisler ise sahih değildir. Yüce Allah fesat ve hırâbe suçlarında muhayyerliği sıraya koymuş, tek başına fesat suçunun ölüm cezasını gerektirdiğini²⁰¹ belirtmiş, hırâbe suçunun cezasını ise ağırlaştırmıştır.”²⁰²

Âlimler İbn Abbas’ın hırâbe yoluyla adam öldürüp, soygun yapan fâilin ölüm ve asma cezalarıyla cezalandırılacağı; soygun yapmayıp adam öldüren fâilin ölüm cezası ile cezalandırılacağı; soygun yapıp, öldürme vb. başka bir suç işlemeyen fâilin el ve ayağının çapraz olarak kesme cezasının uygulanacağı, sadece yol hürriyetini ihlâl edip başka öldürme, soygun gibi suç işlemeyen fâilin nefy cezası ile cezalandırılacağı ile rivayet ettiği hadisin zayıf hadis olduğunu nakletmişlerdir.²⁰³

İbnü’l-Arabî’ye göre, ayetteki (وا) kelimesinin cezaların sırasıyla belirtilmesi anlamı ifade ettiği görüşünde olanlar mal almaya karşılık el ve ayak kesme cezasının; adam öldürmeye karşılık olarak ise adam öldürme cezasının verilmesi gerektiği görüşünde hatalıdır. Zira onlar hırâbeyi hırsızlığa kıyas etmişlerdir. Hırâbe suçunda cana yapılan saldırı nedeniyle yol kesme suçunun cezasını diğer hadd cezalarıyla kıyaslamak doğru değildir.²⁰⁴

²⁰⁰ Buhârî, Keffâratü’l-Yemîn 1, VII/235.

²⁰¹ 5. Mâide, 32. “...Kim bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür....”

²⁰² İbnü’l-Ârabî, II/597.

²⁰³ Mecdüddîn Abdüsselâm b. Ali b. Teymiyye el-Harrânî (ö.652/1254), *el-Müntekâ fi’l-Ahkâmi’s-Şer’iyye min Kelâmi Seyyidi’l-Berîyye*, Müessesetü’r-Reyyân, Beyrut 2003, III/271.

²⁰⁴ İbnü’l-Arabî, II/596.

Kurtubî ayetin tevzi' için olduğunu söyleyen âlimlere şöyle cevap vermiştir:

“Ayetin tevzi' anlamı taşıdığını söyleyen âlimler de kendi aralarında fikir ayrılığı içindedirler. Öyle ki bunlar bir suçtan dolayı iki haddi aynı anda uygulayarak cezaların ictimâna sebep olmaktadır. Buna bağlı olarak bazı âlimler fâillerin öldürülüp asılacağını söylerken, diğer âlimler bir eli ve ayağının kesilip sürgüne gönderileceğini söylemiştir. Oysa ayetin anlamı böyle olmadığı gibi (ل) kelimesinin lügatteki anlamı da buna müsait değildir.”²⁰⁵ demiştir.

İbn Kesîr tefsirinde ayetteki (ل) kelimesinin Kur'ân'daki benzer yerlerde olduğu gibi muhayyer bırakma anlamında olduğunu söylemiş ve ihramlıyken avlanmanın cezası, yemin kefareti ve hastalık sebebiyle verilecek fidye hususundaki ayetleri örnek göstermiştir.²⁰⁶

Görüldüğü üzere İslâm âlimleri, ayette belirtilen öldürme, asma, çapraz kesme ve nefy (sürgün) cezalarının suçun ağırlığına göre mi yoksa hakimin muhayyer olarak karar verebilme yetkisine göre mi belirleneceği hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ayette belirlenen bu cezaları, cezayı gerektirecek durumlara göre sırasıyla muhâribin hem öldürmesi hem mal alması, muhâribin sadece öldürmesi, muhâribin sadece mal alması, muhâribin sadece yolcuları korkutması olarak incelemeyi uygun görmekteyiz. Şimdi bu cezaların infazını gerektirecek durumlar ve infaz şekli konusundaki eğilimler üzerinde duralım.

A. Muhâribin hem öldürmesi hem mal alması

İslâm hukukçuları muhâribin adam öldürme ve mal alma durumunda, muhâribe hangi cezanın verileceği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Hanefî mezhebinde zâhiru'r-rivâyeye göre yağma ve yol kesme suçu işleyen, adam öldürür ve mal alırsa Ebû Hanîfe'ye göre devlet başkanının seçim hakkı vardır. Devlet başkanı dilerse sağ el ve sol ayağı çapraz olarak kesip sonra öldürtür; dilerse kesmeden öldürür; dilerse de onları asar.²⁰⁷

²⁰⁵ Kurtubî, VI/152.

²⁰⁶ İbn Kesîr, II/53.

²⁰⁷ Serahsî, IX/195; Kâsânî, VII/93; Merğînânî, II/422; İbnü'l-Hümâm, V/179; Tarablusî, s.227; Meydânî, I/212; Halebî, s.105; Devvâd, s.149.

Ebû Hanîfe'nin bu konudaki dayanaklarını Serahsî şöyle bildirmektedir:

Bu dayanaklardan ilki şudur: Suçların büyüklüğünden dolayı bu hadd cezası ağırlaştırma esasına dayalıdır. Önce el ve ayakları çaprazvârî kesip sonra öldürmek ağırlaştırma anlamına daha yakındır. Dolayısıyla hâkim bu cezayı seçebilir. Çünkü bu, cezanın konuluş amacına daha uygundur.

İkincisi ise şudur: El kesme cezasını gerektiren neden, malın alınması olup, onlar bunu yapmışlardır. Ölüm cezasını gerektiren neden ise öldürme olup, onlar bunu da yapmışlardır. Suçun varlığıyla hüküm de varlık kazanır. Hirâbe suçu, can ve mal güvenliğini tehdit ettiğinden ağırlaştırılmış bir cezadır. Bu cezalar bir bütün olarak, tek bir hadd cezasıdır. Tek bir hadd cezasında ise, iç içe girme (tedahül) olmaz. İç içe girme ancak birden fazla hadd cezasında olur.²⁰⁸

Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre ise, hâkim onları asar. Çünkü asmak müstakil bir cezadır. Onlar bu konuda İbn Abbas'ın görüşünü almışlardır. Ayrıca, onlar üzerinde Allahu Teâlâ'nın hakkı olarak, can ve organa yönelik cezalar birleştirilmiştir. Bu durumda organlara yönelik cezalar, cana yönelik olan cezanın kapsamında yer alır. Çünkü yol kesme olayı tektir ve iki tane hadd cezasını gerektirmez. Bu nedenle öldürme cezasından daha aşağı derecedeki hadd cezaları öldürme cezasına dâhil olur. Nitekim hırsızlık, şarap içme ve recm cezaları bir kişide toplandığında hüküm böyledir. Çünkü cezanın amacı caydırmaktır. Bu amaç, canın alınmasıyla sağlanır. Dolayısıyla organlar yönelik cezaların uygulanmasıyla uğraşmanın bir yararı yoktur.²⁰⁹

Serahsî bu hususta şöyle söylemektedir:

“Hakim bir hadd cezasının parçaları içinde sırayı gözetmek zorunda değildir. Bu nedenle cezayı uygulamaya öldürmeyle başlayabilir. Öldürdükten sonra ise, el kesmekle uğraşmanın bir anlamı kalmayacağı için, bunlarla uğraşmaz. Nitekim zina eden bir kişiye elli sopa vurulduktan sonra öldüğünde, geriye kalan sopalara bırakılır. Çünkü geriye kalan sopalara vurulmasının bir anlamı yoktur.”²¹⁰

²⁰⁸ Serahsî, IX/195.

²⁰⁹ Serahsî, IX/195-196; Mevsilî, IV/356; Merğînâni, II/422; Tarablusî, s.227; Meydânî, I/212; Devvâd, s.149.

²¹⁰ Serahsî, IX/196.

İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel'e göre bu suçun cezası ölüm ve asmaktır. Bu cezalardan önce sağ el ile sol ayağı kesme cezası yoktur.²¹¹

Şâfiî mezhebinde adam öldürme suçu işleyen hırâbe fâilinin ölüm cezasının hadd cezası mı yoksa kısas cezası mı olarak uygulanacağı hususunda ihtilaf edilmiştir. Mezhepteki ilk görüşe göre kul hakkı ve Allah hakkının birleştiği haklarda kural olarak kul hakkına ağırlık verilmeli şeklindedir. Zira bir kişi hırâbe suçunun dışında başka yollarla öldürülürse velisinin kısas hakkı söz konusu olacağı için hırâbe fiiliyle öldürüldüğünde bu hakkın ortadan kalkması ya da etkisini göstermemesi düşünülemez denilmektedir.²¹² İkinci görüşe göre ise hırâbe fâilinin öldürülmesi cezasında ağır basan hak türü Allah hakkıdır. Zira bu fâilin affedilmesi mümkün değildir. İmam suç fâilini mağdurun velisi olan tarafın talebi olmadan da yargılar ve cezalandırır. Ayrıca hırâbe suçunun cezası hadd cezası olarak belirlenmiş, kısas cezası olarak düzenlenmemiştir. Zira bu suçun zararı tüm topluma yönelik bir zarardır.²¹³

İmam Mâlik'e göre ise öldürmek veya önce öldürüp sonra da asma cezalarından birini tercihte devlet reisi muhayyerdir.²¹⁴ El ve ayağı kesme ile sürgün cezasını vermesi ise mümkün değildir.²¹⁵

Zahirîlere göre devlet reisi ayette geçen cezalardan herhangi birisini takdirde muhayyerdir. Ancak iki cezayı birlikte uygulayamaz. Yani öldürme ve asmayı veya sürgünle el ve ayağı çaprazvârî kesmeyi veya kesmekle öldürmeyi veya kesmekle asmayı birlikte uygulayamaz.²¹⁶

Muhâribe uygulanacak asma cezasının ölümden önce mi yoksa ölümden sonra mı uygulanacağı konusunda İslâm hukukçuları ihtilaf etmişlerdir. İmam Şâfiî

²¹¹ Şâfiî, VI/140; Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî (ö.450/1058), *el-Hâvi'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994, XIII/352; İbn Kudâme, X/307; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/155; İbn Duvayyân, II/349.

²¹² Ebû Yahyâ Zekeriyâ b. Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö.925/1519), *Fethu'l-Vehhâb bi Şerhi Menheci't-Tullâb*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, (b.y.) (t.y.), II/164; *Esna'l-Metâlib*, IV/156.

²¹³ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, IV/211.

²¹⁴ Sahnûn, XVI/99.

²¹⁵ İbn Rüşd, II/381-382.

²¹⁶ İbn Hazm, XI/317-319.

ve Ahmed b. Hanbel asmanın ölümden sonra olması kanaatindedirler. Delilleri ise Kur'an'da lafız bakımından katlin önce, salbin (asma) sonra zikredilmesidir. Onlara göre uygulamada da bu sıraya uymak gerekir. Aksine hareketle önce asma, sonra da öldürme mahkûma bir işkence demektir. Böyle hareket de mahkûma karşı bir kastı ifade eder. Hz. Peygamber hayvanlara eziyet ve işkence etmeyi yasaklamış olduğundan insana aynı şeyin yapılmış olmasının da yasak olduğu kanaatindedirler.²¹⁷

Nitekim Hz. Peygamber bu hususta şöyle buyurmaktadır:

“Yüce Allah her şeye karşı iyilikle davranmayı farz kılmıştır. Ölüm cezasını infaz edeceğinizde bile bunu güzelce ifa ediniz.”²¹⁸

Yine Hz. Peygamber bu hususta şöyle buyurmaktadır:

“Ölüm cezasını infazda insanların en dikkatli ve en çekingeni imanlılardır.”²¹⁹

Onlara göre asma işi suçluyu bir daha suç işlemekten men için konulmamıştır. Asmaktan maksat, suçlunun yaptığı işi insanlara ilan etmek ve bu suretle başkalarını suç işlemekten önlemektir.²²⁰

Mâlikî mezhebindeki kuvvetli görüşe göre, öldürme asma cezasından sonradır. Yol kesen bir ağaca asılır ve asılı haldeyken öldürülür. Delilleri ise, asma bir ceza olarak konulmuştur. Ölü kişiye ise ceza uygulanmaz. Nitekim asmakla başkalarını suçtan men etme kastedilmemiştir. Her şeyden önce suçlunun cezalandırılması amaçlanmıştır. Bu nedenle her cezada iki gaye vardır, suçluyu suç işlemekten önlemek, alıkoymak ve başkalarını da bu tür suç işlemekten korkutmaktır. Asma cezası, cezayı artırmak ve ağırlaştırmak için konulmuştur ki, böylece yol kesen ve yalnızca adam öldüren ile yol kesip, adam öldürüp mal alanın

²¹⁷ Şâfiî, VI/140; İbn Kudâme, X/309; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/155.

²¹⁸ İbn Mâce, Zebâih 3, II/27; Ebû Dâvud, Edâhî 12, III/132-133; Nesâî, Dahâyâ 26, VII/202.

²¹⁹ İbn Mâce, Diyât 30, II/894.

²²⁰ İbn Kudâme; X/307-308; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/155.

cezası birbirine eşit olmamalıdır.²²¹ Ne var ki Mâlikî mezhebinde öldürmenin asmaktan önce olduğunu söyleyen âlimler de vardır.²²²

Merğînânî ölüm ve asma cezası ile ilgili şunları söylemektedir:

“Öldürmekle de teşhir hâsıl olur. Ancak asmakta daha fazla teşhir bulunduğu için hâkim isterse onu asar.”²²³

Hanefî mezhebinde ise suçluyu sağ iken asmak gerekir. Hanefîlere göre önce yere bir direk dikilir. Sonra direğin üst ve alt tarafına genişçe birer tahta çakılır. Suçlunun elleri üstteki tahtaya, ayakları alttaki tahtaya gelecek şekilde bağlanır. Sonra asılı iken bir mızrak darbesi ile indirilmeden önce öldürülür. Çünkü asmak, ağırlaştırılarak verilmesi meşru olan bir cezadır. Ancak diri olan şahsa ceza verilebilir, ölüye ceza verilmez. Asmak, hakkında yasak olan müslü (azaları yaralayıp kopararak işkence çektirmek) kabilinden değildir. Çünkü müslü bazı uzuvları kesmek yoluyla yapılır.²²⁴ Ancak Hanefî mezhebinde asma cezasının canlı olarak yapılmayacağını söyleyen âlimler de vardır.

Bu hususta Tahâvî şöyle demiştir:

“Hakim onları canlı olarak asmaz. Çünkü bu işkencedir. Hz. Peygamber kuduz köpeğe bile işkence yapılmasını yasaklamıştır. Ancak onları öldürür. Bununla ceza ve caydırıcılık anlamı gerçekleşir. Sonra da başkalarının ibret alması amacıyla teşhir etmek için onları asar.”²²⁵

Mâlikî ve Hanefî âlimlerin görüşlerini göz önünde bulundurduğumuzda asma suçunun müstakil bir ceza olduğu, muhâribin canlı olarak asılmasının muhâribe işkence olmayacağı fikrinin daha isabetli olduğunu söyleyebiliriz.

Zahirîlere göre ise hırâbe ayetinde geçen cezalardan birini tayin ve takdirde devlet reisi muhayyerdir. Devlet reisi ayette geçen iki cezayı birlikte veremez. Şayet asmayı uygun görüyorsa o mahkûmu artık öldüremez, el ve ayaklarını çapraz kesemez veya sürgüne gönderemez. Ölüm cezasını uygun bulmuşsa artık o mahkûmu

²²¹ Sahnûn, XVI/99; Düsûkî, IV/349.

²²² Bâcî, VII/172; İbn Rüşd, II/381.

²²³ Merğînânî, II/422.

²²⁴ Serahsî, IX/196; Kâsânî, VII/95; Merğînânî, II/422; Halebî, s.105; Meydânî, I/212.

²²⁵ Serahsî, IX/196; Semerkandî, III/156.

asmak, çaprazvârî kesmeyi uygun bir ceza olarak görmüşse artık mahkûmun ölüm cezasına; asma cezasına veya sürgüne gönderilmesine hükmetmek yasak hale gelmiştir. Zâhîrîlere göre, asmak müstakil bir cezadır ve bundan maksat da, belirli bir biçimde suçluyu ölüme mahkûm etmektir. Onlara göre asmanın mahiyeti şöyledir; yağma yapıp yol kesen, mal alıp adam öldüren kişi sağ olarak bir ağaca asılır, kendisine yiyecek ve içecek verilmez, açlık ve susuzluktan dolayı ölene kadar böyle kalır vefat edince ağaçtan indirilir sonra yıkanır ve kefenlenir.²²⁶

İslâm hukukçuları muhâribin asılma süresi hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Hanbelîlerere göre muhârib, suç halk arasında duyulana kadar asılı kalmalıdır. Çünkü asmaktan maksat, asılan hükümlünün herkese teşhididir. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre ise üç gün süre ile asılır, suçlu üç günden fazla asılı bırakılmaz.²²⁷

Asma süresinin ne kadar olacağı konusunda Şâfiîlerin farklı görüşleri söz konusudur. Bu konudaki bir görüş suçlunun cerahati akıncaya kadar asılı kalması gerektiği şeklindedir. Ancak etraftaki canlıların eziyet çekeceği bir hale gelmeden kaldırılmaları gerekir. Bundan sonra ceset yıkanmaz ve cenaze namazı kılınmaz. Ancak bu görüş mezhep içinde doğru bulunmamıştır. Zira burada farz olan, cenazenin yıkanması, namazının kılınması ve defnedilmesi gibi vecibeler yerine getirilmemektedir. İkinci bir görüş ise muhâribin üç gün asılı kaldıktan sonra indirileceğidir. Bu, havanın mutedil veya soğuk olduğu günler içindir. Eğer hava çok sıcak olup da cesedin bozulmasından korkulursa bu durumda üç günü doldurmadan ailesine verilerek defin işleriyle ilgilenmeleri sağlanır. Cenaze normal olarak yıkanır ve namazı kılınır.²²⁸

Ancak Ebû Yûsuf'un ibret olsun diye çürüyüp dağılıncaya kadar bir tahta parçası üzerinde bırakılır dediği de rivayet olunmaktadır.²²⁹

²²⁶ İbn Hazm, XI/317, 318.

²²⁷ Serahsî, IX/196; Kâsânî, VII/95; Merğînânî, II/422; İbn Rüşd, II/381; İbn Kudâme, X/308; İbn Müflih, IX/131; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/155; Halebî, s.105; İbn Nuceym, V/73; Şîrbînî, IV/71.

²²⁸ Beğavî, VII/402.

²²⁹ Merğînânî, II/422; Meydânî, I/212.

Hanefî mezhebindeki sağlam görüşe göre; hakim onları üç gün asıldıkları ağacın üzerinde bırakır. Sonra yakınlarının onların cesetlerini almalarına izin verir. Çünkü onları bu şekilde bırakacak olursa cesetleri bozulur. Yoldan geçenler rahatsız olur. Bundan dolayı hâkim, üç gün geçtikten sonra yakınlarının onları asıldıkları yerden indirip gömmelerine izin verir.²³⁰

İslâm hukukçularının asma cezası ile ilgili görüşlerini incelediğimizde onların bu cezanın konuluş sebebini, toplum açısından caydırıcılık taşıması nedeniyle meşru kılındığını açıkladıklarını görmekteyiz.

B. Muhâribin sadece öldürmesi

Yol kesen kişi adam öldürür de mal almazsa, Ebû Hanîfe ve Şafî'ye göre, ona hadd cezası olarak, asmaksızın ölüm cezası verilir. Ahmed b. Hanbel de bu görüştedir. Ahmed b. Hanbel'den yapılan diğer bir rivayete göre ise suçlular asılırlar. Çünkü onlar yol kesici, muhâriplerdir; mal alan kişiler gibi asılırlar.²³¹

İmam Mâlik'e göre ise, devlet reisi muhayyerdir. Dilerse öldürür ve asar, dilerse asmaksızın öldürür.²³² Bu iki cezadan birisini takdirde muhayyerdir. Bundan başka cezaları takdir de ise muhayyerlik hakkı yoktur.²³³

Zahirîlere göre de devlet reisi bu konuda ayette yer alan cezalardan herhangi birisini takdirde muhayyerdir. Yalnız öldürme halinde suçluları sürgün, çaprazvârî kesme, ölüm veya asma cezalarından birisiyle cezalandırır. Ancak iki cezaya aynı anda hükmedemez.²³⁴

²³⁰ Serahsî, IX/196; Tarablusî, s.227; Meydânî, I/212.

²³¹ Şafî, VI/140; Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, XVIII/352; Semerkandî, III/156; Kâsânî, VII/92,93; Merğînânî, II/422; İbn Kudâme; X/309; Tarablusî, s.227; Şirbinî, IV/209; Devvâd, s.151.

²³² Sahnûn, XVI/99.

²³³ İbn Rüşd, II/381-382.

²³⁴ İbn Hazm, XI/317-319.

C. Muhâribin sadece mal alması

Yol kesen yağmada bulunur, mal alır ve başka bir suç işlemez, adam öldürmezse Ebû Hanîfe, Şafîi ve Ahmed b. Hanbel'e göre bu suçun cezası suçlunun sağ eliyle sol ayağını eklem yerlerinden kesmektir. Böyle bir cezanın anlamı, sağ el hırsızlık cürmünde malı çalan hırsızın sağ elinin kesilmesine kıyasen, sol ayağı da ayet hükmüne muhalefeti nedeniyledir. Ayağın kesilmesi için muhâribin kesilen elinin iyileşmesi için beklenilmez, her iki organı birlikte kesilir. Cezanın tamamı tek bir cezadır ve Kur'ân hükmü el ile başladığından önce eli kesmekle ceza infazına başlanır ve el kesme ayaktan öncedir. Muhâribi sağ eli ile sol ayağının kesileceği hususunda bir ihtilaf yoktur. Şayet muhâribin elleri ve ayakları sağlamsa hüküm böyledir. Ancak muhâribin eli ve ayağı yoksa –bu yokluk da bir yağma ve yol kesme, hırsızlık, kısas veya hastalık sebebiyle kesilmekten ileri gelebilir- Hanefiler ve Hanbelîlere göre, bulunmayan el ve ayak ister sağ el ve sol ayak olsun, isterse aksi olsun bu durumda muhâribden kesme cezası düşer. Çünkü belirtilenden fazlasını kesmek cinsinden (aynı cins organdan) faydalanmayı ortadan kaldırır.²³⁵

Bu hususta Hanefi hukukçularından Serahsî şöyle demektedir:

“Kesmek, mal almanın cezasıdır. Bu nedenle hüküm bakımından onu yok etme sayılacak şekilde uygulanamaz. Hüküm bakımından yok etmekten sakınmak için, vücudun aynı tarafında yer alan iki organın kesilmesi meşru kılınmamıştır. Hüküm bakımından yok etmeye yol açmamak için, el ve ayağın çaprazlama kesilmesi meşru kılınmıştır. Çünkü bu durum iki defa yok edilmeyi hak etmemiştir. Bir organ türünün işlevinin yok edilmesi kişinin kendisini yok etmektir.”²³⁶

Hanbelîler de bu konuda Hanefilerle aynı görüşe sahiptirler.²³⁷

Şafîilere göre ise hırâbe fâilinin sadece ikisi de sağlam olan organı kesilir. Buna göre fâilin sağ eli kesik ise sadece sol ayağı kesilir. Eğer ellerinin ikisi de sağlam ancak sol ayağı kesik ise bu durumda sağ eli kesilir, başka bir organı kesilmez. Zira burada kesme hükmü sağ el ile sol ayağına birlikte taalluk etmiş olup

²³⁵ Şafîi, VI/140; Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, XVIII/352; Şîrâzî, II/284; Semerkandî, III/156; Kâsânî, VII/93,95; İbn Kudâme, X/311,312; Tarablusî, s.227; Halebî, s.105; Şîrbînî, IV/209; Devvâd, s.152.

²³⁶ Serahsî, IX/202.

²³⁷ Buhûtî, *Şerhu Münteha'l-İrâdât*, III/376-377.

bunların dışında bir organa sirayet etmez. Dolayısıyla bu iki organdan hangisi varsa o kesilir.²³⁸

İmam Mâlik ise, muhârip adam öldürmeksizin yalnızca yağmada bulunur, mal alırsa devlet reisi kamu yararını gerçekleştirici şekilde, içtihadına göre muhâribi cezalandırır. Sürgün cezası hariç, ayette geçen cezalardan herhangi birisiyle cezalandırmada muhayyerdur. Devlet reisi suçluyu sürgün cezasıyla cezalandıramaz. Çünkü hırâbe ağır bir hırsızlıktır. Hırsızlığın cezası, aslında el kesmek olunca devlet reisine el kesmeden daha hafif bir ceza olan sürgün cezasını takdirde muhayyerlik hakkı tanımak doğru değildir.²³⁹

Mâlikîler hırâbe fâilinin sağ elinin olmaması durumunda cezanın sol el ve sağ ayaktan kesilmesiyle uygulanacağı görüşündedir. Bu şekilde el ve ayak çaprazlama olarak kesilmiş olmaktadır. Eğer fâilin sol ayağı yok ise bu defa sol eli ve sağ ayağı kesilir. Mâlikîlerin ikinci kez işlenen hırâbe ve hırsızlık suçlarına verilecek cezalardaki ilkeleri doğrultusunda böyle davranırlar.²⁴⁰

Zahirîlere göre ise devlet reisinin yağma ve yol kesme suçunda mutlak bir muhayyerlik hakkı vardır. O, amme maslahatıyla uyuşan ve uygun gördüğü bir cezaya göre suçlunun işlediği herhangi bir fiili ayetteki cezalardan biriyle cezalandırmakta tamamen serbesttir.²⁴¹

D. Muhâribin sadece yolcuları korkutması ve yol hürriyetini ihlâl etmesi

Yol kesen kişi, yolcuları yalnızca korkutur, dehşet verir de adam öldürmez ve mal almazsa onun cezası; Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'e göre sürgündür. Çünkü ayette, "...yahut da buldukları yerden sürülmeleridir..." buyrulmuştur. İmam Şafii'ye göre bu suçun cezası ta'zir cezası veya sürgündür. Şâfîiler sürgün cezasını da bir tür ta'zir saydıklarından ta'zir ile sürgün cezasını eşit kabul ederler. Zira

²³⁸ Ramlî, VIII/6.

²³⁹ İbn Rüşd, II/381.

²⁴⁰ Bâcî, VII/173.

²⁴¹ İbn Hazm, XI/318.

sürgün cezasının nevi ve süresi belirtilmemiştir. Nitekim Şâfîlilere göre sürgün, yol kesenin tövbe ve faal nedameti anlaşılan kadar devam eder.²⁴²

İmam Mâlik'e göre, devlet reisi yol kesene ölüm, asma, el ve ayağı çaprazvârî kesme veya sürgün cezalarından birini vermekte serbesttir. Böyle bir muhayyerliği kabuldeki içtihadın temeli, kamu yararına ve kamu düzenine dayanmaktadır, yani gözetilen maslahattır. Yol kesen kişi bu işi bir düşünceye dayanarak yaptıysa o zaman devlet reisi ölüm veya asma cezalarından birini verir. Zira bu gibi kişilerin yol açtığı zararı, saldığı tedhişi, kesme cezası da ortadan kaldırmaz. Yol kesme, bir düşünceye, ideolojiye dayanmıyorsa yalnızca kuvvet ve korku meydana getiriyorsa devlet reisi suçluya çaprazvârî el ve ayak kesme cezasını verir. Fâilin işlediğı suçta belirtilen her iki ihtimal yoksa o zaman hafif ceza ile cezalandırılır. Bu durumda gerekli ceza ise sürgün veya ta'zirdir.²⁴³

İslâm hukukçuları devlet reisinin tayin edeceği sürgün cezasının ne anlama geldiğı hususunda ihtilaf etmişlerdir. İlgili ayette nefy kelimesinin hangi manaya geldiğı noktasında bu ihtilaf hakkında üç yaklaşım vardır.

Birinci yaklaşımı ifade eden Şâfîî ve Hanbelîlere göre ayetteki sürgün kelimesinden maksat, suç işleyen kimsenin suçu işlemiş olduğı beldeden başka bir beldeye nakletmektir. Böyle kimselerin sürekli kovulmaları gerekir ki tövbe etsinler, doğru yola gelsinler ve İslam diyarından kovulmuş olarak çıkıp gitsinler. Bu nedenle caniler bir belde bırakılmazlar ki, kuvvetleri dağılsın ve güçleri ortadan kalkmış olsun.²⁴⁴

İkinci yaklaşımı ifade eden İmam Mâlik'e göre ise ayette geçen sürgünün anlamı suçluyu bir beldeye sürgün etmek ve orada onları tutukluluk altında bırakmaktır. O'na göre sürgün suçlu olan kimsenin ikametinin kayıtlanması ve sınırlanması demektir ya da nakil olunmuş olduğı belde de ikamet mahallinin sınırlanması demektir. Onun bu kanaate varırken delili şudur; Suç işleyen böylesi bir

²⁴² Kâsânî, VII/93; İbn Kudâme, X/313; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/154-155; Şirbînî, IV/209; Devvâd, s.152.

²⁴³ Sahnûn, XVI/98, 99; Devvâd, s.152.

²⁴⁴ İbn Kudâme, X/313; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, VII/154-155.

kimsenin kendisine yardım eden yandaşlarının bulunduğu yerden uzaklaştırılması ve tutukluluk altına alınması ve böylece etkisiz hale getirilmesi maslahat gereğidir.²⁴⁵

Üçüncü yaklaşımı ise Hanefiler ifade etmişlerdir. Hanefilerin delili ise Yüce Allahın ayette ifadesini bulan "...yahut da buldukları yerden sürülmeleridir..." biçimindeki ifadesidir. Yüce Allah'ın bu ifadesiyle "yeryüzünden sürgün edilme" ifadesi hakikat üzere değildir. Çünkü yeryüzünden dışarı çıkmak imkânsızdır. Şu halde bundan kasıt mecazdır. İşte bu da yeryüzünden bu insanların sürülmesi, kendilerinin hapse konulmasıyla mümkündür. Nitekim Arap dilinde hapsedilmiş kişiyi tasvir ederken onun dünyanın dışında olduğu gibi ifadeler kullanılmaktadır.²⁴⁶

Cessâs tefsirinde sürgün ile ilgili şu ifadelere yer vermektedir:

"Malumdur ki, sürgün cezasından maksat caninin yolda insanlara korku vermesinden alıkoyulması ve Müslümanlara verecek olduğu zarara engel olunmasıdır. Bu da suçlunun bir başka beldeye girmesiyle mümkündür. Eğer o başka belde kalacak olursa ve oradaki fiilleri buradaki fiilleriyle aynı olacak olursa Müslümanlara verecek olduğu zarar ve kötülük hala söz konusu demektir. Şu halde ayette geçen sürgün kelimesinden maksat o kimsenin fesat çıkaramayacağı hapis yeri hariç yeryüzünün diğer parçalarından sürgün edilmesi demektir.²⁴⁷

İslâm hukukçuları sürgünün süresi hakkında ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve Şâfiî'ye göre, sürgünün müddeti belirsizdir. Yol kesen kişi, hapisanede halini düzeltene, faal nedamet halini gösterene kadar hapisliği devam eder. İslah ve tövbesi anlaşılınca tahliye olur. Hanbelî mezhebi de bu görüşü benimsemiştir. Ancak bazıları zinâ suçundaki sürgün ve nezarete bulundurma haline kıyasla, sürgünün yılının bir yıl olduğunu söylemiştir.²⁴⁸ Zahirilere göre sürgünün süresi ise suçluyu yeryüzünün her yerinden ebedi olarak sürmektir. Tam nedamet ve tövbesi anlaşılırsa sürgün cezası kaldırılır ve memleketine dönmesine izin verilir.²⁴⁹

²⁴⁵ İbn Rüşd, II/381; İbn Cüzeyy, *el-Kavâinu'l-Fıkhiyye*, s.311.

²⁴⁶ Semerkandî, III/156; Necmüddîn Ebû Hafs Ömer b. Muhammed en-Nesefî (ö.573/1142), *Tilbetü't-Talebe fî Istulâhâti'l-Fıkhiyye*, Dâru't-Tibaâti'l-Âmira, (b.y.) 1311h., s.76; Kâsânî, VII/95; Mergînânî, II/421.

²⁴⁷ Cessâs, II/412.

²⁴⁸ Sahnûn, XVI/98,99; Şîrâzî, II/302; Kâsânî, VII/95; İbn Rüşd, II/381; İbn Kudâme, X/313,314; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/154; Devvâd, s.154.

²⁴⁹ İbn Hazm, XI/183.

II. MUHARİBİN YOL AÇTIĞI MÜESSİR FİİLLER

İslâm hukukçuları muhâribin adam öldürme ve mal alma gibi suçları işlemediği halde müessir fiilde bulunması durumunda suçluya verilecek ceza hususunda ihtilaf etmişlerdir. Fakihlerin bir kısmı bu durumda kul hakkı ağır bastığı için suç fâiline kısas cezası verileceğini, bir kısmı ise bu suçun işlenmesiyle hadd cezasının verileceğini söylemiştir. Şimdi bu görüşler üzerinde duralım.

Zâhîrîlere göre, yolcuları korkutma maksadıyla sebep olunan yaralar ve yaralamalar hırâbe, yol kesmedir. Buna göre, bir kimse yolcuları yaralar, mal almaz, adam öldürmezse fiil yine hadd cezasının gerektirir. Devlet reisi de ceza takdirinde muhayyerdir. Zâhîrîlere göre, kural şudur; iki hak bir arada bulunur da birisi Allah'ın hakkı, diğeri de kul hakkı ise o zaman Allah'ın hakkı öncelikle yerine getirilir. Çünkü Hz. Peygamber bu hususta, “Allah'ın hakkını yerine getirin. Zira Allah'ın borcu, ifası en önde gelen borçtur” ve “Allah'ın kitabı en başta gelen bağlayıcı kitaptır. Allah'ın şartı da en kuvvetli şarttır” buyurmuştur. Nitekim devlet reisi, yol keseni öldürür ve asarsa yaralanan kişi, yarasının erşini (diyetini) alır. Çünkü hadd cezasını tatbikle kısas hakkı düşmektedir. Geriye diyet isteme veya affetme hakları kalmaktadır. Devlet reisi çaprazvârî kesmeyi uygun gördüğünde mağdur kişi, ya kısas ister ya da affeder. Kısacası Allah'ın hakkının yerine getirilişinden sonra kul hakkını yerine getirmek mümkün olduğu zaman, mağdur hakkının infazını isteyebilir. Hakkının düştüğü yerde ise diyetini ister.²⁵⁰

Ebû Hanife ve İmam Mâlik'e göre, muhâribe hadd cezasının vacip olduğu her durumda yaralama fiilleri de hadd cezasına tedâhül eder. Fâile verilen hadd cezası düşmüşse o zaman müessir fiile karşılık kısas cezası uygulanır.²⁵¹

Merğînânî bu hususta şöyle demektedir:

“Yol kesici ne kimseyi öldürmüş ve ne de mal almış, ancak birini yaralamış ise, kısas gerektiren yaralarda kısas, diyet gerektiren yaralarda diyet kendisine lazım gelir. Eğer yol kesici mal aldıktan sonra birini yaralarsa, çapraz olarak el ve ayağı kesilir. Yaralama suçundan dolayı ona bir şey lazım gelmez. Zira kendisine şer'î ceza

²⁵⁰ İbn Hazm, XI/312, 313.

²⁵¹ Serahsî, IX/196; Kâsânî, VII/97; Dusûkî, IV/350.

uygulandıktan sonra aldığı malın sorumluluğu nasıl üzerinden kalkıyorsa, diğer şahsi haklar da öyledir.”²⁵²

İmam Mâlik müessir fiiller hususunda şunları söylemektedir:

“Muhârip yakalanmadan önce tövbe ederse, adam öldürme ve mal alma gibi suçları işlemesi neticesinde oluşan öldürme ve çapraz kesme cezaları düşer. Ancak insanların mallarına yönelik tecavüzleri ile adam öldürme ve müessir fiillerine verilecek cezaları tövbe ile düşmez.”²⁵³

İmam Şafî’ye göre yaralar, hadlerle tedâhül etmez. Yaralamalarda kul hakkı ağır bastığı için kısas cezası uygulanır. Buna göre hırâbe içindeki müessir fiillerde ceza ağırlaştırılmaz, mağdur kısas ve af yetkisine sahiptir. Çünkü müessir fiillerde hırâbe suçunda olduğu gibi bir ağırlaştırma yoktur.²⁵⁴ Bir diğer görüş ise hırâbe fâilinin mağdurun sadece el ve ayağını kesmiş olması durumunda kısasın uygulanmasının kesinlik kazanacağı yönündedir. Zira hırâbede el ve ayak üzerinde ceza uygulanması bir hak olarak zaten mevcuttur ve bu başka organlar için mevcut değildir.²⁵⁵

Hanbelî mezhebinde ise bu konuda iki görüş vardır; bir görüş Şafî mezhebindeki gibi olup kısasın bir hadd cezası olmayışı şeklindedir. Çünkü kanun koyucu hadlerle ilgili hükümleri yaralar hakkında getirmemiştir. İkinci fikir ise, kısasında bir nevi hadd cezası oluşturduğudur. Bu fikrin sahiplerinin delili ise şöyledir. Yaralar öldürme suçunun tâlî bir nevisidir. Hükümler de öldürmekle ilgili hükümlere, genel kurala tabidir. Onun hükmü gibi hükümler uygulanır. Bu görüş taraftarları, kısas cezası verilemeyen yaralamalarda, mesela karın nahiyesini yaralamak, delmek gibi durumlarda yalnızca diyet cezasını kabul ve teslim ederler.²⁵⁶

²⁵² Merğînânî, II/422.

²⁵³ Sahnûn, XVI/100.

²⁵⁴ Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/156; Şirbînî, IV/211.

²⁵⁵ Şirbînî, IV/211.

²⁵⁶ İbn Kudâme, X/310.

III. HIRABE SUÇUNUN İSPAT VASITALARI

İslam hukukçuları hırabe suçunun ispat vasıtalarının ikrar ve beyyine olduğu hususunda fikir birliği içindedirler.²⁵⁷

A. İkrar

Hırâbe suçunda olay hâkime intikal edip dava ikame olunduğunda sanıklar cürümlerini ikrar ve itiraf ettiklerinde suçlu sayılırlar. Ancak suçu inkâr ederse bu durumda şahitlerin şahadetine başvurulur. Nitekim sanık önce ikrar ve itiraf eder, sonra da ikrarından rücu' ederse suç da sübut bulmamış sayılır. Böyle durumlarda sanıklar hakkında yine de emniyet ve asayiş ihlallerinden ötürü ta'ziren cezalandırılabilirler.²⁵⁸

Hadd cezaları şüphe ile düştüğünden, ikrardan dönme kişinin kendi ikrar ve itirafında yalan söylemiş olma ihtimalinden dolayı bir şüphe oluşturmaktadır. Zira ikrar, hadd cezasının infazına dayanak olacak iki ispat vasitasından biri olup şahitlikteki gibi vazgeçme ve dönme ile hükümsüz kalmaktadır. Nitekim hadd cezasının ispatındaki dayanak, ceza infaz edilmeden ortadan kalkmış ve şahitlerin şahitliklerinden vazgeçmesi gibi cezayı düşürmüştür.²⁵⁹

İslâm hukukçuları ikrarın bir ispat vasitası olarak kullanılması hususunda fikir birliği içinde olmakla birlikte, hırâbe suçunun sabit olması için gereken ikrarın sayısı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre bir kez yapılan ikrar yeterlidir. Onlar mahkemede yapılan tek bir ikrarla suçun sabit olacağı konusunda müttetiklerdir.²⁶⁰ Onların bu hususta dayandığı delil şudur:

“Amr b. Semere Hz. Peygamber'e gelerek ona, 'Ey Allah'ın elçisi ben falancaların devesini çaldım! Beni bundan temizle' demiştir. Hz. Peygamber bunun üzerine adamın bahsettiği

²⁵⁷ Kâsânî, VII/93; İbn Rüşd, II/382-383; Mâverdi, *Ahkâmu's-Sultâniyye*, s.210; İbn Duvayyân, II/348; *Mevsûatu'l-Fıkhiyye* (أبارد) mad., XVII/163.

²⁵⁸ Kâsânî, VII/93,96; Zurkânî, VIII/112; Üdeh, II/646-647; Bilmen, III/300.

²⁵⁹ Serahsî, IX/191.

²⁶⁰ Serahsî, IX/182; Bilmen III/300.

kişilere haber gönderip durumu sordurmuş ve onlardan bir develerinin kayıp olduğu haberini almıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber'in emriyle suçunu ikrar eden adamın eli kesilmiştir.”²⁶¹

Bu hadisi değerlendiren İslam hukukçuları Hz. Peygamberin bu kişinin sadece bir kez yaptığı ikrarına dayanarak hadd cezasını uyguladığını ve ikinci kez tekrarlamadığını belirterek tek bir ikrarın yeterli olduğunu savunmuşlardır.

İmam Ebû Yusuf ve Ahmed b. Hanbel'e göre ise en az iki defa ikrar etmek şarttır.²⁶² Onların delili ise şudur:

“Ebu Ümeyye el-Mahzumi'nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamberin huzuruna bir hırsız getirilmiş ve hırsız yaptığı fiili itiraf etmiştir. Hz. Peygamber adama iki ya da üç kez “hırsızlık yaptığını zannetmiyorum” diye söyledi. O'da “evet yaptım” cevabını verdi.”²⁶³

Bu âlimler bu hadise dayanarak Hz. Peygamber'in hırsızın elini ilk ikrarıyla kesmeyip cezayı uygulamak için ikinci ikrarı beklemesini, suçun sabit olması için ikinci ikrarın şart olduğunu söylemişlerdir.

B. Beyyine

Hırâbe suçunun ispat vasıtalarından biri de şahitlikdir. Şahitliğe başvurulması ikrarın olmadığı durumlarda söz konusu olduğundan şahitlik ikrardan sonra gelmektedir. Hırâbe suçunun beyyine ile ispatı halinde iki tanığın tanıklığı yeterlidir. Şahitlerin saldırıya uğrayan, eşkıya ile çarpışan, çarpışmaya tutuşan kişilerden olması caizdir. Ancak bu şahitler kendi lehlerine olan herhangi bir konuda tanıklıkta bulunamazlar. Bu durumda onlara da başkaları şahitlik edebilir. Şahit sayısı yeterli değilse; mesela bir tek erkek şahit veya bir erkek bir kadın şahitse; biri bizzat olayı gören diğeri olayı duyan tanık ise veya şahitlerin tamamı duyan kişilerse yahut da bunlardan hiçbirisi yok da sanık ikrarda bulunmuş ve sonra da ikrarından dönmüş ise işte bütün bu durumlar ve benzerlerinde yol kesen ve yağmada bulunan kişi, ta'zir

²⁶¹ İbn Mâce, Hudûd 24, II/863.

²⁶² Serahsî, IX/182; Bilmen III/300.

²⁶³ Ebû Dâvud, Hudûd 9, IV/191.

cezasıyla cezalandırılır. Hâkimin huzurunda itham ve isnat olunan suçun ispatı üzerine cezanın verilmesinde dikkat edilecek husus; hâkimin kendisine arz olunan delillerin doğruluğuna kanaat getirmesidir. Kanaat getirirse olayın esası hakkında hükmünü verir, aksi halde hüküm veremez.²⁶⁴

Şahitlerin ifadelerinde bir çelişki ve farklılık söz konusu olursa hırâbe suçu sabit olmaz. Dolayısıyla hadd cezası uygulanmaz. Bu durumda hadd cezası bir sebeple uygulanmazsa fâile ta'zir türünden bir ceza uygulanır.²⁶⁵

IV. HİRÂBE SUÇUNUN CEZASINDA İNFAZ YETKİSİ

Hırâbe suçunda, hadd ve ta'zir cezasını ikame etme yetkisi devlet başkanı ve onun görevlendireceği hâkimler tarafından yerine getirilir. Hâkimin Allah Teala adına verdiği cezalarda ne velilerin ne de devlet başkanlarının af yetkisi yoktur. Çünkü devlet başkanı hak sahibi değildir; o yalnızca cezanın uygulanması konusunda vekildir. Dolayısıyla affetme konusunda, diğer insanlarla aynı konumdadır.²⁶⁶

Bu hususta Hz. Peygamber'den nakledilen şu hadis delil olarak gösterilmektedir:

“Hadd cezasını uygulaması gereken devlet görevlisinin yanında, Allahu Teâlâ'nın hakkı olan bir suç kesinleştiğinde onu uygulamaması yaraşmaz.”²⁶⁷

Hz. Peygamber hayatında hadd cezalarını uygulamış, kendisinden sonra gelen halifeler de aynı yolu izlemişlerdir.²⁶⁸

²⁶⁴ Şâfiî, VI/141; Sahnûn, XVI/104-105; Kâsânî, VII/93; İbn Rüşd, II/382-383; İbn Kudâme, X/324; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/158; Zurkânî, VIII/112.

²⁶⁵ Serahsî, IX/142.

²⁶⁶ Kâsânî, VII/57; Serahsî, IX/197; İbrahim Çalışkan, “İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1989, XXXI/371.

²⁶⁷ Ebû Bekr Abdürrazzâk b. Hemmâm es-San'ânî (ö.211/826), *el-Musannef*, el-Meclisü'l-İlmî, Beyrut 1972, VII/371; Ahmed b. Hanbel, I/419.

²⁶⁸ İbn Kudâme, X/121.

Hadd cezasının uygulanması esnasında devlet başkanının hazır bulunması şart değildir. Zira Hz. Peygamber,

“...Ey Enesçik, şu adamın karısına git. Eğer itiraf ederse, onu recmediver”²⁶⁹ buyurmuştur. Eğer hadd cezasının uygulanması esnasında devlet başkanının hazır bulunması gerekseydi, Hz. Peygamber Enes’i göndermez kendisi giderdi. Aynı şekilde Hz. Peygamber Mâiz b. Mâlik’in recmedilmesini emretmiş, kendisi hazır bulunmamıştır.²⁷⁰

Cezalarda infazı uygulayacak olan organın, suçun mağduru olan kimseyle bir ilişkisinin olmaması, fert ve topluluklardan bağımsız olması, kararında kin ve intikam duygularının rol oynamaması ve objektif kurallara göre hareket etmesi imkânını sağlamaktadır. Suç işleyenin cezasını mutlaka çekeceği düşüncesinin yerleşmesiyle suçun mağdurunun suçluyu takip etme, cezasını bizzat verme gibi bir amacı olmayacaktır. Çünkü cezayı gerektiği ölçüde verebilecek bir organ vardır. O halde mağdurun veya yakınının kendisini riske atmasına ve yeni suçlara meydan vermesine gerek de kalmayacaktır. Çünkü her suç takip eden ve cezalandıran bir organın varlığı, mağduru da daha sonra suçlu pozisyonuna düşmekten kurtaracaktır.²⁷¹

Çağdaş İslam hukukçularının çoğu infaz yetkisinin devlete ait olduğunu, cezaların infazıyla ilgili emirlerin bütün Müslümanlara yönelik olduğu halde hepsinin infaza iştirakinin imkânsız olması sebebiyle devletin vekâleten infazı gerçekleştirdiğini, bunu yaparken de suçludan korkması ya da çekinmesinin söz konusu olmadığını, infaz için gerekli güç ve otoriteye sahip bulunduğunu ifade etmektedirler.²⁷²

Sonuç olarak cezanın hukuki bir tepki olduğunu ve amaçlarının bulunduğunu göz önünde bulunduracak olursak, resmi otoritenin ihmali söz konusu olduğunda bile, bu otoritenin uygulamadığı infazı fertlerin uygulamaya başlaması kesinlikle toplumda kargaşaya, kan davalarına ve tam bir hukuksuzluğa ve adaletsizliğe sebep

²⁶⁹ İbn Mâce, Hudûd 7, II/852.

²⁷⁰ Ebû Dâvud, Hudûd 24, IV/205.

²⁷¹ Ahmet Ünsal, *İslâm Ceza Hukukunda İnfaz Yetkisi*, Mizan Yayınevi, İstanbul 2008, s.47-48.

²⁷² Ünsal, s.48; Ali Bardakoğlu, “*Hak*”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1997, XV/149.

olacaktır. Oysa İslâm hukukunda “def-i mefâsid celb-i menâfiden evladır”²⁷³ prensibi gereğince hadd cezaları fertler tarafından uygulanmamalıdır. Aksi halde ortaya çıkacak sonuç ne İslam’ın ruhuyla ne de İslam hukukunun maksatlarıyla örtüşecektir.²⁷⁴

VI. HİRÂBE SUÇUNDA TÖVBENİN CEZAYA ETKİSİ

Tövbe, günahattan dönme anlamına gelmektedir.²⁷⁵ İslâm hukukçuları yağma ve yol kesme suçunu işleyen hükümet kuvvetlerince yakalanmadan önce tövbe ve nedametinin anlaşılması ile bu fiil için gerekli olan hadd cezasının düştüğü hususunda ittifak etmişlerdir.²⁷⁶

Bu konuda Yüce Allah Kur’ân-ı Kerîm’de:

*“Ancak siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tövbe edenler müstesna. Biliniz ki, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir”*²⁷⁷
buyurmuştur.

Muhârip, tövbe ve nedamette bulunursa hakkında uygulanması gerekli olan ölüm, asma, çaprazvâri kesme ve sürgün cezaları da düşer. Fakat nedamet hali, kul haklarıyla ilgili suçları düşürmez. Muhâribin bunlardan doğan sorumluluğu devam eder. Mesela, muhârip yalnızca mal yağmalasa, bu malın iadesi gereklidir. Yine, birisini öldürse veya yaralasa hakkında kısâs cezası gerekir. Şayet işlediği fiil kısâsı gerektiriyorsa kısâs cezası, değilse diyet cezası gerekir.²⁷⁸

²⁷³ *Mecelle*, mad. 30, s.26.

²⁷⁴ Ünsal, s.66.

²⁷⁵ Muhammed Ali b. Ali b. Muhammed et-Tehânevî (ö.1158/1745), *Keşşâfu Istilâhâti'l-Fünûn*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998, I/219.

²⁷⁶ Şîrâzî, II/285; İbn Hübeyra, II/217; Serahsî, IX/198; Merğînânî, II/422; İbn Rüşd, II/382; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. Kayyım el-Cevziyye (ö.751/1350), *Ahkâmu Ehli'z-Zimme*, Dâru'l-İlmi'l-Melâyîn, Beyrut 1994, II/470; Zerkeşî, VI/371; Tarablusî, s.227; Buceyrimî, V/75.

²⁷⁷ 5. Mâide, 34.

²⁷⁸ Serahsî, IX/ 199; İbn Duvayyân, II/349; Üdeh, II/660; Abdülazîz Âmir, IV/2073-2074.

Suç fâilleri adam öldürüp mal alsalar, daha sonra pişman olup malları sahiplerine geri verseler ve devlet başkanı, onları ele geçirse ellerini ve ayaklarını kesmez ve onları öldürmez. Çünkü muhâribin tövbesinin anlaşılmasıyla hadd cezası düşer. Mal sahibinin davasının sona ermesi için ise malın geri verilmesi gerekir. Hadd cezası düşünce kula ait haklar ortaya çıkar. Kula ait haklar ise öldürülenlerin velilerine aittir. Bu hususta öldürülenlerin velilerinin seçim hakları vardır; isterlerde affederler, isterlerse mal karşılığında anlaşılır, isterlerse de öldürürler.²⁷⁹

Bu hususta Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır:

“Bir kişi öldürülünce velileri, iki şıktan birini seçebilir: İsterlerse öldürürler, isterlerse de diyeti alırlar.”²⁸⁰

Yine Hz. Peygamber, Öldürülen kişinin velisine;

“ ‘Affediyor musun?’ diye sormuştu. O da ‘Hayır’ dedi. Hz. Peygamber ‘Peki diyeti kabul ediyor musun?’ diye sordu, o, yine ‘Hayır’ dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ‘Öldürecek misin?’ diye sordu. O da, ‘Evet’ dedi.” Demek ki, veli bunlardan birini seçebilir.²⁸¹

Tövbenin geçerliliği için bunu, suçlunun yakalanmadan önce yapması, pişmanlık duyması şarttır. Şayet yakalandıktan sonra tövbe ve nedamet duyarsa bu hali ne Allah hakkını ilgilendiren ve ne de kul hakkını ilgilendiren şeyleri düşürür. Çünkü ayette, “ Şu kadar ki, siz kendileri üzerine kâdir olmadan evvel tövbe edenler müstesnadır...” buyrulmuştur. Ayette hadd cezası, bütün muhârip suçlular için vacip olmuş, sonra bunlardan yakalanmadan önce tövbe edenler istisna edilmiş, hükmün dışında tutulmuştur. Yakalanmadan önce tövbe ve nedamet halinin kabulünün sebebi ise, bu durumdayken tövbe ve nedamet hali çoğu kez samimiyet ve ihlâsı ifade ettiği içindir. Fakat yakalandıktan sonra tövbe ve nedamet söz konusu ise bu durumda suçluyu yaptığı işten ve fesat çıkarmaktan vazgeçirmeye bir teşvike ihtiyaç yoktur. Çünkü o artık bozgunculuktan ve suçu işlemekten aciz hale gelmiş, suç işleyemez bir duruma düşmüştür.²⁸²

²⁷⁹ Serahsî, IX/199.

²⁸⁰ Buhârî, Diyât 7, VIII/39; Ebû Dâvud, Diyât 4, IV/242; Tirmizî, Diyât 13, VI/178.

²⁸¹ Ebû Dâvud, Diyât 3, IV/238.

²⁸² İbn Kudâme, X/314vd.; Zerkeşî, VI/371; Tarablusî, s.227; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/155-156.

Hırâbe suçunu işleyen bir kimsenin tövbe etmesiyle cezasının düşeceği hususundaki dayanaklardan biri şu nakildir:

“Hz. Ali döneminde Basra valisi, yol kesen ve soygun yapan bir kimse iken yakalanmadan tövbe eden Zeyd b. Hâris’e nasıl bir ceza uygulanması gerektiğini mektupla Hz. Ali’ye sorar. Hz. Ali cevabında “Hâris yol kesen bir kimseydi. Tövbe etti ve vazgeçti. Onun hakkında hayırdan başka bir şey düşünülemez”²⁸³ diyerek tövbe etmenin önemine işaret etmiştir.

Benzer bir durumu Taberî tefsirinde şöyle nakletmektedir:

Mûsa el-Medenî şöyle rivayet etti. “Aliyyü’l-Esedî adında bir şahıs yol kesicilik yaptı, yolcuları korkuttu, kan akıttı ve mal soydu. İdareciler ve halk onu yakalamak istediler, fakat adam kaçtı, bir türlü yakalayamadılar. Neticede adam tövbe ederek geldi. Bunun tövbe etmesi de yanında bir adamın şu ayeti kerimeyi okumasından dolayı idi. “*Ey Muhammed, de ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*”²⁸⁴ Aliyyü’l-Esedî bu ayeti işitince durdu. Adam’a “Tekrar okur musun?” dedi. Adam ayeti tekrar okudu. Bunun üzerine Aliyyü’l-Esedî, kılıcını kınına soktu, sonra tövbe ederek seher vaktinde Medine’ye geldi. Boy abdesti alarak Hz. Peygamber’in mescidine geldi ve sabah namazını kıldı. Sonra kalabalığın yanında Ebû Hureyre’nin yanına oturdu. Gün aydınlanınca insanlar onu tanıdı ve yanına geldiler. Bunun üzerine Aliyyü’l-Esedî, “Bana saldırmanıza yol yoktur. Çünkü ben yakalanmadan önce tövbe ederek geldim” dedi. Bunun üzerine Ebû Hureyre “Doğru söyledi” dedi ve elinden tutarak onu Mervan b. Hakem’in (Muaviye zamanında Medine valisi) yanına getirdi. “Bu Aliyyü’l-Esedî’dir, tövbe ederek geldi. Buna saldırmanıza ve öldürmenize yol yoktur. Yaptığı işlerin hepsini terk etmiştir” dedi.²⁸⁵

İbn Müflih bu hususta şunları söylemektedir:

“Hükümet kuvvetleri tarafından ele geçirilmeden önce tövbe ederek teslim olmanın cezasızlık nedeni kabul edilmesi, fâillerin bu suçları işlemeye son vermeleri için bir teşviktir.”²⁸⁶

²⁸³ Serahsî, IX/204; Kâsânî, VII/96.

²⁸⁴ 39. Zümer, 53.

²⁸⁵ Taberî, X/284.

²⁸⁶ İbn Müflih, IX/134.

“Yakalanmadan önce” ifadesinden maksat, hükümet kuvvetlerinin henüz duruma müdahale edememesi, gelmemiş olmasıdır. Hükümet kuvvetleri müdahale edip, olaya hâkim olduktan sonra muhârip kişi tövbe ederse bu geçerli değildir. Tam hâkimiyetten önce mesela kaçarken saklandığı yerde veya savunmadayken yaptığı tövbe geçerli sayılmaz.²⁸⁷

Hükümet kuvvetleri gelir, onu teslim almadan olaya hâkim olmadan önce muhârip, silahını bırakarak tövbe ederse bu tövbesi geçerlidir. Tövbesini gösterir başka herhangi bir şey yoksa bile silahını bırakması yeterlidir. Hükümet kuvvetleri, henüz gelmemişken yağma ve yol kesmeyle ilgili aleyhinde her ne varsa bunları bıraktığında tövbesi yine geçerlidir, o hareketi tövbesini gösterir.²⁸⁸

Yağma ve yol kesmede bulunan kişi, o sırada bu suça ait olmayan fakat yine hadd cezasını gerektiren bir suç işlerse mesela zina eder, kazifte bulunur, içki içer veya hırsızlık yaparsa Mâlikî ve Zâhirîlere göre, suçlunun tövbe ve nedametiyle bu suçların hadleri düşmez. Ebû Hanife'ye göre ise, yalnızca basit hırsızlıkta, hırsız kişi yakalanmadan önce malı sahibine geri verir ve tövbede bulunursa filin cezası kendisinden düşer, hadd cezasını gerektiren diğer suçlarda ise tövbe cezayı düşürmez.²⁸⁹

Şafîî ve Hanbelî mezhebinde bu konuda iki fikir vardır. Birincisi işlenen suçların hepsinin cezası da tövbe ve nedamet ile düşer. Zira hepsi de Allah'ın haklarına taalluk eden hadd cezası gerektiren suçlardır. Kazif suçunun cezası hariç diğer suçların cezaları yağma ve yol kesmenin cezası gibi düşer. Kazif suçunda ise, ihlal olunan hak kul hakkıdır ve tövbenin cezaya bir tesiri yoktur. Hadd cezalarının tövbeyle düşmesinin amacı, suçluyu tövbe ve nedamete teşviktir. İşte bu fikir Hanbelî mezhebinde kuvvetli, Şafîî mezhebinde ise zayıf görüştür.²⁹⁰

İkinci görüş ise, işlenen diğer suçların hadd cezaları yağma ve yol kesmeye mahsus cezalar olmadığı yönündedir. Onun için tövbe ve pişmanlık bu cezaları düşürmez. Şafîî mezhebinde tercih edilen görüş budur. Fakat yağma ve yol kesmeden

²⁸⁷ İbn Cüzeyy, *el-Kavânînu'l-Fıkhîyye*, s. 311; Şirbînî, *el-İknâ'*, II/240; Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/155; Bilmen, III/303-304.

²⁸⁸ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Maverdî (ö.450/1058), *el-Hudûd min Hâvi'l-Kebîr*, (m.y.), (b.y.) 1995, II/821., Mısır 1298h., II/812; Kâsânî, VII/96;

²⁸⁹ İbn Hazm, XI/306; Kâsânî, VII/96; İbn Rüşd, II/382; Devvâd, II/218.

²⁹⁰ Şîrâzî, II/285; İbn Kudâme, X/310; Ramlî, VIII/8; Devvâd, II/218.

önce hadd cezasını gerektiren bir fiil işlemişse sonra yağma ve yol kesmede bulunmuş da yakalanmadan önce tövbe etmişse ilk işlediği suçun hadd cezası düşmez. Çünkü tövbe ve pişmanlık durumu, ancak kendisiyle cezası düşecek olan suça müessirdir. Tövbenin şart koşulmadığı suçlara bir tesiri yoktur.²⁹¹

Zeydiyye âlimlerine göre, yol kesen ve yağmacılıkta bulunanın tövbesiyle hırâbe suçunun hadd cezası hariç diğer bütün cezalar düşer. Ancak kul haklarını ilgilendiren fiilleriyle ilgili sorumluluğun düşüp düşmediğinde aralarında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bazılarına göre, suçlunun tövbesi, kul haklarını da düşürür. Yani kul haklarına zarar vermiş, mallarını telef etmişse, maddî ve manevî zarara yol açmışsa tövbeyle bunlar da düşer. Bazılarına göre ise, tövbenin etkisi, kul haklarına kadar uzanmaz. Tövbeyle ancak Allah'a ait haklar düşer. Tövbenin kısas, kazif ve tazminat cezalarına bir tesiri yoktur.²⁹²

Son dönemde yapılan çalışmalarda da hırâbe suçu içerisinde işlenen diğer suçların tövbe ile düşmeyeceği ifade edilmiştir:

“Yakalanmadan önce tövbe eden muhâribin işlediği bütün hadd suçları ile ilgili cezaların Allah hakkı olduğu gerekçesi ile düşürüleceği kabul edilirse, hem hırâbe suçuna hem de bu suç esnasında işlenebilecek diğer diğer suçlara kapı aralanmış olur. Çünkü yakalanmadan önce teslim olmakla hadd cezası gerektiren eylemlerin tamamının cezasız kalacağı umudu, suça eğilimi olan kimseler hakkında teşvik unsuru olabilir. Bu takdirde ceza korkusu ile normal hayatta suç işlemekten kaçınan kötü niyetli kimseler, hırâbe suçu senaryosuyla suç işlemeye yeltenebilirler. Buna göre İslâm hukukçularının çoğu tarafından benimsenen, hırâbe suçu içerisinde işlenen zinâ, içki içme ve hırsızlık gibi suçlara ilişkin cezaların yakalanmadan önceki tövbe ile düşmeyeceği kanaati ağırlık kazanmaktadır.²⁹³

Mâlikî âlimlerden İbn Rüşd ise tövbenin hangi tür suçları düşürdüğü konusunda müçtehitleri dörde ayırmaktadır:

1) Tövbe suçludan sadece hırâbe haddini yani cezasını düşürür. Suçlu bunun dışındaki Allah haklarından ve kul haklarından sorumludur. Bu görüş İmam Mâlik'e aittir.

²⁹¹ Ensârî, *Esna'l-Metâlib*, IV/156.

²⁹² İbnü'l-Murtedâ, VI/310.

²⁹³ Ahmet Gelişgen, *İslâm Hukukunda Tövbenin Hadd Cezalarına Etkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s.107-108.

2) Tövbe suçludan hırâbe haddini yani cezasını ve bütün Allah haklarından olan zinayı, içki içmeyi, hırsızlık sonucu el kesme cezasını düşürür. Buna karşılık kul haklarından olan mal tazminatı ve cana kıymışsa kan bedelinden sorumlu olur. Ancak maktulün yakınları kendisini affetmişse bu takdirde sorumlu olmaz.

3) Tövbe, bütün Allah haklarını düşürür. Buna karşılık cana kasıttan sorumludur, mal meselesinde ellerinde bizzat mevcut olan mallar bakımından sorumludurlar.

4) Tövbe, bütün Allah haklarını, gerek mal ve gerek kan olmak üzere bütün kul haklarını düşürür. Ancak ellerinde bizzat mevcut olan mallar bu hükmün dışındadır, onları geri vermekle yükümlüdür.²⁹⁴

Ayette geçen “Yakalanmadan önce” ifadesini çağdaş âlimler “tevkif edilmeden önce kendiliğinden teslim olanlar lehine cezanın te’cili” kaidesini çıkarmışlardır. Bu, günümüz tatbikatındaki gönüllü olarak silahlarıyla birlikte teslim oldukları takdirde devlet güvenliği aleyhinde bir ayaklanmaya (isyana) ve suç işlemek amacıyla kurulan gizli örgütlere iştirak edenler için çıkarılan genel affa benzetilmektedir.²⁹⁵

VII. CEZANIN DÜŞMESİYLE OLUŞAN TAZMİN SORUMLULUĞU

Hanefi mezhebine göre muhârip hırâbe suçu işlemesi sebebiyle hadd cezasına çarptırılırsa bu durumda yaptığı soygun gibi fiillerle ele geçirdiği mallardan dolayı tazmin sorumluluğu yoktur. Zira kesme cezası ve tazmin sorumluluğu aynı anda bir arada olamaz.²⁹⁶ Eğer hadd cezası, cezayı düşüren sebeplerden birinin bulunması sebebiyle uygulanmazsa bu durumda tazmin gerekli hale gelir. Eğer soygunda ele geçirilen mal duruyorsa bu durumda aynının verilmesi; eğer tüketilmiş ya da telef olmuşsa kıymetinin tazmin edilmesi gerekmektedir. Buna binaen suç failleri yoldan geçen birine saldırarak kişinin malını ele geçirseler malın failler arasında paylaştırılmasından sonra her faile hadd cezası için şart olan nisap miktarının altında

²⁹⁴ İbn Rüşd, II/382.

²⁹⁵ Riyad Meydanî, “İslâm Ceza Hukukunun Genel Prensipleri”, Çev: Şamil Dağcı, İslami Dergisi, Desen Matbaacılık, Ankara 1990, Sayı:1 IV/68.

²⁹⁶ Merğînânî, II/422; İbn Nüceym, V/74.

mal düşmüş olsa, bu durumda fâillerin malı tazmin etmeleri gerekir. Zira hadd cezası malın nisap miktarının altında olması sebebiyle düşmüştür. Cezanın düşmesiyle de malın tazmin edilmesi gerekli hale gelir. Aynı şekilde muharibin çocuk veya akıl hastası olması durumunda da hadd cezasının uygulaması mümkün olmadığından tazmin gerekir.²⁹⁷ Hanefî hukukçular hadd cezasına çarptırılan hırsızlık haddine kıyas yoluyla vermişlerdir.²⁹⁸

Hânefiler bu görüşlerine şu hadisi dayanak olarak göstermişlerdir:

“Kendisine hadd cezası uygulandıktan sonra hırsıza gurm (mâlî tazmin) cezası yoktur.”²⁹⁹

Hanefilere göre eğer hadd cezası hırâbe suçunu ispatlayan vasıtaların geçersiz hale gelmesi sebebiyle düşerse bu durumda tazmin sorumluluğu da düşer. Çünkü tazmin sorumluluğu ancak suçun şartları bulunduğu ve bunun ispat vasıtalarıyla ispatlandığı durumda söz konusudur. Ancak suçunu ikrar eden hırabe failinin ikrardan dönmesi sebebiyle hadd cezası düşse de tazmin sorumluluğu düşmeyip sabit kalır.³⁰⁰

Şâfiîlere göre muhârip hadd cezasına çarptırılrsa da tazmin sorumluluğu vardır ve ele geçirdiği malı tazmin etmesi gerekir. Zira Allah hakkı olarak verilen hadd cezası, kulların hırâbe fâilinin mallarına tecavüz etmelerinden dolayı sahip oldukları hakların düşmesine sebep olamaz.³⁰¹

Mâlikîler de Şâfiîler gibi hadd cezasıyla tazminin bir arada bulunabileceği görüşündedir. Ancak İmam Mâlik hırâbe fâiline tazmin sorumluluğunu daha farklı şartlar altında gerekli görür. Şöyle ki eğer ele geçirilen mal, failin elinde onun zilyetliğinde duruyorsa fâilin bunu tazmin etmesi gerekir. Failin malı telef etmesi durumunda mağdurun borçlusu durumuna derhal düşmez. Aksine hadd cezasına çarptırıldığı andaki durumuna bakılarak o anda varlıklı ise telef edilen malı tazmin

²⁹⁷ Kâsânî, VII/97; Süleyman Ahmed Muhammed, s.188.

²⁹⁸ İbn Nüceym, V/74.

²⁹⁹ Mecdüddîn Ebu's-Seâdât Mübârek b. Muhammed b. el-Esîr (ö.606/1210), *Câmiu'l-Usûl fi Ehâdisi'r-Rasûl*, Matbaatu'l-Sünneti'l-Muhammediyye, Kâhire 1950, IV/327; Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, III/375; Muhammed b. İsmâil es-San'ânî (ö. 1182/1768), *Sübülü's-Selâm Şerhu Bulûği'l-Merâm min Edilleti'l-Ahkâm*, Mektebetü'l-Cumhûriyyetü'l-Arabiyye, Ezher (t.y.), IV/31.

³⁰⁰ Kâsânî, VII/97.

³⁰¹ Şâfiî, VI/139.

sorumluluğu doğar. Eğer hadd cezasına arpıtırıldığı anda –malı tazmin edecek kadar-varlıklı değilse daha sonra durumu değişse bile tazmin sorumluluğu doğmaz.³⁰²

Hanbelilere göre soygunla mal ele geçirenlere hadd cezası uygulanmakla birlikte tazmin yükümlülüğü de söz konusudur. Soygunda ele geçirilen mal eğer itlaf ve istihlak edilmemiş ise geri verilerek tazmin edilir. Eğer telef olmuş ise de tazmin edilmelidir. Bu tıpkı harem bölgesinde ihramda iken, sahibi olan bir hayvanı avlama durumunda hem ceza hem de hayvanın kıymetinin verme borcunun doğması gibidir.³⁰³

³⁰² Sahnûn, XVI/104; İbn Cüzeyy, *el-Kavânînu'l-Fıkhıyye*, s.311.

³⁰³ İbn Kudâme, X/319-320; Zuhaylî, IV/140.

SONUÇ

İslâm hukuku kaynaklarında hırâbe adıyla anılan eşkıyalık suçu, Kur'ân'da, yeryüzünde fesat çıkarma olarak adlandırılmıştır. Hırâbe; anarşi, eşkıyalık, yol kesme, terör vb. ilgili suçları içeren kapsamlı bir suç olarak nitelendirilmiştir.

İslâm hukukçularının hırâbe suçunun gerçekleşmesi için öngördüğü şartlarla, hırsızlık suçunun oluşumunda gerekli görülen şartların benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Bu özelliği sebebiyle İslâm hukukçuları hırâbe suçu ile hırsızlık suçunu birbirine kıyas ederek hırâbe suçuna es-Sirkâtü'l-Kübra (büyük hırsızlık) adını vermişlerdir.

Hırâbe suçunun oluşması için hırâbe fiilinin açıktan yapılmasını şart koşan İslâm hukukçularına göre hile ve desiselerle öldürmek, yiyecek ve içeceğe uyutucu veya uyuşturucu madde karıştırarak kişinin malını elinden almak gibi fiiller hırâbe suçu kapsamında değerlendirilmemektedir.

Hırâbe suçunda fiilin açıktan yapılmasını şart koşmayan hukukçulara göre ise bu fiillerin hırâbe suçunun kapsamına dâhil edildiğini görmekteyiz. Bu durumda mağdura yönelik tecavüz, genellikle çeteler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu çetelerin kimliği ve yerleri belli olmasa da suçun açıktan işlenmesi şartı gerçekleşmektedir. Bu nedenle iş adamları ve siyasetçilere yönelik suikastlar da hırâbe suçu olarak nitelendirilmektedir.

İslâm hukukunda dinin, nefsin aklın, neslin ve malın korunmasını, bu maslahatların korunması için öngörülen önleyici prensiplere riayet edilmediği takdirde oluşması muhtemel suçları önlemek amacıyla bazı kanuni ceza ve müeyyidelerin bulunduğu, bu ceza ve müeyyidelerin caydırıcı olması için, içinde şiddet barındırdığı; ayrıca cezalar verilirken suçun tüm unsurlarıyla sabit olmasına dikkat edildiği, şüphelerle hadd cezalarının düşürüldüğü, fakat suç sabit olunca cezayı uygulamaktan da kaçınılmadığı görülmektedir.

Hırâbe suçunda, ayette geçen dört cezanın, (ölüm, asma, çapraz olarak kesme, sürgün) suçun ağırlığına göre belirlenmesi gerektiği fikrini savunan fakihler olduğu gibi, cezadan birini seçme hususunda hâkimin suçun ağırlığına veya hafifliğine göre muhayyerlik yetkisinin olduğunu savunan fakihler de vardır. Hâkimin muhayyerliğini savunan fakihler, devlet organlarının maslahata en uygun cezayı belirleme noktasında serbest olmasının gerekliliği kanaatindedirler. Onlara göre ceza, kişisel kanaat ve istekler doğrultusunda belirlenmeyip toplumun maslahatına en uygun olanı seçmek için bu yol tercih edilmiş ve hâkime cezayı takdir etme yetkisi verilmiştir.

Fakihler *“Ancak siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tövbe edenler müstesna. Biliniz ki, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir”* (5. Mâide, 34) ayetinde hırâbe fâilinin hükümet kuvvetleri tarafından yakalanmadan önce tövbe ve nedametinin anlaşılması ile bu fiil için gerekli olan cezanın düşeceği kanaatindedirler. Bu ayetin hırâbe failini suç işlemekten vazgeçirmeye teşvik anlamını içerdiğini söyleyebiliriz.

İslâm hukukçuları yaşadıkları dönemin şartlarına göre kara ve denizde işlenen hırâbe suçunun hükümlerini ele alıp incelemişlerdir. Günümüzde ise uçak kaçırarak yol güvenliğini tehdit etme gibi hava sahası içerisinde de benzer suçlar işlenebilmektedir. İslam hukukçuları tarafından hırâbe suçunun unsurlarının varlığı belirlendikten sonra hırâbe ile ilgili hükümlerin, hava ulaşımı için de kullanılabileceğini söyleyebiliriz.

Günümüzde suç fâilleri planlama ve silah kullanma noktasında bilimsel gelişmelerden de yararlanarak toplumun huzurunu ve refahını tehdit etmektedir. Suç olaylarını takip ettiğimizde bunların geçmiştekilerden çok daha tehlikeli olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde değişik türde ve özellikle bombaların kullanımında (parça tesirli, zaman ayarlı) olduğu gibi şiddet ve zor kullanma karakteri ileri sınıra dayanmıştır. Bu gibi durumlarda işlenen suçlar ölümle sonuçlanmasa bile, bu eylemlerin toplum güvenliğinin kaybolmasına neden olduğunu açıkça görülmektedir.

Günümüzde sadece bombalarla işlenen suçlar değil bilişim sistemleri ile işlenen suçların da arttığını görmekteyiz. Zira çağımız iletişim ve teknoloji çağıdır. Günümüzde fertler ve kurumlar birtakım hizmetlerini bilişim sistemleri üzerinden gerçekleştirmektedirler. Banka hesap takipleri, para ve veri transferleri hep bu sistemler üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca gerek ferdi gerekse kurumsal noktada birçok kişi çok özel bilgilerini bu sistemlerde saklamaktadır. Teknolojinin de ilerlemesiyle çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak özel güvenlik sistemleri devre dışı bırakılıp gerek kişisel bilgisayarlara gerekse kurumsal bilgisayarlara yetkisiz erişim ile başkalarına ait para, bilgi ve verilere ulaşılması, yine kişiler arasındaki haberleşmenin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın dinleme gibi mahremiyetin hukuka aykırı bir yolla ihlal edilmesi gibi suçların hırâbe suçunun kapsamına girip girmeyeceği günümüz İslâm hukukçuları tarafından ele alınıp incelenmesi gereken konular arasında yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

AHMED B. HANBEL, (ö.241/855) *el-Müsned*, Matbaatu'l-Meymeniyye, Mısır 1314h. I-VI.

AHMED, Süleyman Muhammed, *Damânu'l-Mütlefât fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*, Matbaatu's-Seâde, (b.y.) 1985.

AHTERÎ, Mustafa b. Şemsiddîn el-Karahisârî (ö.986/1578), *Ahter-i Kebîr*, Matbaa-i Âmira, İstanbul 1310h. I-II.

ALÎ HAYDAR, Hoca Emîn Efendizâde (ö.1355/1936), *Duraru'l-Hukkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, Matbaa-i Tevsîi Tıbâat, İstanbul 1310h. I-IV.

ALTAY, Şakir, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ankara Basımevi, Ankara 1862.

ÂMİR, Abdülazîz, *Fıkhü'l-Kitâb ve 's-Sünne*, Dâru's-Selâm, Kâhire 1999. I-V.

ASKÂLÂNÎ, Şihâbüddîn Ahmed b. Hacer (ö.852/1448), *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Matbaatu'l-Hayriyye, Kâhire 1325h. I-XIII.

AYNÎ, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ali (ö.855/1451), *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru't-Tıbaâtî'l-Amirâ, (b.y) 1308h. I-XI.

BÂCÎ, Ebu'l-Velîd Süleyman b. Halef (ö.474/1081), *el-Müntekâ Şerhu Muvattai Mâlik*, Matbaatu's-Seâde, Mısır 1983. I-VII.

BARDAKOĞLU, Ali, "*Hak*", DİA, Ali Rıza Başkan Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1997.

....., Ali, “Eşkiya”, DİA, Ali Rıza Baskan Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1995.

BEĞAVÎ, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes’ûd b. Muhammed el-Ferrâ’ (ö.516/1122), *et-Tehzîb fi Fıkhı’l-İmâmi’s-Şâfiî*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1997. I-VIII.

BEYDÂVÎ, Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî (ö.685/1286), *Envâru’t-Tenzîl ve Esrâru’t-Te’vîl*, Dâru Sâdır, Beyrut 2001. I-II.

BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali (ö.458/1066), *Kitâbu’s-Sünen el-Kebîr*, Matbaatu Meclisi Dâirati’l-Maârifî’l-Osmaniyye, Haydarâbâd 1354h. I-X.

....., Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali, *es-Sünenü’s-Suğrâ*, Dâru’l-Cîl, Beyrut 1995. I-IV.

BİLMEN, Ömer Nasuhi (ö.1393/1971), *Hukukı İslâmiyye ve Istilâhâtı Fıkhîyye Kâmûsu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1968. I-VIII.

BUCEYRAMÎ, Süleyman b. Muhammed b. Ömer (ö.1221/1842), *el-Buceyramî ale’l-Hatîb*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 1996. I-V.

BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim (ö.256/870), *el-Câmiu’s-Sahîh*, Dâru’t-Tıbbâti’l-Âmira, Bulak 1315h. I-VIII.

BUHÛTÎ, Mansûr b. Yûnus (ö.1051/1641), *er-Ravdu’l-Murbi’ bi Şerhi Zadi’l-Müstekni’*, Mektebetu Dâri’l-Beyân, (b.y) 1990.

....., Mansûr b. Yûnus, *Keşşâfu’l-Kınâ’ ala Metni’l-İknâ’*, Matbaatu’l-Âmira, Mısır 1319h. I-III.

....., Mansûr b. Yûnus, *Şerhu Münteha'l-Îrâdât*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut 1996. I-III.

CEMÂÎLÎ, Ebû Muhammed Abdülganî b. Abdilvâhid el-Makdisî (ö.600/1023), *el-Umde fi'l-Ahkâm fi Meâlimi'l-Halâli ve'l-Harâm*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (t.y).

CESSÂS, Ebû Bekr Ahmed b. Ali (ö.370/980), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Matbaatu'l-Evkâfi'l-İslâmiyye, Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye 1338h. I-III.

CEVHERÎ, İsmâil b. Hammad (ö.393/1002), *Tâcu'l-Luğa ve Sihahu'l-Arabiyye*, Dârül-Kitâbi'l-Arabî, Mısır (t.y). I-VI.

CEZİRÎ, Abdurrahmân (ö.1360/1941), *Kitâbu'l-Fıkh alâ Mezâhibi'l-Erbaa*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1986. I-V.

CÜNDÎ, Abdülmelik, *el-Mevsûatu'l-Cinâiyye*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1976. I-V.

ÇALIŞKAN, İbrahim, *İslâm Ceza Hukukunda Gayr-i Müslimlerin Statüsü*, (Basılmamış Doktora Tezi), (m.y.), Ankara 1986.

....., İbrahim, "*İslâm Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları*", A.Ü.İ.F.D, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1989.

DÂRAKUTNÎ, Ali b. Ömer b. Ahmed (ö.385/995), *es-Sünen*, Dâru'l-Mehâsin, Kâhire 1966. I-IV.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahmân b. Behrâm (ö.255/869), *es-Sünen*, Matbaatu'l-İ'tidâl, Dımeşk 1349. I-II.

DEMİR, Fahri, *İslâm Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı*, Başak Matbaacılık, Ankara 2003.

DEVVÂD, Abdurrahman b. Abdilazîz, *el-Ukûbât fi'l-İslâm*, el-Mektebetü's-Selefiyye, Cidde 1393h.

DÜSÛKÎ, Şemsüddîn Muhammed Arafê (ö.1230/1815), *Hâşiyetü'd-Düsûkî ale'ş-Şerhi'l-Kebîr*, Mektebetü'l-Ezher, Mısır (t.y). I-IV.

EBÛ DÂVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (ö.275/889), *es-Sünen*, Matbaatu's-Seâde, Kâhire 1950. I-II.

EBÛ YA'LÂ', Muhammed b. Hüseyin b. Ferrâ' (ö.458/1065), *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1938.

EBÛ ZEHRA, Muhammed (ö.1394/1974), *el-Cerîme ve'l-Ukûbe fi'l-Fıkhî'l-İslâmî (el-Ukûbe)*, Dâru'l-Fikri'l-Arabî, Kâhire (t.y).

....., Muhammed, *el-Milkiyye ve Nazariyetu'l-Akd fi'ş-Şeriâti'l-İslâmiyye*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Kahire 1977.

ENSÂRÎ, Ebû Yahya Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed (ö.925/1519), *Esna'l-Metâlib fi Şerhi Ravdati't-Tâlib*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, (b.y) (t.y). I-IV.

....., Ebû Yahya Zekeriyya b. Muhammed b. Ahmed, *Fethu'l-Vehhâb bi-Şerhi Menheci't-Tullâb*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, (b.y.) (t.y.). I-II.

FEYYÛMÎ, Ahmed b. Muhammed (ö.770/1368), *Misbâhu'l-Münîr fi Garibi'ş-Şerhi'l-Kebîr*, Matbaatu'l-İlmiyye, Mısır 1315h.

FÎRÛZÂBÂDÎ, Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb b. Mecdüddîn (ö.871/1466), *Okyanûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, Çev: Ahmed Âsım, Tabhâne-i Âmira, İstanbul 1268h. I-III.

GELİŞGEN, Ahmed, *İslâm Hukukunda Tövbenin Hadd Cezalarına Etkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004.

HACAK, Hasan, "Mal", Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayın ve Matbaacılık, Ankara 2003.

HALEBÎ, İbrahim b. Muhammed b. İbrahim (ö.956/1594), *Mülteka'l-Ebhur*, Dâru't-Tibaâti'l-Âmira, Kostantiniyye, 1264h.

İBN ABDİ'L-BERR, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh Muhammed en-Nemrî el-Kurtubî (ö.463/1070), *Kitâbu'l-Kâfi fî Fıkhı Ehli'l-Medîne el-Mâlikî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1987.

İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emîn (ö.1252/1836), *Hâşiyetü Reddi'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhu Tenviri'l-Ebsâr*, Matbaatu'l-Osmaniyye, Dersaadet 1324h. I-V.

İBN CÜZEYY, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (ö.741/1310), *el-Kavânînu'l-Fikhiyye*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk (t.y).

....., Ebu'l-Kasım Muhammed b. Ahmed, *Kitâbu't-Teshîl li Ulûmi't-Tenzîl, Mektebetu'l-Asriyye*, Beyrut 2003. I-IV.

İBN DUVAYYÂN, İbrahim b. Muhammed b. Sâlim (ö.1353/1934), *Menâru's-Sebîl fî Şerhi'd-Delîl*, Mektebetu'l-Meâriif, Riyad 1985. I-II.

- İBN HAZM**, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Said (ö.456/1063), *el-Muhallâ*, İdâretü't-Tıbbâati'l-Münîrriye, Mısır 1952. I-XIII.
- İBN HÜBEYRA**, Ebû Muzaffer Yahyâ b. Muhammed (ö.560/1165), *el-İfsâh an Meâni's-Sihâh*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- İBN KESİR**, İmâdüddîn Ebu'l-Fidâ İsmâil (ö.774/1372), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1987. I-IV.
- İBN KUDÂME**, Abdullah b. Ahmed b. Muhammed (ö.630/1233), *el-Muğni*, el-Mektebetu's-Selefiyye, el-Medinetu'l-Münevvera (t.y.). I-XII.
- İBN MÂCE**, Muhammed b. Yezîd (ö.275/888), *es-Sünen*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, (b.y.) 1953. I-II.
- İBN MANZÛR**, Ebu'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükrim (ö.711/1311), *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1956. I-XV.
- İBN MÜFLİH**, Ebû İshak Burhânüddîn İbrahim b. Muhammed (ö.884/1479), *el-Mübdi' Şerhu'l-Mukni'*, Dâru'l-Âlemi'Kütüb, Riyad 2003. I-X.
- İBN NÜCEYM**, Zeynüddîn b. İbrahim b. Muhammed (ö.970/1563), *Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Matbaatu'l-İlmiyye, Mısır 1311h. I-VIII.
- İBN RÜŞD**, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed (ö.595/1199), *Bidâyetü'l-Müctehid Nihâyetü'l-Muktesid*, Mabaatu'l-Cemâliyye, Mısır 1329h. I-II.
- İBN TEYMİYYE**, Mecdüddîn Abdüsselâm b. Ali el-Harrânî (ö.652/1254), *el-Müntekâ fi'l-Ahkâmi's-Şer'iyye min Kelâmi Seyyidi'l-Beriyye*, Müessesetü'r-Reyyân, Beyrut 2003, I-III.

İBN ZEKERİYYÂ, Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Fâris (ö.395/1005), *Mu'cemu Mekâyisi'l-Luğa*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kâhire 1366h. I-VI.

İBNÜ'L-ARABÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh (ö.543/1148), *Ahkâmu'l-Kur'ân*, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, (b.y.) 1967. I-IV.

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Abdurrahmân (ö.595/1199), *Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr* (ö.595/1200), el-Mektebetü'l-İslâmî, Dimeşk 1965. I-IX.

İBNÜ'L-ESÎR, Mecdüddîn Ebu's-Seâdât Mübârak b. Muhammed el-Cezerî (ö.606/1210), *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs*, Matbaatu'l-Hayriyye, Kâhire 1322h. I-IV.

....., Mecdüddîn Ebu's-Seâdât Mübârek b. Muhammed el-Cezerî, *Câmiu'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Rasûl*, Matbaatu'l-Sünneti'l-Muhammediyye, Kâhire 1950. I-XII.

İBNÜ'L-HÜMÂM, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. el-Hümâm (ö.861/1457), *Şerhu Fethu'l-Kadîr*, Matbaatu'l-Meymeniyye, Mısır 1319h. I-IX.

İBN KAYYİM EL-CEVZİYYE, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr (ö.751/1350), *Ahkâmu Ehli'z-Zimme*, Dâru'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut 1994, I-II.

İBNÜ'L-MURTEDÂ, Ahmed b.Yahyâ, *el-Bahru'z-Zehhâr* (ö.840/1436), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2001. I-VI.

İBNÜ'L-MÜNZİR, Muhammed b. İbrahim (ö.309/921), *el-İcmâ'*, Müessesetu'l-Kütübi's-Sekâfiyye, Beyrut 1986.

KÂSÂNÎ, Alauddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd, *Bedâiu's-Sanâi' fi Tertîbi's-Şerâi'* (ö.587/1191), Matbaatu'l-Cemâliyye, Mısır 1910. I-VII.

KAL'ACÎ, Muhammed Ravvâs, *Mevsûatu Fıkhı İbn Teymiyye*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut 1998.

KOMİSYON, *Türk Hukuk Lûgati*, Maarif Matbaası, Ankara 1944.

KONEVÎ, Kâsım, *Enîsü'l-Fukahâ fi Ta'rîfai'l-Efâzi'l-Mütedâvile beyne'l-Fukahâ*, Dâru'l-Vefâ, Cidde 1987.

KUR'ÂN-I KERİM'İN AÇIKLAMALI MEÂLÎ, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002.

KURTUBÎ, Muhammed b. Ahmed (ö.671/1273), *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 1965. I-XX.

MÂLİK B. ENES, (ö.179/795), *el-Muvatta'*, Dâru'l-İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, (b.y) 1951. I-II.

MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb (ö.450/1058), *el-Ahkamu's-Sultâniyye*, Matbaatu'l-Vatan, Mısır 1298h.

....., Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994. I-XVIII.

....., Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb, *el-Hudûd min Hâvi'l-Kebîr*, (m.y.), (b.y.) 1995. I-II.

MECELLE-İ AHKÂM-I ADLİYYE, Yayına Hazırlayan: A. Himmet Berki, Matbaa-i Ahmed Kâmil, İstanbul 1329h.

MERĠÂNÂNÎ, Ali b. Ebî Bekr (ö.593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut (t.y.). I-IV.

MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmûd (ö.683/1284), *el-İhtiyâr li Ta'lîli'l-Muhtâr*, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut (t.y.). I-V.

MEVSÛÂTU'L-FIKHÎYYE, Vizâratu'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, Kuveyt 1990.

MEYDÂNÎ, Abdülganî el-Ganîmî (ö.1298/1881), *el-Lübâb fî Şerhi'l-Kitâb*, Derseâdet, İstanbul (t.y.). I-IV.

MEYDÂNÎ, Riyad, “*İslam Ceza Hukukunun Genel Prensipleri*”, Çev: Şamil Dağcı, İslami Araştırmalar Dergisi, Desen Matbaacılık, Ankara 1990.

MOLLA HÛSREV, Muhammed b. Ferâmûz (ö.885/1480), *Düraru'l-Hükkâm fî Şerhi Gurari'l-Ahkâm*, Şirket-i Sahafiyye-i Osmâniyye, İstanbul 1317h. I-II.

MUHAMMED YÛSUF MÛSÂ, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Kâhire 1958.

MÛSLİM, Ebû Hüseyin b. el-Haccâc (ö.261/875), *el-Câmiu's-Sahih*, Dâru't-Tıbâati'l-Âmira, (b.y) 1331h. I-VIII.

NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân b. Şuayb (ö.303/915), *es-Sünen*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1964. I-VIII.

NESEFÎ, Necmüddîn Ebû Hafs Ömer b. Muhammed (ö.573/1142), *Tilbetü't-Talebe fî Istilâhâti'l-Fıkhiyye*, Dâru't-Tıbâati'l-Âmira, (b.y.) 1311h.

NEVEVÎ, Muhyiddîn Yahya b. Şeref (ö.676/1277), *Ravdatu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Müftîn*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut 1991. I-XII.

PLESSNER, M., “*Milk*”, İslam Ansiklopedisi, Maarif Matbaası, İstanbul 1957.

....., M., “*Mal*”, İslam Ansiklopedisi, Maarif Matbaası, İstanbul 1958.

RAMLÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ebi'l-Abbas (ö.1004/1595), *Nihâyetü'l-Muhtâc ilâ Şehri'l-Minhâc*, Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1938. I-VIII.

RÂZÎ, Fahrüddîn (ö.606/1209), *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (t.y). I-XXXII.

SÂBIK, Seyyid, *Fıkhu's-Sünne*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, Beyrut 1977. I-III.

SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, *Ravâiu'l-Beyân fî Tefsîri Âyâti'l-Ahkâm*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut 2004. I-II.

SAHNÛN, İbn Saïd et-Tenûhî (ö.240/854), *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, Matbaatu's-Seâde, Mısır 1323h. I-XVI.

SAN'ÂNÎ, Ebû Bekr Abdürrazzâk b. Hemmâm (ö.211/826), *el-Musannef*, el-Meclîsü'l-İlmî, Beyrut 1972. I-XI.

SAN'ÂNÎ, Muhammed b. İsmail (ö.1182/1768), *Sübülü's-Selâm Şerhu Bulûği'l-Merâm min Edilleti'l-Ahkâm*, Mektebetü'l-Cumhûriyyeti'l-Arabiyye, Ezher (t.y). I-IV.

....., Muhammed b. İsmail, *el-Udde Şerhu'l-Umde*, Dâru'l-Aksâ, Kâhire 1990. I-IV.

SÂMÎ, Şemsüddîn (ö.1322/1904), *Kamûs-i Türkî*, İkdâm Matbaası, Derseâdet 1317h.

SEMERKANDÎ, Ebû Bekr Alâuddîn (ö.539/1144), *Tuhfetu'l-Fukahâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1991. I-III.

SERAHSÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl (ö.483/1090), *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut (t.y). I-XXX.

ŞAFAK, Ali, *Hukuk ve Emniyet Terimleri Sözlüğü*, Rehber Yayıncılık, İstanbul 1992.

ŞÂFÎÎ, Muhammed b. İdrîs (ö.204/819), *el-Ümm*, Matbaatu'l-Kübrâ el-Emîriyye, Bulak 1321h. I-VI.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali (ö.1250/1834), *Neylü'l-Evtâr Şerhu Münteka'l-Ahbâr min Ehâdîsi Seyyidi'l-Ehyâr*, Matbaatu Mustafâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1952. I-VIII.

ŞÎRÂZÎ, Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yûsuf el-Fîrûzâbâdî (ö.476/1083), *el-Mühezzeb fi Fıkhı Mezhebi'l-İmam eş-Şâfiî*, Matbaatu İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır (t.y). I-II.

ŞİRBİNÎ, Muhammed b. Ahmed (ö.997/1570), *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meâni Elfâzi'l-Minhâc*, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2006. I-IV.

....., Muhammed b. Ahmed, *el-İknâ' fi Halli Elfâzi Ebî Şucâ'*, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Mısır (t.y.). I-II.

TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (ö.310/922), *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Maârif, Mısır 1957. I-XVI.

....., Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Kitâbu İhtilâfi'l-Fukahâ*, (m.y.), Leiden 1933.

TABERSÎ, Ebû Ali el-Fadl b. el-Hasen (ö.548/1153), *Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Matbaatu'l-İslâmiyye, Tehrân 1373h. I-X.

TARABLUSÎ, Alâuddîn Ebu'l-Hasen Ali b. Halîl (ö.844/1440), *Muînu'l-Hukkâm fîmâ Yeteradded beyne'l-Hasmeyn mine'l-Ahkâm*, Matbaatu'l-Meymeniyye, Mısır 1310h.

TEBRÎZÎ, Veliyyüddîn Muhammed b. Abdillâh (ö.741/1340), *Mişkâtu'l-Mesâbih*, el-Mektebetu'l-İslâmî, Dımeşk 1961. I-III.

TEFTÂZÂNÎ, Sâduddîn Mes'ûd Ömer b. Abdillâh (ö.792/1389), *et-Telviḥ fî Keşfi Hakâiki't-Tenkîh*, Mekteb-i Sanayi Matbaası, İstanbul 1310h. I-II.

TEHÂNEVÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed (ö.1158/1745), *Keşşâfu Istilâhâti'l-Fünûn*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998. I-IV.

TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (ö.279/892), *el-Câmiu's-Sahîh*, el-Matbaatu'l-Mısırıyye, Ezher 1931. I-VI.

TÛSÎ, Hasan b. Ali (ö.406/1015), *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, (b.y) (t.y). I-X.

ÛDEH, Abdülkâdir (ö.1373/1953), *et-Teşrîu'l-Cinâi'l-İslâmî Mukâranen bi'l-Kanûni'l-Vad'i*, Dâru'l-Kâtibi'l-Arabî, Mısır 1298h. I-II.

ÛNSAL, Ahmet, *İslâm Ceza Hukukunda İnfaz Yetkisi*, Mizan Yayınevi, İstanbul 2008.

YAZIR, Muhammed Hamdi (ö.1361/1942), *Hak Dîni Kur'ân Dili*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul 2003. I-IX.

ZEBÎDÎ, Ebu'l-Feyz Muhammed Murtaza el-Hüseynî (ö.1205/1790), *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Fikr, (b.y) 1994. I-XX.

ZERKEŞÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Abdillâh (ö.772/1370), *Şerhu'z-Zerkeşî alâ Muhtasari'l-Hırakî*, Mektebetu'l-Ubeykân, Riyad 1993. I-VII.

ZERKEŞÎ, Bedruddîn Muhammed b. Bahâdır (ö.794/1392), *el-Mensûr fi'l-Kavâid*, Vizarâtu'l-Evkâf ve's-Şuûnu'l-İslâmiyye, Kuveyt 1982. I-III.

ZEYLAÎ, Fahrüddîn Osman b. Ali (ö.743/1342), *Tebyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, Matbaatu'l-Kübra'l-Emîriyye, Mısır 1313h. I-VI.

ZEYLAÎ, Cemâluddîn Ebû Muhammed Abdullah b. Yûsuf (ö.762/1361), *Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye*, Matbaatu Dâri'l-Me'mûn, Ezher 1938. I-IV.

ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, Dâru'l-Fikr, Dımeşk 1989. I-VIII.

ZURKÂNÎ, Seyyidî Abdülbâkî (ö.1122/1710), *Şerhu'z-Zurkânî alâ Muhtasari'l-Halîl*, Matbaatu Muhammed Efendi Mustafa, Mısır 1307h. I-VIII.

ÖZET

BADİĞİNLİ OKAN, Betül, İslâm Hukukunda Hırâbe Suçunun Mahiyeti ve Hukuki Dayanağı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. İbrahim ÇALIŞKAN, Ankara Üniversitesi 2010, 99 s.

İslâm hukukunda Hırâbe Suçunun Mahiyeti ve Hukukî Sonuçları ile ilgili bu çalışma bir giriş, iki bölüm ve sonuç kısmından meydana gelmektedir.

Giriş kısmında “Genel Bilgiler” başlığı altında konunun önemi, sınırlandırılması, sunulması ve kullanılan kaynakların değerlendirilmesi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde hırâbe suçunun mahiyeti, hukuki dayanağı ve hırâbe suçunun unsurları; hırâbe suçunun gerçekleşmesi için aranan şartlar, yolları kesenlere ait, yolları kesilenlere ait, mala ait ve yol kesme olayının geçtiği yere ait şartlar açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise muhâribe uygulanacak ceza ve cezada göz önünde bulundurulacak kriterler açıklandıktan sonra hırâbe suçunun ispat vasıtaları ve hırâbe suçunun cezasını düşüren durumlar değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılarak ulaşılan netice belirtilmiştir.

ABSTRACT

BADIĞİNLİ OKAN, Betül, The Importance of Banditry Crime and Its Legal Results in the İslamic Law, Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. İbrahim Çalışkan, Ankara University, 2010, 99 p.

This research that related to the importance of banditry crime and its legal results, in the Islamic Law, comes into being an introduction two part and the last part.

In the introduction, there is a title that "General Informations" that give information about the importance and restrictions of subject and sorces which are used in this work.

In the first part, the importance of banditry crime, its legal support and The Conditions of Banditry Crime, Belonging the People Who Block the Ways, Belonging the People Whose Ways Were Blocked, Belonging to Property and The Place That Related to the Event of the Ways Blocker were explained.

In the second part, the proof meanses and the situation that cancels the punishment of banditry crime were utilized after the punishment that put to the bandits and explained the criterions that are most important things for punishment in the Islamic Criminal Law.

In the part of conclusion, a general evaluation was made and result that was reached was explained.